

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI BİLİM DALI

ASR-I SAADET’TE OKÇULUK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gökhan ESER

İstanbul
Nisan-2022

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI BİLİM DALI

ASR-I SAADET'TE OKÇULUK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gökhan ESER

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ziya KAZICI

İstanbul

Nisan-2022

TEZ ONAYI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Ziya KAZICI

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Fettah AYKAÇ

Üye: Doç. Dr. Osman AYDINLI

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Metin TOPRAK

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Asr-ı Saadet’te Okçuluk**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Gökhan ESER

ÖN SÖZ

Araştırmamdaki her aşamada bana yardımcı olan değerli tez danışmanım Prof. Dr. Ziya KAZICI'ya, tez metninin okunması, gerekli muhteva ve teknik düzeltmeler için bana yardımcı olan Dr. Fettah AYKAÇ'a ve eğitimimin her alanında bende emekleri bulunan hocalarıma, yüksek lisans tezim boyunca benden desteklerini esirgemeyen arşivlerini açan Okçular Vakfına ve Enstitüde görevli Ar. Gör. Barış CAN, Hasan ŞAHİNTÜRK, Seçkin ANIK, Dr. Ömer CAN hocalarıma, Yüksek Lisans eğitimi süresince çalışmalarına destek veren Okçular Vakfı Genel Müdürü Sayın Ali İhsan ÖZ Beyefendi'ye, eğitim hayatımda her zaman beni destekleyen Mustafa GÜVENÇ hocama, görev arkadaşım Kurra Hafız Fatih GÜNEŞ'e ve aileme teşekkürlerimi sunarım.

Gökhan ESER
İstanbul-2022

ÖZET

ASR-I SAADETTE OKÇULUK

Gökhan ESER
Yüksek Lisans, İslam Tarihi ve Sanatları
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ziya KAZICI
Mart, 2022 - 135 Sayfa

İnsanlık tarihinin en eski ve en uzun süre kullanılan icatlarından birisi olan ok ve yay her medeniyet veya kavimde farklı kültürel değerlere sahip olmuş ona farklı bir anlam yüklenmiştir. Okçuluk, Hz. Âdem (a.s) ile başlayarak Hz. Muhammed'e (s.a.v) kadar varlığını devam ettirmiş ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) teşvikleri ile asırlar boyu önemini kaybetmeden günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Savaşta savunma silahı, doğada beslenmek için av aleti ve sağlık için spor çeşidi olan okçuluk İslam tarihinde de önemli bir yere sahip olmuştur. Asr-ı Saadet döneminde başta Hz. Muhammed (s.a.v) olmak üzere birçok sahabe bu spor ile ilgilenmiş ve nesilden nesile aktarılması için çaba sarf etmişlerdir.

Çalışmanın amacı İslam tarihinin başlangıcı olan Asr-ı Saadet döneminde gerek savunma ve gerekse sağlık açısından büyük bir önem arz eden okçuluğun yeri, okçuluk ile uğraşmış, okçulukla meşhur olmuş sahabelerin tespiti ve bu sahabelerin hayatlarının incelenmesidir.

Çalışmamızda önce dünya okçuluk tarihi ile ilgili genel bilgiler verilmiştir. Daha sonra çalışmanın asıl konusu olan Asr-ı Saadet döneminde okçuluğun önemi ile ilgili bilgiler yer almıştır. Son bölümde ise Asr-ı Saadet döneminde okçuluk ile ilgilenmiş sahabeler tespit edilip hayatları hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ok, Okçuluk, Yay, Atıcılık, Ok atmak, İslâm'da Okçuluk.

ABSTRACT

THE ARCHERY IN AL-ASR AL-SAADA

Gökhan ESER

Master Thesis in Islamic History and Arts

Thesis Supervisor: Prof. Dr. Ziya KAZICI

March 2022 - 135 Pages

The bow and arrow, which are one of the oldest and longest-used inventions in human history, had different cultural values in every civilization or tribe and has been given a different meaning. Archery continued its existence from prophet Adam (pbuh) to prophet Muhammad (pbuh) and continued its existence until today without losing its importance for centuries with the encouragement of prophet Muhammad (pbuh). Archery, which is a defensive weapon in war, a hunting tool for feeding in nature and a sport for health, has also had an important place in the history of Islam. During the Age of Happiness, many Companions, especially prophet Muhammad himself (pbuh), were interested in this sport and made efforts to transfer it from generation to generation.

The main purpose of the study is to determine the place of archery, which is of great importance in terms of both defense and health in the Age of Happiness, from the beginning of Islamic history, to determine the famous Companions who were engaged in archery, and to examine the lives of these Companions.

In our study, firstly, general information about the world archery history is given. Later, information about the importance of archery in the Age of Saadet period, which is the main subject of the study, was included. In the last part, the Companions who were interested in archery during the Age of Bliss were identified and information was given about their lives.

Keywords: Arrow, Archery, Bow, Shooting, Shooting arrows, Asr-i Saada.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR.....	x
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ	1
1.1. Tezin Amacı ve Problemi.....	2
1.2. Tezin Araştırma Yöntemi.....	3
1.3. Tezin Önemi ve Özgün Değeri	3
1.4. Tezin Sınırları.....	3
1.5. Tez Konusuyla İlgili Literatür Analizi	3
İKİNCİ BÖLÜM	
DÜNYA OKÇULUK TARİHİ	5
2.1. Tarih Öncesi Dönem	6
2.2. Antik Dönem	7
2.2.1. Mısır	7
2.2.2. Asur	7
2.2.3. Hitit	8
2.2.4. Pers.....	8
2.3.Farklı Medeniyetlerde Okçuluk Kültürü.....	9
2.3.1. Japon Okçuluğu	9
2.3.2. Kore Okçuluğu.....	9
2.3.3. Çin Okçuluğu	10
2.3.4. İngiliz Okçuluğu	11
2.4. Arap Okçuluğu	11
2.4.1. Emeviler Dönemi Okçuluk	13

2.4.2. Abbasiler Dönemi Okçuluk	14
2.5. Türkler’de Okçuluk	14
2.5.1. İskitler (Sakalar) Dönemi Okçuluk	16
2.5.2. Asya Hunlarında Okçuluk	16
2.5.3. Avrupa Hunlarında Okçuluk	17
2.5.4. Göktürkler’de Okçuluk	18
2.5.5. Karahanlılar Dönemi Okçuluk	18
2.5.6. Selçuklular Dönemi Okçuluk	18
2.5.7. Memlükler Dönemi Okçuluk	20
2.5.8. Osmanlılar Dönemi Okçuluk	20

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ASR-I SAADETTE OKÇULUK	23
3.1. Asr-ı Saadette Oyunlar	23
3.1.1. Gayeli Oyunlar	24
3.1.1.1. Koşu Yarışı (Atletizm)	25
3.1.1.2. Güreş	25
3.1.1.3. Binicilik	26
3.1.1.4. Atıcılık	26
3.1.1.5. Yüzme	27
3.1.1.6. Avlanma	28
3.1.1.7. Ağırlık Kaldırma	28
3.1.2. Zararlı Oyunlar	28
3.1.2.1. Kumar (Meysir)	29
3.1.2.2. Fal Okları	30
3.2. Asr-ı Saadette Okçuluk	30
3.2.1. Kur’an-ı Kerim’de Okçuluk	34
3.1.2. Hadis-i Şeriflerde Okçuluk	35
3.3. Hz. Muhammed’in (s.a.v) Gazvelerinde Okçuluk: Bedir ve Uhud Gazvesi	43
3.3.1. Bedir Gazvesi	46
3.3.2. Uhud Gazvesi	49

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ASR-I SAADETTE OKÇU SAHABELER	57
4.1. Muhacir Okçu Sahabeler	58
4.1.1. Abdullah b. Abbas (r.a.)	58

4.1.2. Abdullah b. Ebû Rebîa (r.a.)	59
4.1.3. Ali b. Ebû Talib (r.a.).....	60
4.1.4. Ebû Bekir b. Ebû Kuhafe (r.a.)	62
4.1.5. Ebû Ubeyde b. Cerrâh (r.a.)	64
4.1.6. Hamza b. Abdülmuttalib (r.a.)	67
4.1.7. Hâlid b. Velîd (r.a.)	68
4.1.8. Hâtıb b. Ebû Beltea (r.a.)	70
4.1.9. Mihcen b. el-Erda el-Eslemî (r.a.).....	71
4.1.10. Mikdâd b. Amr (r.a.)	71
4.1.11. Osman b. Afvan (r.a.).....	72
4.1.12. Ömer b. Hattab (r.a.)	75
4.1.13. Sad. b. Ebi Vakkas (r.a.)	78
4.1.14. Sâib b. Osman (r.a.).....	81
4.1.15. Seleme b. Ekva (r.a.)	81
4.1.16. Suheyb b. Sinân (r.a.).....	82
4.1.17. Ukbe b. Âmir (r.a.).....	83
4.1.18. Utbe b. Gazvân (r.a.)	84
4.1.19. Vehb b. Kâbus (r.a.)	84
4.1.20. Zeyd b. Harise (r.a.)	85
4.2. Ensar Okçu Sahabeler	87
4.2.1. Abdullah b. Cübeyr (r.a.)	87
4.2.2. Âsım b. Sâbit (r.a.)	87
4.2.3. Bişr b. Berâ (r.a.).....	89
4.2.4. Câbir b. Abdullah (r.a.)	90
4.2.5. Ebû Amr el-Ensâri (r.a.).....	90
4.2.6. Ebû Nâile (r.a.).....	90
4.2.7. Ebû Talha (r.a.)	90
4.2.8. Enes b. Malik (r.a.).....	91
4.2.9. Evs b. Havlî (r.a.)	92
4.2.10. Haris b. Enes (r.a.).....	93
4.2.11. Hâlid b. Zeyd (r.a.).....	93
4.2.12. Hırâş b. Sımme (r.a.)	94
4.2.13. Katâde b. Numan (r.a.).....	94
4.2.14. Kutbe b. Âmir (r.a.).....	95

4.2.15. Râfî b. Hâdic (r.a.).....	95
4.2.16. Râfî b. Mâlik (r.a.).....	96
4.2.17. Sad. b. Ubâde (r.a.).....	96
4.2.18. Sehl b. Huneyf (r.a.).....	97
4.2.19. Üseyd b. Hudayr (r.a.).....	97
4.2. Diğer Okçu Sahabeler	98
4.3.1. Amr b. el-Mesîh (r.a.)	98
4.3.2. Avn b. Şâbir (r.a.).....	98
4.3.3. Câbir b. Amr (r.a.).....	98
4.3.4. Ebû Meryem el-Gassânî (r.a.)	98
4.3.5. Hasan b. Ali (r.a.).....	98
4.3.6. Hâlid b. Abdullah (r.a.)	100
4.3.7. Hâlid b. Yezîd (r.a.).....	100
4.3.8. Hüseyin b. Ali (r.a.).....	100
4.3.9. Muhammed b. Ebû Bekir (r.a.)	102
4.3.10. Sâbit b. Esed (r.a.)	102
4.3.11. Sehl b. Habib (r.a.)	103
SONUÇ.....	104
KAYNAKÇA	106
EKLER.....	116
ÖZGEÇMİŞ.....	124

KISALTMALAR LİSTESİ

a.s.	: aleyhisselam
a.g.e.	: adı geçen eser
b.	: bin, İbn
bk.	: bakınız
bs.	: basım, baskı
C.	: cilt
çev.	: çeviren
der.	: derleyen
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DN.	: dipnot
edt.	: editör
h.	: hicri
haz.	: hazırlayan
H.z.	: hazreti
m.	: milâdi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MMG	: Mimarlar ve Mühendisler Grubu
M.Ö	: milattan önce
M.S	: milattan sonra
ö.	: ölümü, ölüm tarihi, vefatı
pbuh	: peace be upon him
r.a.	: radiyallahü anh (Allah ondan razı olsun)
r. anhüm	: radiyallahü anhüm (Allah onlardan razı olsun)
S.	: Sayı
s.	: sayfa
s.a.v.	: Sellallahü aleyhi ve sellem
TDV	: Türk Diyanet Vakfı

thk.	: tahkik eden
TSMK	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
TYEKB	: Türkiye Yazma Eserler Kurulu Başkanlığı
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
Vr.	: varak
vs.	: ve saire
Yay.	: yayınları
YKY	: Yapı Kredi Yayınları

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar çok eski bir zamandan, Asr-ı Saadet dönemine kadar gelen Müslümanlar açısından önemli yeri bulunan okçuluk, kazandığı önem açısından günümüze kadar varlığını korumuştur.

İnsanlık tarihi boyunca avlanma, güç toplama, hobi ve özellikle de savaşlarda düşmana karşı silah olarak kullanılan ok ve yay önemli bir yere sahip olmuştur. Savaşların kazanılmasına düşmanın sindirilmesine sebep olan okçuluk Asr-ı Saadet döneminde de özel bir yere sahip olmuştur. Hz. Muhammed (s.a.v) başta okçuluk olmak üzere günümüzün ifadesiyle koşu, binicilik ve yüzme gibi gerek vücuda kuvvet ve özellikle harpte düşmana karşı güç gösterme açısından önemli olan bu sporları teşvik ve tavsiye etmiştir.

Ok ve yay, silahların en üstünü sayılmış ve savaş esnasında askerin en büyük silahı olduğu için teşvik edilmiştir. Savunma açısından büyük öneme sahip olan okçuluk, savaş alanlarından ziyade beden geliştirme, avcılık ve hobi amaçlı olarak da tarihte yerini almıştır. Asr-ı Saadet döneminde Allah Rasûlü'nün (s.a.v) okçuluğu teşvik ve önemini açıklayan hadisleri hiç şüphesiz başta sahabeler olmak üzere bütün ümmetini bu olguya yöneltmiştir.

Çalışmanın giriş bölümü olan ilk bölümünde; tezin amacı, önemi, özgün değeri ve mevcut literatürün değerlendirilmesi bulunmaktadır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde okçuluğun ortaya çıkışı ile diğer kültürlerdeki yeri başta olmak üzere okçuluk tarihi hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölüm, izah etmeye çalıştığımız Asr-ı Saadet dönemindeki okçuluğun bulunduğu konumu daha belirgin olarak ortaya koyabilmemiz ve bir zemine oturtabilmemiz için oluşturulmuştur. Ayrıca neredeyse her kültür ve milletin katkıda bulunduğu okçuluğun Türk-İslam Medeniyeti açısından taşıdığı önem de yine bu bölümde yapılan girişle daha anlamlı bir zemin bulmaktadır. Bu bölümde tarih öncesi dönemden itibaren Mısır, Asur, Hitit

ve Pers dönemlerinde okçuluğa dair hülâsa bilgiler aktarılarak, farklı medeniyetlerin okçuluğa olan katkıları izah edilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümünde ise; Asr-ı Saadet döneminde başta okçuluk olmak üzere diğer faydalı oyunlardan bahsedilmiştir. Mevcut kaynaklar dikkate alındığında, Asr-ı Saadet döneminde oyunlar incelenirken faydalı ve zararlı olarak iki ayrım karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde bu iki ayrımdan söz ederek, gayeli olarak da tanımlanan insanlık için yararlı oyunlara odaklanılmıştır. Ayrıca zararlı olarak tanımlanan kumar ve fal oklarından da söz edilerek Asr-ı Saadet dönemindeki oyunların zararlı olanlarına da değinilmiştir. Bu bölümde ayrıca, koşu yarışı, güreş, binicilik, atıcılık, avcılık ve ağırlık kaldırma gibi faydalı oyunlar ayrı ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Bunun yanında araştırmamızın da odak noktasını oluşturan okçuluk bu bölümde detaylı bir şekilde incelenerek Hz. Muhammed'in (s.a.v) okçuluk ile ilgili hadislerinin tespiti yapılmıştır. Ayrıca yine bu bölümde savaşlarda savunma alanında büyük bir yere sahip olan okçuluğun Hz. Peygamberin gazvelerindeki yeri izah edilmeye çalışılmıştır. Bu bölümün son başlığında ise İslâm tarihinde özel bir konumda bulunan okçuluğun Uhud gazvesindeki seyri aktarılmıştır.

Araştırmamızın dördüncü ve son bölümünde ise; Asr-ı Saadet döneminde Hz. Muhammed'in (s.a.v) teşvik ve tavsiyeleri doğrultusunda okçuluk ile ilgilenmiş, maharet kazanmış sahabeler tespit edilip hayatları hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Bu bölümde toplamda elli okçu sahabeden bahsedilmiştir. Her bir okçu sahabe ayrı başlıklar altında incelenerek, bu sahabelerin okçuluk konusundaki maharetini belirten kaynaklar incelenerek, onların bu konudaki mahirliğinden bahsedilmiştir. Okçuluktaki becerileri nispetinde incelenen sahabeler, aynı zamanda dönemin en kullanışlı silahı olan ok ve yayın yaygın olarak kullanıldığını ve bu savaş aletlerini kullanmada bazı sahabelerin öne çıktığını göstermektedir.

1.1. Tezin Amacı ve Problemi

Tezin amacı, Hz. Âdem'den itibaren bütün kültür, devlet, din ve medeniyetlerde var olan okçuluğun Asr-ı Saadet döneminde yeri, önemi ve yansımalarını ortaya koymaktır. Tezin asıl problemi, Asr-ı Saadet döneminde günlük hayatta ve savaşlarda okçuluğun etkisi ile okçulukla uğraşmış sahabelerin tespit edilmesi ve hayatlarının incelenmesidir.

1.2. Tezin Araştırma Yöntemi

Tez yapılırken araştırmanın amacına hizmet edecek şekilde karma bir yöntem takip edilmiştir. Bu bağlamda “literatür taraması”, “arşiv araştırması ve “nitel araştırma” aşamaları olmak üzere araştırma üç yöntem üzerine bina edilmiştir.

Çalışmada öncelikle okçuluğun dünya tarihindeki önemi kısaca ele alınacaktır. Tarih öncesi dönemde okçuluk ve ilk bulgular araştırılıp, diğer inançlara göre ok ve yay kültürü hakkında araştırmalar yapılacaktır. Bu bağlamda Asr-ı Saadet dönemi olan İslam öncesi diğer inançlarda ok ve yayın yeri, önemi incelenmiş olacaktır.

İkinci olarak, İslam Tarihinin altın çağı olan Asr-ı Saadette okçuluk ve bunun yanında diğer faydalı oyunların önemiyle birlikte okçuluk ile ilgili ayet ve hadislerin tespiti yapılacaktır. Ayrıca çalışmada Uhud Gazvesinde önemli bir yer tutan okçulardan bahsedilecek kaynaklarda isimleri tespit edilen okçu süvariler ve bu dönemde ok atmakla meşgul olmuş sahabeler incelenecektir.

1.3. Tezin Önemi ve Özgün Değeri

Çalışmaya özgün değer katan en önemli husus, bu çalışmanın Asr-ı Saadet döneminde okçuluğun yeri, Hz. Muhammed’in (s.a.v) okçuluk ile ilgili hadis-i şerifleri ve okçuluk ile ilgilenmiş sahabelerin tespit edilmesidir. Daha önce çalışılmamış olmasından dolayı bu çalışma ilk, özgün ve önemli bir değere sahiptir.

1.4. Tezin Sınırları

Tez oluşturulurken çalışmada yer alan konulara benzer kitap, tez, makale ve yazma eserler incelenmiştir. İncelenen eserlerde çalışmanın konusuna ait bölümlere kısa bir şekilde değinilmiştir. Çalışmada konu dışında, çalışmayla bağlantılı diğer bölümleri de ele alıp bir bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır.

1.5. Tez Konusuyla İlgili Literatür Analizi

Tezde, Hz. Muhammed’in (s.a.v) ve ashabın hayatını, gazvelerini ve seriyyelerini aktaran İslâm Tarihi, Siyer, Meğazi ve Tabakat eserlerinden yararlanılmıştır. Çalışmada Asr-ı Saadet döneminde gündelik hayata dair bilgiler, Hz. Peygamber’in gazveleri ve okçulukla ilgilenen Sahabelerin hayatları ile ilgili bilgiler için şu eserlerden faydalanılmıştır; İbn İshak (ö.151/768) *es-Sire*, Vakıdî (ö.207/882) *Kitabü’l-Megâzi*, İbn Hişam (ö.218/883) *es-Siretü’n-Nebeviyye*, İbn Sa’d (ö.230/844) *et-Tabakatü’l-Kübra*, İbn Kesir (ö.774/1373) *el-Fusul fî Sireti’r-Resul*.

Ahmed b. Hanbel (ö.241/855) *Müsned*, Buhârî (ö.256/870) *Sahîh*, Müslim (ö.261/875) *Sahîh*, Ebu Dâvûd (ö.275/889) *Sunen* ve Tirmizi (ö.279/892) *Sunen* eserleri çalışmamızda başta okçulukla alakalı hadisler olmak üzere hadis konuları ile ilgili birçok bilgiye ulaşmamızı sağlamıştır.

Asr-ı Saadet dönemi başta olmak üzere okçuluk ile alakalı Osmanlı Türkçesi ile yazılmış yazma eserlerden bazıları şunlardır; Mustafa Kâni Bey *Telhîs-i Resâ'ilât-ı Rumât*, İbn Rûşen *Fezâ'il-i Remy*, Muhammed b. Yunus ed-Dervâzî *Kavsnâme*.

Vakıdî, *Kitabü'l-Megâzi* isimli eserinde Hz. Muhammed'in savaşlarına değinmiştir. Özellikle çalışmanın konusu olan Bedir ve Uhud gazveleri hakkında geniş bilgi vermiştir. Vakıdî eserinde Hz. Muhammed'in (s.a.v) Uhud gazvesi bölümünde bazı okçu sahabeleri de zikretmiştir.

İbn Rûşen, *Fezâ'il-i Remy* isimli eserinde Asr-ı Saadet döneminde okçuluk ile ilgili rivayet edilen hadis-i şerifleri cemetmiştir. Ayrıca bu eserde okçuluk ile ilgilenmiş sahabelerden bazılarını da incelemiştir.

Mustafa Kâni Bey, *Telhîs-i Resâ'ilât-ı Rumât* isimli eserinde ok ve yayın başlangıcı, okçuluk ile ilgili nakledilen Hadis-i şerifleri ve okçuluk ile ilgilenen bazı sahabeleri kaleme almıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA OKÇULUK TARİHİ

İnsanoğlu varoluşundan itibaren beslenme ve korunmaya ihtiyaç duymuştur. Temel ihtiyaçların karşılanması için insanlar yeni buluşlar ve icatlar yapmaya yönelmiştir. Ok ve yay nesneleri bilimsel olarak incelendiğinde bu çerçevede içerisinde icat edilerek geliştirilmiştir. İnsanların gerek beslenme gerekse korunma gibi ihtiyaçlarını karşılamak için geliştirdikleri bu aletlerin temel mantığı, daha az kuvvetle daha fazla enerji üretmeye yönelik olmasıdır. Bu mantık çerçevesinde gelişen silah teknolojisi cisimleri fırlatmaya yönelik olarak ilerlemiştir denilebilir. Fırlatma teknolojisine dayalı ilk örneklerin kabaca 60.000 – 65.000 yıl öncesine dayandığı düşünülse de son çalışmalar bu teknolojinin 71.000 yıl önceye kadar gidebileceğini göstermiştir¹. Ancak Güney Afrika'dan çıkartılan arkeolojik buluntuların hangi fırlatma silahına ait olduğu belirlenememiştir. Arkeolojik kazılar sonucunda bulunan en eski ok uçları ise 10.000 yıl öncesine dayanmaktadır². Bulunan en eski yay örneği ise 9.000 yıl öncesine dayanan ve adını bulunduğu yer olan Danimarka'nın Hoolmegard Bataklikları'ndan alan Hoolmegard yayıdır³.

Yaylar kullanım amacı açısından evrensel bir nitelik kazansa da toplumların yaşadıkları coğrafya ve mühendislik seviyelerine göre niteliksel farklılıkları bulunmaktadır. Dünya üzerinde tarihsel süreç içerisinde iki ana teknik üzerinde geliştirilmiştir. İlki yekpare olarak adlandırdığımız tek bir nesneden oluşan basit

¹ Kyle S. Brown, vd., “An Early and Enduring Advanced Technology Originating 71.000 years ago in south Africa”, *Nature*, S. 491 (2012): 590-593.

² M. Mirazon Lahr, “Inter Group Violence Among Early Holocene Hunter-Gatherers of West Turkana”, Kenya, *Nature*, S. 529 (January 2016): 394-398.

³ Murat Özveri, *Okçuluk Hakkında Merak Ettiğiniz Her Şey*, 1 bs. (İstanbul: Umut Matbaacılık, 2006), 11-12.

mekanik anlayışla oluşturulan yaylardır ve genellikle batı tarzı olarak anılırlar. Bulunan en eski yay örneği olan Hoolmegard yayı, bu tipte yayların atası olarak gösterilmektedir ve yekpare olarak karaağaçtan üretilmiş bir yay türüdür. İkincisi ise Asya ve Türk tipi dediğimiz katışık veya kompozit⁴ yaylardır. Bu yayların menşei bugün hala tartışma konusudur. Kompozit yayların Erken Demir Çağı'ndan itibaren Orta Asya'da⁵ ve Mezopotamya'da⁶ kullanıldığı bilinmektedir.

2.1. Tarih Öncesi Dönem

İnsanların avcılık ve toplayıcılık faaliyetleri ile hayatlarını sürdürdüğü Paleolitik, Mezolitik ve Neolitik dönemlerine ait bazı mağaralarda Ren geyiği ve çeşitli hayvanların avcılığına dair basit çizimler yer alır. Bu görüntülerde insanlar toplu halde çıktıkları av etkinliklerinde ok ve yayı bir araç olarak kullanmaktadırlar. İspanya'daki **Morella La Vella – Cueva Remigia – Los Caballos** bölgelerindeki mağaralarda bizon ve geyik avlarına dair resimlerin çizildiği görülmektedir. Ayrıca Libya'da bulunan **Harge Mağarası'nda** da aynı şekilde insanların ok ve yay kullandığı görülmektedir.⁷ Bu mağaradaki resmin farklılığı ise insanların birbiriyle savaştıklarına dair ayrıntılar içermesidir. Arka kısımda bir hayvan yer alır. Bu da bize insanların veya toplulukların tarih öncesi dönemlerde gıda ihtiyacı ve avlarını kaybetmemek için savaştıklarını göstermektedir. Araştırmalar neticesinde ok ve yay

⁴ **Kompozit yaylar:** Asya tipi yay olarak da isimlendirilen kompozit yaylar, Avrupa tipi

yaylardan farklı bir şekilde üretilmektedir. Avrupa tipi yaylar tek parçadan oluşurken

Türk yayı olan kompozit (Asya tipi) yaylar; ağaç, manda boynuzu, tutkal ve hayvan

sinirlerinden meydana gelmektedir. Kompozit yay yapımı büyük bir ustalık, uzun, sabırlı

ve titiz bir işçilik gerektiren işlemlerden oluşur. Kompozit yayların en büyük özelliği ise

bu yay ile oklar daha uzağa gitmektedir. Okların en uzağa gitmesinin nedeni ise kompozit

yapılı yayların boylarının kısa olmasıdır.

⁵ Erkan Göksu, “Okla Yükselen Millet”, *Nişangâh-ı İstanbul*, 1 bs., edt. Ahmet Uçar,

(İstanbul: Gürsoy Grup Yayınları, 2019), 96-99.

⁶ B. L. Bowden, “The Origin and the Role of The Composite Bow”, *Ancient Warfare*

Magazine. (Ekim, 2020): 7-8.

⁷ Özveri, *Okçuluk Hakkında*, 11.

kullanımının Buzul Çağı'nın ardından başladığı düşünülmektedir. Buzul çağındaki fiziksel açıdan büyük olan hayvanların ok ve yay ile avlanması güç olduğu için daha sonraki dönemlerde yaygınlaştığı düşünülmektedir. Yapılan ilk yay ağaç dallarının bükülmesiyle yapılmıştır. Eldeki bulgulara göre ulaşılabilen iki yay **Stellmoor** ve **Holmegaard** kalıntılarıdır ve Taş Devri'ne ait silahlardır. M.Ö. 10.000 ve 8.000 yıllara aittir.

2.2. Antik Dönem

2.2.1. Mısır

Antik Mısır'ın ok ve yay kullanımında dönemin en önemli teknolojisine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Antik Mısır'daki okçuluk faaliyetleri askerî hayat başta olmak üzere dinî ve günlük hayatın her alanına yansımıştır. Hiyerogliflerde⁸, fresk ve özellikle rölyeflerde buna dair bilgilere ulaşmak mümkündür. Antik Mısır dinî inancına göre ölümden sonra bir hayatın varlığına inandıkları için mezarlarında okçuluğa dair kaynaklara rastlanmaktadır. Günümüzde Kahire Müzesi'nde sergilenen Mısır kralı Tutankhamun'un (M.Ö. 1330 – M.Ö. 1323) özenle tasarlanmış ve şahsî eşyalarının yer aldığı mezarında kendisine ait yay ve oklar bozulmadan günümüze kadar ulaşabilmiştir.⁹

2.2.2. Asur

Asurlu okçular, Antik Çağ'da Anadolu ve Mezopotamya medeniyetinin en yetenekli okçuları olarak gösterilmektedir. Asurluların kurmuş olduğu özel okçu birlikleri ve süvari bölükleri vardır. Asurlular savaşçı bir topluluk oldukları için bu alandaki teknolojilerini sürekli olarak geliştirme gereksinimi duymuşlardır. Antik dönemde ilk süvari birliği Asurlular tarafından oluşturulmuştur. Asurlu okçuların savaşlarda yanlarında onları korumak üzere kalkan tutan yardımcı askerler de bulunmaktadır. Günümüze ulaşan rölyeflerde ve şahsî eşyalarda Asurlular'ın okçuluğu içerisinde barındıran bir hayat yaşadıkları anlaşılmaktadır. Asur Kralı Asurbanipal'in British Museum'da sergilenen Aslan avı rölyefi savaşçı özelliklerini ve okçuluğa verdikleri

⁸ **Hiyeroglif:** Antik Mısır'da yaygın bir şekilde kullanılan çeşitli resimlerden oluşan yazı çeşitidir.

⁹ Bill Price, *Tutankamon - En Ünlü Mısır Firavunu*, çev. Elif Berk, (İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2011): 98.

önemi göstermektedir.¹⁰ Ayrıca Asurluların tasarladıkları yaylar hem güç bakımından hem de at üzerinde daha rahat hareket etme kabiliyeti sunduğu için savaşlarda savunma alanında zaferler kazandırmıştır.¹¹

2.2.3. Hitit

Hitilerde okçu birliklerinin varlığı tartışma konusu olsa da Hitit kanunlarının 54. maddesinde *lugisban* terimiyle geçmektedirler. Hitit ordusunun önemli bir unsuru ise savaş arabalarıdır.¹² Savaş arabalarında ise okçu birlikleri önem taşır. Çünkü savaş arabaları düşmana uzak mesafeden yaklaşmak az askerle çok tahribat yapmak amacıyla oluşturmuşlardır. Bu amaç için en uygun silah ise ok ve yaydır.

2.2.4. Pers

Avestaca yazılmış antik İran kaynaklarında okçuluk terimleri ile ilgili birçok sözcüğün geçtiği yapılan araştırmalar ışığında ortaya koyulmuştur. Tarihî süreç içerisinde Orta Asya başta olmak üzere Helen, Hint gibi yay ekollerinden de etkilendiğini bildiğimiz antik Pers yayı, genellikle kabza kısmı içe doğru çökük tarzıyla öne çıkmaktadır. Özellikle Sasaniler (MS 226-651) devrinden günümüze gelen av konulu metal kabartmalarda bulunan yay tasvirleri, antik İran'da başlı başına bir okçuluk ekolü oluştuğunu bize kanıtlamaktadır. Yine antik Pers okçuluğunda birçok yay ve ok çeşidi kullanıldığı bilinmektedir. Meselâ oku yönlendiren oluğu bulunan *nâvek* adlı yay çeşidinin Sasaniler döneminde kullanıldığı, bu yay çeşidinin daha sonraki devirlerde Abbasiler, Gazneliler, Selçuklular ve Osmanlılar'a intikal ettiği yapılan araştırmalar tarafından ortaya çıkarılmıştır.

¹⁰ Bowden, *Composite Bow*, 38.

¹¹ Özveri, *Okçuluk Hakkında*, 13.

¹² Hayri Ertem, "Hattiler ve Hititler Dönemi'nden Eski Türklere, Osmanlılara ve Günümüz Anadolusuna Kadar Uzanan Bazı Benzer Unsurlar – 1", *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri*, C. 6, S. 2 (2003): 44-45.

2.3. Farklı Medeniyetlerde Okçuluk Kültürü

2.3.1. Japon Okçuluğu

Tarih boyunca birbirine yakın coğrafyalarda yaşayan milletler birbirleriyle etkileşim içerisinde olmuşlardır. Sanattan, edebiyata, mimariye ve birçok alanda birbirlerinden etkilenecek kendi anlayışlarını oluşturmuşlardır. Uzak Doğu’da okçuluk faaliyetleri de bu şekilde gelişmiştir. Günümüzde halen daha devam eden Japon ve Kore geleneksel okçuluğu oluşumlarını Çin kültürünün etkisinde başlatmışlar daha sonra kendi ritüellerini ve tarzlarını oluşturmuşlardır. Okçuluk faaliyetlerinin başlangıç ve gelişim sürecini, toplumların yaşadığı coğrafya, bu coğrafyaların sağladığı imkânlar ve ok ve yayın yapımında kullanılan malzemeler belirlemişlerdir. Japonya’da okçuluk faaliyetlerine dair ilk bilgiler Paeolitik dönemden günümüze kadar gelebilen bakır bir kâse üzerindeki basit av çizimleridir. Daha sonra Japon okçuluğu Çin etkisi altında 6. asır civarında daha nitelikli bir şekilde gelişmiştir. Japon okçuluğunun gelişmesinde önemli olan unsur Budizm’dir. Japonlar ok atışını bir eğlenceden ziyade bir ayin gibi görmektedirler. Japon kültüründe okçuluk bir beden ve zihin eğitimidir.¹³

Birçok kaynakta Japon okçuluğuna ait minyatür ve tasvirler bulunmaktadır (Bk. Resim 2.1). Bu çalışmalar aynı zamanda Japonların okçuluktaki maharetlerini ve Japon okçuluğunun önemini görsel olarak gözler önüne sermektedir.

2.3.2. Kore Okçuluğu

Kore’de tarih boyunca kesintisiz bir şekilde devam eden okçuluk geleneği bulunmaktadır. 1300 yıldan daha uzun bir süreyi kapsayan süreçte Korelilerde okçuluk geleneğinin başlangıcını kendi iktidarını oluşturmak için verdikleri mücadele oluşturdu. Çin İmparatorluğu’nun tarih boyunca Kore’yi işgal etme arzusu ile Korelilerle girdikleri savaşlarda Kore okçuları karşısında çok büyük bir varlık gösteremediler. Kore tarihinde, üç krallık döneminde okçulukta efsaneleşmiş lider figürler ortaya çıkmıştır. Go Jumong adlı efsanevi bir okçuları vardır. Efsaneye göre

¹³ Eugen Herrigel, *Yay ile Ok Atış Sanatında Zen*, çev. Sedat Umran, 2 bs.

(İstanbul, Ruh ve Madde Yayınları, 1994.), 12-14.; Hideharu Onuma, Dan

DeProspero, Jackie DeProspero, *Kyudo The Essence and Practice of Japanese*

Archery, (Published By Kodansha USA Inc, 2013): 119.

bu kişi attığı tek okla beş sineği birden öldürebilen usta bir okçudur. Silla Krallığı'nın ilk hükümdarı olan Park Hyeokgeose, devrinin en önemli okçularından birisidir.

1600'lerde Japonlar İmjın Savaşı'nda Korelilere karşı ateşli silah kullandıklarında Koreliler onları kompozit yayları ve oklar ile durdurmayı başarabilmişlerdir. Koreliler ok ve yayın 17. yüzyılda savaş meydanlarından çekilmesinden sonra dahi okçulukta öğrendikleri yetenekleri sergilemeye devam ettirebilmişler. Ateşli silahları at üzerinde kullanmayı usta bir şekilde gerçekleştirebilmişlerdir. 1899'da Prusya Prensi Henrich Kore'yi ziyarete geldiğinde Kore geleneksel okçuluğunun unutulmaması ve yaşaması için eğlence ve spor sahasında devam etmesini İmparator Gojong'a önermiştir. Kore okçuluğu resmi olarak 1920 tarihinde "Joseon eui Goongdo" adında bir ders kitabına girmiştir. Kesintisiz bir şekilde devam eden Kore geleneksel okçuluğu sayesinde günümüzde dahi okçuluk sporunda en iyi sporcuları yetiştirebilmesini sağlamıştır. Kore kompozit yayı Asya tipi kompozit bir yaydır (Bk. Resim 2.2). Türk usulü atış tekniği olan başparmak çekişi ve başparmak yüzüğü ile atışlar gerçekleştirilir.¹⁴

2.3.3. Çin Okçuluğu

Çin coğrafyasında erken devirlerden itibaren okçuluğun icra edildiği yapılan araştırmalar ışığında ortaya koyulmuştur. Orta Asya, Hint, Mançu ve Pers ekollerinden etkilenmenin yanı sıra birçok ok ve yay tipinin kullanıldığı Çin okçuluğu, özellikle Türklerin Çin ile yoğun irtibatı nedeniyle Türk okçuluğundan etkilenmiştir. Çinliler birçok kavim gibi kompozit yay kullanmışlardır. Çin okçuluk dairesi içinde üretilen Çin yaylarında kullanılan boynuz, sinir ve ahşabın oranlarının diğer okçuluk ekollerine göre farklılık göstereceği muhakkaktır. Meselâ VI. yüzyıla ait bir Çin okçu figürünün elindeki yayın baş kısımları haricinde her tarafının geniş bir açıyla kompozit yaya dönüştürüldüğü görölmektedir. Çin okçuluğunda mekanik yayların kullanıldığı bilinmektedir. Hatta mekanik yayların Çin'de icat edilmiş olabileceği fikri bilimsel çevrelerde ağırlık kazanmıştır. Bunun bir göstergesi olarak

¹⁴ Nicholas Tomihama, *The Impossible Bow I*, (Published By Levı Dream, 2011):

cakavo isimli mekanik yayın Çin'den Hint ve Pers coğrafyasına geçtiği, buradan Anadolu ve Avrupa'ya taşınabileceği birçok araştırmada tartışılmıştır.¹⁵

2.3.4. İngiliz Okçuluğu

İngilizlerin efsanevi yayı Longbow yani uzun yay Orta çağ tarihindeki en etkili silahlardan birisi olmuştur (Bk. Resim 2.3). Yekpare olarak adlandırdığımız tek parça malzemeden yapılan yaydır. Yapımında porsuk ağacı kullanılmaktadır. Ağacın işlenerek bükülmesiyle oluşturulan yay D formu olarak adlandırdığımız yay gruplarından. Benzer özelliklere sahip yaylar İngiliz uzun yaylarının en önemli özelliği zırhı delebilesidir. Özellikle yüzyıl savaşlarında Fransa ile İngiltere arasındaki savaşlarda sonucu belirleyici unsur oluşturmışlardır. İngiliz okçular özellikle Fransızlara karşı yapılan Poitiers Savaşı'nda destanlaşmıştır. Kaynaklara göre ortalama 30 ila 50 bin arasındaki Fransız kuvvetleri 3000 İngiliz okçusunun harekâtıyla dağılmış ve kaçmıştır. Bu savaştan önce III. Edward'ın oğlu Prens Edward'ın okçulara nutku zamanla destanlaşmış ve İngiliz literatürüne girmiştir. İngiltere'de okçuluk eğitimi 1363 yılında bizzat Kral tarafından kanunlaştırılmıştır. Okçuluk dışındaki etkinlikler ile erkeklerin futbol veya başka bir şeyle meşgul olması yasaklanmıştır. 1511 senesinde kanun genişletilerek 40 yaş altındaki tüm erkeklerin ok ve yay kullanıp bunlara sahip olması kararlaştırılmıştır.¹⁶ Daha sonra ise bu kural 60 yaşına yükseltilmiştir. Bu bilgilerden de anlaşıldığı üzere okçular İngiliz Ordusunun merkez kuvvetidir. Ateşli silahların etkin olduğu dönemlere kadar okçuluk çok önemli bir askeri eğitim meselesidir. Çünkü İngilizler sayıca kalabalık düşmanlarını Longbow sayesinde yenebilmişlerdir. Bu nedenle Batı okçuluğu daha çok İngiliz merkezli gelişmiş ve genişlemiştir.

2.4. Arap Okçuluğu

Araplar, 5. yüzyıla kadar genellikle (Bu süreç İslâmiyet'in doğuşuna kadar olarak değerlendirilebilir.) yekpare diye adlandırılan tek parça ağaçtan oluşan yaylar kullanmaktaydılar. Bu yekpare yaylar genellikle tek parça ağaçtan oluşan ve ağacın

¹⁵ Joan Keay, *Çin Tarihi*, çev. Neşe Kays Tayanç - Dinç Tayanç, (İstanbul: İnkılap Yayınları, 2011): 440.

¹⁶ Thomas M. Meine, *Archery Through The Ages*, (Published by Books on Demand GmbH, Norderstedt, 2014): 138.

yontulması ve işlem görülmesiyle oluşturulan yaylardı. Buna kanıt olarak Topkapı Sarayı Müzesi Kutsal Emanetler Hazinesi'ndeki Hz. Peygamber'e (s.a.v) atfedilen yay gösterilebilir (Bk. Resim 2.4). Bu yay sert ağaçtan elde edilen basit bir yay formundadır.

İbn Kayyım el-Cevziyye, Hz. Muhammed'in (s.a.v); *ez-Zavra'*, *el-Ketûm*, *es-Sâdâd*, *er-Ravha'*, *el- Beydâ'*, *es-Safrâ'* isimli altı adet yayı olduğunu aktarmıştır.¹⁷

Arap yayını ilk defa Hz. İbrahim (a.s) peygamberin yaptığı rivayet edilmektedir. Kendisi, oğulları Hz. İsmail (a.s) ve Hz. İshak (a.s) adına birer yay yapmıştır. Yaptığı bu yaylar ile oğullarına ok atmayı öğretmiştir.¹⁸ Hz. Seleme'nin (r.a.) naklettiğine göre Hz. Muhammed (s.a.v), çarşıda ok yarışması yapan Beni Eslem kabilesinden bir grupla karşılaşınca onlara “*Ey İsmailoğulları! Ok atınız, sizin atanız da mahir bir ok atıcı idi*”¹⁹ buyurdu. Bu sözden de anlaşıldığı üzere Hz. Muhammed (s.a.v) Hz. İsmail'i (a.s) Arapların atası olarak kabul etmiş ve atıcılıktaki maharetini örnek göstermiştir.

Araplar ok atma müsabakaları düzenlemişler ve bu müsabakalara “münâdale”²⁰ ismini vermişlerdir. Genelde bu yarışmalarda hedefe atış yapmak ve uzun mesafe ok atışı olmak üzere iki farklı atış yaparlardı.²¹

Arapların kompozit yayları tam olarak ne zaman kullanmaya başladıkları bilinmemektedir. Hz. Osman'ın (r.a.) halifelik döneminde (M. 644-656) Horasan Türkleri ile giriştikleri on yılı aşkın savaşlarda Türklerin kullanmış oldukları yayın üstünlüğünü kabul ettikleri, hatta sonraki süreçte kullandıkları tahmin edilmektedir. Emeviler döneminde, Kasr el-Hayr el-Garbi²² de bulunan bir freskt bu konudaki

¹⁷ İbn Kayyım el-Cevziyye, *Zâdü'l Mead C. 1*, çev. Abdi Keskinoglu ve İbrahim Türklü (İstanbul: Pınar Yayınları, 2019), 101.

¹⁸ Muhammed b. Yunus ed-Dervâzi, *Kavsnâme*, çev. Enes Azbay (İstanbul: Okçular Vakfı Yayınları, 2020), 110-112.

¹⁹ Buhârî, “Enbiyâ”, 12; Buhârî, “el-Cihâd ve's-Siyer”, 78

²⁰ Münâdale kavramı ok atmayı veya atıcılık ile ilgili yarışmaları ifade eden bir kavramdır.

²¹ Nebi Bozkurt, “Ok”, *DİA*, C. 33. Türkiye Diyanet Vakfı, (2007), 334.

²² Kasr el-Hayr el-Garbi: Suriye'nin Tedmür vilayeti yakınlarında bulunan Halife Hişam b.

bilgilerimizi artırmaktadır. Fireskte yer alan okçu süvari üzerindeki miğfer ve beline bağladığı aparatlar Sasani kültürünün etkisini yansıttığı yorumlarına neden olsa da kullanılan yayın dönemin tipik çift bükümlü Türk yayı olduğuna dikkat çekilmiştir²³ (Bk. Resim 2.5). Süvarinin elinde tuttuğu yay ise Türkistan kökenlidir. Bu iki etki, Asya okçuluğunun Araplara, Sasanilerle veya hemen sonra Türklerle geçmiş olduğu yolundaki tahmini kuvvetlendirmektedir.

Genel olarak Arap okçuluğu hakkında verdiğim bu bilgilerden sonra, Arap devletleri arasında yer alan Emevi ve Abbasi dönemlerinde okçuluk ve okçuluğun önemi hakkında bilgiler vereceğim.

2.4.1. Emeviler Döneminde Okçuluk (661-750)

Hulefâ-yi Râşidîn döneminden sonra miladi 661 yılında kurulan İslâm tarihinin ilk hanedan devleti olan Emviler döneminde okçuluk Asr-ı Saadette olduğu gibi önemli bir yer edinmiştir.

Emeviler döneminde askeri yapılanma piyade ve süvarilerden oluşurdu. Piyade olan askerler kalkan, kılıç ve mızrak gibi silahlar kullanırlardı. Süvariler ise kalkan, kılıç, yay ve ok kullanırlardı.²⁴ Emeviler döneminde askeri alanda en önemli silah hiç şüphesiz ok ve yay olmuştur. Askeri alanda askerleri bölümlere ayrıldıklarında; okçular için *rumât*, kılıç, kalkan, mızrak, ok ve yay kullanan atlı askerler için *fürsân* kavramları kullanılmıştır.²⁵

Emeviler döneminde savunma alanı dışında okçuluğa verilen önemin en büyük sebeplerinden biri de hiç şüphesiz Asr-ı Saadet döneminde Hz. Muhammed'in (s.a.v) okçuluk ile ilgili teşvik ve tavsiyeleri olmuştur. (Bk. Dn.119, 120, 123, 124, 127, vb.)

Abdûlmelik tarafından, 727 – 730 tarihleri arasında inşa edilen Emevi Dönemi'ne ait kasır.

²³ Ünsal Yücel, *Türk Okçuluğu*, 2 bs. (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay., 2015), 504.

²⁴ İrfan Aycan ve İbrahim Sarıçam, *Emeviler*, 9 bs. (Ankara: TDV Yayınları, 2017), 110.

²⁵ İsmail Yiğit, “Emeviler”, *DİA*, C. 11. Türkiye Diyanet Vakfı, (1995), 96.

2.4.2. Abbasiler Döneminde Okçuluk (750-1258)

Orta Çağ'da bütün devletler güçlü bir savunma silahı olmasının yanında günlük yaşantılarında da okçuluğa büyük önem vermiştir. Bu devletlerden Abbasilerde de okçuluk büyük önem görmüştür.

Abbasiler döneminde ordunun en önemli rolünü okçu birlikler oluşturmaktaydı. Bu nedenle bu dönemde üç tane okçuluk okulu açılmış ve eğitimler verilmiştir. Açılan bu okullar ise dönemin usta okçuları olan Ebû Haşim el-Maverdi, Tahir el-Baki ve İshak el-Rakki'nin isimleri anılmıştır. Açılan bu okullarda askerlere at üzerinde yapılan atlı okçuluk eğitimleri verilmiştir.²⁶

Abbasiler döneminde okçuluk yarışmaları hedefe nişan alıp atış yapmak ve uzun menzil atışı yapmak üzere iki şekilde yapılırdı. Okçuluk yarışmaları genelde sonbahar mevsiminde yapılırdı. Rüzgârlı ve yağışlı havalarda atıcıların yay kullanımını ve görüş açısını güçleştireceğinden dolayı yapılmazdı. Yapılan okçuluk yarışmalarına halk da büyük önem gösterip izlemeye giderlerdi.²⁷

Abbasi halifelerinden Harun Reşid'in hizmetinde bulunan özel okçular olduğu ve Harun Reşid başta okçuluk olmak üzere katıldığı müsabakalara ve av için yola çıktığında bu okçular kendisine arkadaşlık ettikleri kaynaklarda geçmektedir.²⁸

2.5. Türkler'de Okçuluk

Diğer milletlerde olduğu gibi Türklerin savunma alanında asırlar boyu gösterdikleri üstün başarının en önemli sebebi hiç şüphesiz savaş için kullandıkları silahlarından dolayı olmuştur. Türklerin kullandıkları bu silahlar içerisinde önemli konuma sahip olan ok ve yaydır. Türklerin ok ve yay üretmeleri ve bunları maharetli bir şekilde kullanmalarından dolayı “okçu millet” olarak anılmışlardır.²⁹

²⁶ Nahide Bozkurt, *Abbâsiler*, 5 bs. (Ankara: TDV Yayınları, 2018), 179.; Taner Yıldırım,

“Abbâsiler'de Sportif Faaliyetler ve Eğlence Kültürü”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 26, S. 2 (2016): 358.

²⁷ Bozkurt, a.g.e., 179.

²⁸ Yıldırım, a.g.e., 358.

²⁹ Erkan Göksu, *Okla Yükselen Millet*, 2 bs. (İstanbul: Okçular Vakfı Yayınları, 2018), 55.

Türkler ok ve yayı sadece savaş alanında savunma mekanizması olarak değil manevî anlamda önemli bir yere sahip olmasından dolayı el üstünde tutup, bu silahlar hakkında özel teamüller oluşturmuşlardır.³⁰

Türkler, savaşçı bir millet olduğundan çocuklarına küçük yaştan itibaren silah kullanmayı öğretip savaş ortamına hazırlarlardı. Yaş seviyelerine göre bazı çocuklar yaşlarına göre tasarlanmış ok ve yay ile kuş avlardı. Biraz daha gelişmiş olan çocuklar ise tilki ve tavşan avına çıkar okçulukta maharet kazanıp keskin atıcı olmak için kendilerini geliştirirlerdi.³¹

Türklerin kullandığı yaylar kompozit yapıya sahip olup kullandıkları okları da bu yaylara uygun olarak imâl etmişlerdir. Bu yay ve oklar Türklerin her dönemde en önemli silahı olmuştur. Başta Roma ve Çin olmak üzere birçok devlet Türklerin ok ve yay kullanımına hayran kalmış ve bu silahlardan etkilenmiştir. Türklerin tarih boyunca Çin, Roma ve Bizans başta olmak üzere güçlü devletler karşısında bu silahlarla üstün gelmeleri dünyaya örnek teşkil etmiştir.³²

Türk topluluklarının İslâmiyet'e geçişi ile birlikte düşünce, yaşayış ve davranışlarında değişimler meydana gelmiştir. İslâm öncesi Orta Asya steplerindeki "Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi" artık gâza ve cihad anlayışına dönmüştür. Kendilerine yeni bir gaye ve şiar edinen Türk kavimleri savaş meydanlarındaki kabiliyetlerine yeni bir ruh kazandırmışlardır. Özellikle Osmanlı devri müesseselerinde ve yaşamın her alanında İslâmiyet'in tesiri açıkça görülmektedir. Tüm bu genellemelerin arasında Türk okçuluğu da belirgin bir şekilde Arap okçuluğunun manevî etkisi altına girmiştir. Teknik ve strateji yönünden etkilenmemiş olsa da daha çok Allah Râsulü'ne (s.a.v) ve Sahabelere hürmeten birçok düzenleme getirmişlerdir. Öncelikle okçulukta önemli olarak görülen; ok, yay ve zihgin³³ yapımında pîr olarak kabul eden kişilerin hepsi Asr-ı Saadet'ten seçilmiştir.³⁴

³⁰ Göksu, a.g.e., 55-56.

³¹ Göksu, a.g.e., 24.

³² Göksu, *Okla Yükselen*, 55-56.

³³ **Zihgin**; Sağ elin başparmağına takılan atış yüzüğüne verile isimdir.

³⁴ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, (haz.), S. A. Kahraman ve Y. Dağlı, (İstanbul: YKY

Çalışmanın bu bölümünde Türk devletleri olan İskitler, Asya Hunları, Avrupa Hunları, Göktürkler, Karahanlılar, Selçuklular, Memlükler ve Osmanlı Döneminde okçuluğun yeri, önemi, bu dönemde kullanılan ok ve yaylar hakkında bilgiler verilecektir.

2.5.1. İskitler (Sakalar) Döneminde Okçuluk

Hüküm sürdükleri dönemde ok ve yayın sağladığı başarı ile topraklarını genişleten İskitler için okçuluk ayrı bir yere sahip olmuştur. İskitlerin okçuluktaki üstün başarıları Doğulu ve Batılı birçok kaynakta yer aldığı gibi, arkeolojik çalışmalarda elde edilen bulgularda da yer edinmiştir (Bk. Resim 2.6).

İskit tarihi üzerine çalışmalar yapan İlhami Durmuş bu dönemdeki okçuluk hakkında şunları söylemiştir;

İskitlerin kullandığı yaylar bileşik küçük yaylardır. İskitler, kayışa bellerine bağlanan 'gorytus' ismini verdikleri özel yay kutuları kullanmışlardır. Kaynaklardan aktarılan bilgilere göre İskitler, zehirli oklar kullanmışlardır. Zehir için ise belirli zamanlarda bir cins yılan yakalar, gövdelerinin çürümesini beklerlerdi. Birtakım işlemlerden sonra ise zehir elde ederlerdi.

İskitlerin büyük başarılar elde etmelerinin en büyük sebebi okçulukta maharetli ve başarılı olmalarıdır. At üzerinde dört bir tarafa seri bir şekilde ok atmaları onların maharetlerini kanıtlamaktadır. Usta İskit okçuları yanlarında yedek yay taşırlardı.³⁵

Yapılan araştırmalarda elde edilen bulgularda İskitlerin ok ve yay sembolünü eşyalarında da kullandığı görülmektedir (Bk. Resim 2.7).

2.5.2. Asya Hunlarında Okçuluk

Asya Hunlarında okçuluk, çocuklara küçük yaşta verilen eğitimler arasında yer almıştır. Okçuluk eğitimini çocuklara daha küçük yaşlarda veren Asya Hun Devletinin askerleri de yay çekebilen, usta ok atan, güçlü süvarilerden oluşmaktadır.

Asya Hunları, savunma alanındaki silahlarını yakın ve uzak dövüşe yönelik olarak iki kısma ayırmışlardır. Yay ve okları uzak dövüş için kullanan Asya Hunları, kama ve mızrak silahlarını yakın dövüş için kullanmışlardır. Asya Hunlarının kullanmış

Yayınları, 2006), 372.

³⁵ Göksu, *Okla Yükselen*, 62-65.

oldukları yay torbaları, sadakları ve okları onların okçuluk ile olan yakın alakasını gözler önüne sermektedir (Bk. Resim 2.8).

Asya Hunlarının okçulukta üstün başarıları hiç şüphesiz düşmanlarına korku vermiştir. Onların at üzerinde her yöne hızlı bir şekilde ok atan süvarileri Çinlileri korkutmuş ve onların üst düzey tedbirler almasını sağlamıştır.

Bu döneme ait yapılan arkeolojik çalışmalar sonucunda, birçok Türk yayları ve okları hakkında bilgiler elde edilmiştir. 1939 yılında Kırgızistan Kenkol’de yapılan bir çalışma esnasında bulunan bir mezarda 105 cm uzunluğunda bir yay ve 81 cm uzunluğunda bulunan ok bu bilgilerden bir tanesidir.³⁶

Islık çalan oklar Asya Hunları döneminde Mete Han tarafından icat edilmiş ve kullanılmıştır. Islık çalan oklar atıldığı zaman çıkardığı ıslığa benzer sestten dolayı bu ismi almıştır. Bu tür oklar Osmanlı döneminde de kullanılmış olup “çavuş oku” ismi ile anılmıştır. Islık çalan okların çıkardığı sestten dolayı karşısındakini korkutup psikolojik bir etki uyandırıyor olmasının yanında bazen haber vermek, işaret göndermek ve yön göstermek için kullanıldığı kaynaklarda geçmektedir.³⁷

2.5.3. Avrupa Hunlarında Okçuluk (375-469)

Ok ve yay Hunların Avrupa’daki temsilcileri olan Avrupa Hunları için de etkili ve önemli bir silah olarak kullanılmıştır. Hükümdar Attila’nın bir savaşta Vizigot kralı Thedorik ile karşı karşıya geldiğinde askerlerine; “*düşmana ilk oku ben atıyorum. Benim attığım okun değdiği adam ölmüştür. İşte Attila böyle savaşıyor*” demiştir. Attila’nın savaş esnasında sarfettiği bu sözleri onun okçuluktaki maharetini ve okçuluğa verdiği önemi ortaya koymuştur.³⁸

Günlük yaşamlarında ok ve yayı yanlarından eksik etmeyen Avrupa Hunlarında babalar, çocuklarına yaylarını miras olarak bırakırlardı.³⁹ Bu adet bizlere Avrupa Hunlarının okçuluğa büyük önem verip ok ve yaylarını ata mirası olarak kabul ettiğini göstermektedir.

³⁶ Göksu, *Okla Yükselen*, 71-75

³⁷ Göksu, a.g.e., 76-77.

³⁸ Göksu, a.g.e., 84-86.

³⁹ Göksu, a.g.e., 88.

2.5.4. Göktürkler’de Okçuluk (552-745)

Hunların bir kolu olan Göktürkler gerek savunma ve gerek kültürel anlamda Hunlar gibi ok ve yay büyük önem vermiştir. Göktürkler okçuluğa verdiği önem ve özen sayesinde savunma alanında güçlü olmuşlardır.

Yapılan araştırma ve çalışmalar neticesinde Göktürkler devrine ait ok ve yaylarla ilgili kayalar üzerine yapılmış çizimlere ulaşılmıştır (Bk. Resim 2.9). Görsel bilgilerin yanında yazılı bilgilerde elde edilmiştir.

Yazılı bilgiler içerisinde yer alan Orhun Abidelerinden edinilen bilgilere göre, Göktürk ordusunun üçte ikisi atlı askerlerden oluşmaktadır. Bu atlı askerler ise okçu süvarilerden meydana gelmiştir.⁴⁰

2.5.5. Karahanlılar Döneminde Okçuluk (840-1212)

Karahanlılar döneminde okçuluk ile ilgili kaynaklarda çok az bilgiler yer almaktadır. Bu bilgiler, Karahanlı Devleti’nin yönetildiği sarayda okçu askerlerin ayrı bir yeri olduğunu göstermektedir. Bu okçu askerler özellikle ava çıkan hükümdara eşlik edip ona yardımcı olurlardı.⁴¹

Karahanlı Devletinde hizmet için görevliler seçilirken belli usuller çerçevesinde seçilir ve görev verilirdi. Sınava tabi tutulan adaylar cesur ve savaşçı ruhlu iseler okçu olarak göreve alınırlardı.⁴² Bu durum bize Karahanlı döneminde okçuluğun oldukça önemli olduğunu göstermektedir.

2.5.6. Selçuklu Döneminde Okçuluk (1038-1194)

Okçuluk diğer devletlerde olduğu gibi Türkler içinde önemli bir yere sahip olmuştur. Türk devletlerinden Selçuklu devri zamanında ok ve yay silah aleti olma dışında görsel olarak da temsili anlamlar içermektedir. Ok figürü Selçuklu Devleti’nde adaleti ve hükümdarlığı temsil eden bir semboldü. Selçuklu hükümdarlarının tahtlarının yanında ok, sadak ve yay bulunması okçuluğa verdikleri önemi göstermektedir. Ayrıca Tuğrul Bey başta olmak üzere diğer Selçuklu

⁴⁰ Göksu, a.g.e., 89- 91.

⁴¹ Gülseri Okudan, Sarayı, *Askeri ve İdari Yönleriyle Karahanlı Devleti’nin Teşkilat Tarihi*, edt. Ekrem Kalan (Ankara: İKSAD Yayınları, 2019), 129.

⁴² Okudan, a.g.e., 143.

hükümdarlarının resmi yazışmalarında ok ve yay sembolünü kullanımları da okçuluğa verdikleri önemi birkez daha bize göstermiştir.⁴³

Selçuklu Devleti'nde önemli bir yer teşkil eden ok ve yay hiç şüphesiz savunma alanında da Selçukluları zirveye taşımıştır. Bu döneme ait kaynaklarda Selçuklu askerlerinin attığı okların 1,61 km kadar uzaklığa gidebildiği geçmektedir. Yine kaynaklarda Selçuklu okçularının attıkları oklar düşman askerlerin miğferlerini delip geçtiği aktarılmaktadır.⁴⁴ Bu bilgiler bize Selçuklu Devletinin oklarının güçlü olduğunu ve okçularının özel yetiştirildiğini göstermektedir.

Selçuklu okçularının maharetli olması savaş meydanlarında da büyük zaferleri beraberinde getirmiştir. Bu zaferlerden bir tanesi de Türklere Anadolu'nun kapısını açan 1071 yılında gerçekleşen Malazgirt Savaşı'dır. Bizans ordusu, Selçuklu askerlerinin attığı oklar ile çaresiz kalmışlardır. Zira Selçuklu askerleri okçulukta o kadar maharetliydi ki uzak mesafelerdeki düşman askerlerini dahi attıkları okları ile etkisiz hake getirebilmişlerdir. Okçulukta üst düzey başarılı olan Selçuklu askerlerinin karşısında Bizans yenilgiye uğramış mağlup olmuştur.⁴⁵

Selçuklu Devleti'nde sadece askerler okçulukta maharetli olmayıp Selçuklu sultanları da okçulukta maharetliydi. Daha önce aktardığımız gibi resmi yazışmalarında ok ve yay sembolünü kullanan Tuğrul Bey günlük hayatında ok ve yayı yanından ayırmazdı (Bk. Resim 2.10).⁴⁶ Keskin bir nişancı olan Sultan Alp Arslan, okçulukta çok maharetli ve usta bir atıcıdır. Sultan Alp Arslan, maharetli bir şekilde kullandığı ok ve yayını günlük hayatında yanından ayırmazdı.⁴⁷ Sultan Melikşah da maharetli bir okçu olmasının yanında ustaca mızrak kullanırdı.

⁴³ Ali Tunç, "Osmanlı Devleti'nde Spor (Okçuluk)" (Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000), 9.

⁴⁴ Göksu, *Okla Yükselen*, 130-131.

⁴⁵ Göksu, a.g.e., 144.

⁴⁶ Göksu, a.g.e., 134-135.

⁴⁷ Tülay Metin, "Selçuklularda Okçuluğa Genel Bir Bakış", *Tarih Okulu Dergisi*, S. XVII (Mart 2014): 134.

2.5.7. Meml kler Döneminde Okçuluk (1250-1517)

Mısır, Suriye ve Hicaz bölgelerinde hüküm sürmüş olan Müslüman Türk devleti Meml kler, diğ r Türk devletleri gibi okçulukla yakından ilgilenmiştir. Meml kler'in, Moğollara ve hüküm sürdükleri bölgedeki Haçlılara karşı göstermiş oldukları büyük başarılarının temelinde askeri ve savunma alanında güçlü olmaları yatmaktadır. Askeri ve savunma alanında güçlü olmalarının sebebi ise teçhizat ve asker bakımından üst düzey ve profesyonel olmalarıdır.⁴⁸

Meml kler, kendi ordularında yer alan askerlere sıkı eğitimler verip her koşulda gösterebilecekleri mücadelelere karşı hazırlarlardı. Meml k askerlerine; ata binme, atlarla ilgili bilgiler, okçuluk, süngü ve kılıç kullanma gibi savaş silahları başta olmak üzere bu alanlarda pratik ve teorik birçok eğitimler verilmiştir (Bk. Resim 2.11, Resim 2.12). Askerlere bu eğitimleri veren komutan ve hocalar da bu konuda mahir ve alanlarında usta kişilerden oluşmaktaydı.⁴⁹

Meml k döneminde ok atmak beş temel esastan oluşmaktadır. Bunlar; yay, kiriş, ok, zihgir ve okçudur. Bu dönemde yetişen okçular bu beş temel esas üzerine eğitim alıp yetişmekteydiler. Meml k yayları ise ağaç, boynuz, tutkal ve sinirden oluşmaktadır. Yayların en kısası dört tutam olup en uzunları ise on tutam uzunluğunda yapılmıştır. Oklar ise yayların uzunluğuna göre yapılmıştır.⁵⁰

2.5.8. Osmanlı Döneminde Okçuluk (1299-1922)

Türk devletlerinden Osmanlı devrinde okçuluk daha sistematik hale gelmiş olup okçuluk ile ilgili meydanların kurulması Osmanlı dönemi ile ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve yükselmesinde hiç şüphesiz ok ve yayın yani okçuluğun büyük etkisi olmuştur. Osmanlı askerlerinin maharetli okçuları savaşlarda gösterdikleri üstün başarılar ile düşmanları bertaraf etmiştir. Hiç şüphesiz ateşli silahların icadına kadar ok ve yay bütün devletlerde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de fetihlerin gerçekleşmesine ve devletin sınırlarının gelişmesine katkısı büyük

⁴⁸ İsmail Yiğit, "Meml kler", *D A*, C. 24. Türkiye Diyanet Vakfı, (2009), 94.

⁴⁹ Altan  etin, "Meml k Devletinde Okçuluk", *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları*

Dergisi, C. 1, S. 9 (G z 2011): 72-74

⁵⁰ A.g.e., 74-76.

olmuştur. Kısacası Osmanlıların savaş meydanlarında başarı göstermelerinde en önemli silahları ok ve yayları olmuştur denebilir.

Osmanlı Devleti, Hz. Muhammed'in (s.a.v) övdüğü ve teşvik ettiği okçuluğa büyük önem vermiş ve okçuluğu savaş, av ve spor okçuluğu diyerek üç kısma ayırmışlardır. Osmanlı av okçuluğu için belli bölgeler tahsis edip orada özellikle hükümdarlar ok ve yay ile avcılık yaparlardı. Bu hükümdarlar içerisinde Kanuni Sultan Süleyman (Bk. Resim 2.13), II. Beyazıt (Bk. Resim 2.14), I. Ahmet, VI. Mehmet ve II. Mustafa ava büyük önem vermiş hükümdarlardandır.⁵¹

Osmanlı Devleti'nde daha etkin bir rol oynayarak gün yüzüne çıkan okçuluk için ok meydanları kurulmuş ve buralarda sistemli bir şekilde eğitimler verilmiştir. Ok meydanları ilk önce Bursa'nın fethinden sonra Osmanlı hükümdarı Sultan Orhan Gazi tarafından Bursa'da kurulmuştur.⁵² Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarında Bursa'da açılan ok meydanından sonra bazı Osmanlı hükümdarları da böyle meydanlar kurmuşlardır. Osmanlı Devleti'nde Anadolu'nun bazı şehirlerinde kurulan ok meydanlarının dışında Osmanlı'ya bağlı olan Mekke, Kahire, Bağdat, Sofya ve Belgrad gibi şehirlerin sınırlarında da ok meydanları kurulmuştur.⁵³ Özellikle İstanbul'un fethinden sonra (1453), İstanbul'da açılan ok meydanı, Osmanlı'nın okçuluğa verdiği önemi göstermektedir. Açılan ok meydanlarında verilen eğitimler ile gerek sportif ve gerekse askeri alanda birçok okçu yetiştirilmiştir. Bu ok meydanlarına en büyük örnek bugün hala varlığını sürdüren İstanbul Beyoğlu'da bulunan Okçular Vakfı'dır.

Osmanlı döneminde okçuluk faaliyetlerinin yürütüldüğü ok meydanlarına, bu alanların sünnet-i seniyyenin icra edildiği alanlar olduğundan dolayı Hz. Muhammed'e (s.a.v) ve sahabelere hürmeten abdestsiz kimsenin ayak basmaması ferman ve eserlerde tenbih edilmiştir. Bu hürmet sayesinde okçuluk savaş meydanlarından çekildikten sonra dahi spor sahasında uzun yıllar varlığını koruyabilmiştir.⁵⁴

⁵¹ Yücel, *Türk Okçuluğu*, 31 – 35.

⁵² Tunç, “Osmanlı Devleti'nde Spor (Okçuluk)”, 79-80.

⁵³ Tunç, a.g.e., 87-88.

⁵⁴ Hasan Şahintürk, “*Osmanlı Devri Okmeydanları ve İstanbul Okçular Tekkesi*”, *Nişangâh-*

Osmanlı hükümdarlarından Yavuz Sultan Selim'in sert yayları çekmesi ve kalın hedefleri attığı ok ile delmesi sonucu kendisinin usta bir okçu olduğu kaynaklarda belirtilmektedir (Bk. Resim 2.15). Ayrıca Sultan I. Ahmed, Sultan II. Bayezid ve II. Selim'in de usta okçu olan hükümdarlar içerisinde isimleri geçmektedir.⁵⁵ Okçuluk cemiyetlerinin, yay ve ok imalatçılarının ve okçuların katıldığı şöenler düzenleyen IV. Murad da okçuluk ile ilgilenmiş sultanlar arasında bulunmaktadır.⁵⁶

Osmanlı döneminde okçuluk üzerine yapılan yarışmalardan biri de menzil atışlarıdır. Menzil atışı, ok müsabakalarında oku en uzağa atma yarışmasıdır. Osmanlı döneminde yapılan bu müsabakalarda okun düştüğü yere, oku atan atıcı hakkında bilgilerin yazıldığı menzil taşları dikilirdi. Kaynaklarda, Osmanlı döneminde XIX. yüzyıla kadar yüzlerce menzil taşı dikilmiştir. Bunlar arasında usta okçuların yanı sıra vezir, şeyhülislâm, kadı ve padişahlar adına da birçok menzil taşı bulunmaktadır (Bk. Resim 2.16). Ancak bunların çok azı günümüze kadar varlığını sürdürebilmiştir.⁵⁷

ı İstanbul, edt. Ahmet Uçar, (İstanbul: Gürsoy Grup Yayınları, 2019), 27-48.

⁵⁵ Tunç, "Osmanlı Devleti'nde Spor (Okçuluk)", 79-80.

⁵⁶ Paul E. Klopsteg, "*Türk Okçuluğu*", çev. Ömer Seyfi Saruhanlıoğlu ve Uğur Kaşif Boyacı (İstanbul: Okçular Vakfı Yayınları, 2019), 39.

⁵⁷ Mustafa Kâni Bey, *Telhîs-î Resâ'ilât-ı Rumât*, çev. Kemal Yavuz ve Mehmet Canatar (İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 2010), 47-48.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ASR-I SAADETTE OKÇULUK

Asr-ı Saadette önemli bir yere sahip olan okçuluk sadece savunma alanında kullanılmayıp aynı zamanda spor ve oyun amaçlı olarak günlük hayatın içerisinde bulunuyordu. Asr-ı Saadet dönemindeki okçuluğun önemi ve yerine değinmeden önce bu dönemde yer alan diğer oyunlardan da bahsedilecektir.

3.1. Asr-ı Saadette Oyunlar

Oyun, eğlence ve her türlü sportif faaliyetlerdeki ölçü, İslâm'ın esaslarına aykırı olmamalıdır. Allah Rasûlü'ne (s.a.v) göre meşru olan oyun ve eğlencelerin temel prensibi; Allah'a isyan olmayan, insanı ibadetlerinden alıkoymayan, haram ve günahı özendirmeyen unsurları içermesidir. Aynı zamanda bu oyun ve eğlencelerin insan sağlığını tehlikeye atmayan ve Müslümanların birlik ve beraberliğine zarar vermeyen türden olması gerekmektedir.⁵⁸

Asr-ı Saadet döneminde gerek savunma alanında başarılı olmak gerekse beden ve sağlık amaçlı olmak üzere sportif oyunlar oynanır, çeşitli sporlardan faydalanılırdı. Bu tür oyunlar teşvik edilmiş ve meşru görülmüştür.⁵⁹

Sahabenin, gün içinde oyun, eğlence ve şakalaşma gibi sosyal aktivitelerine bazen Hz. Peygamber (s.a.v) de katılıp ashabı ile güzel vakitler geçirirdi. Bununla alakalı hadis kaynaklarında birçok rivayet yer almaktadır.⁶⁰ Resûlullah'ın (s.a.v), ashabının oyunlarına katılması, onların oyunlarını izlemesi ve onlarla şakalaşması insanlarla

⁵⁸ İsmail Pırlanta, “Hz. Peygamber Döneminde Oyun ve Eğlence Hayatı”, *Din ve Hayat Dergisi*, S. 36 (Aralık, 2018): 34.

⁵⁹ Yunus Keleş, “Oyun-Eğlencede Ölçüler ve Dengeler”, *Din ve Hayat Dergisi*, S. 36 (Aralık, 2018): 60.

⁶⁰ Buhâri, “El-Edebü'l-müfred”, 101-103; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 84-85; Tirmizi, “Birr”, 57; İbn Mâce, “Edeb”, 24; Dârimi, “İsti'zân”, 74.

etkili ve güzel iletişim kurmasının göstergesidir. Peygamberlik görevinin yanında bir devlet başkanı, bir komutan ve Mescid-i Nebevî'nin imamı olan Rasûlullah (s.a.v), kendi görevlerini en güzel şekilde ifâ ediyordu. Bu arada kimi zaman insanlarla şakalaşmak suretiyle onlara olan ilgisini ortaya koyuyordu. Oyun ve spor gibi aktivitelerde ahlaki kuralları belirleyen Allah Rasûlü (s.a.v), şaka yaparken de yalan söylememeyi öğütlemiş ve “*şaka dahi olsa ben doğruyu söylerim*” buyurmuştur.⁶¹ Nitekim yanında on yıl hizmetinde bulunan Enes b. Malik'e (r.a.) bazen “*iki kulaklı Enes*” diyerek şakalaşırdı.⁶²

Allah'ın elçisi, ashabını gayeli ve yararlı oyunlar için teşvik ediyordu. Hz. Peygamber'in, Hz. Âişe ile birlikte koşu yarışı yapmış olması ve yine bir bayram günü Mescid-i Nebevî'de Habeşliler mızraklarıyla savaş oyunlarını oynadıklarında Hz. Âişe ile bu oyunları izlemesi⁶³ ve eşine de izletmesi teşvik amaçlıdır. Ayrıca Hz. Muhammed'in (s.a.v) gayeli oyunlara teşvik olan davranışları arasına onun bizzat at yarışı tertip etmiş olması, deve, at ve ok atma müsabakalarında kazananları ödüllendirmesi de bu konuya örnek olmaktadır.⁶⁴

Genelde oyunlar üç kısma ayrılmıştır. Bunlar; gayeli, oyalayıcı ve zararlı oyunlardır. Bu oyun türlerinden en faydalı ve yararlı olanları okçuluk, binicilik ve yüzmedir. Oyunların faydasız olanı ise kumar, bahisli oyunlar ve dinen caiz olmayan diğer oyunları kapsayan zararlı oyunlardır.⁶⁵ Bütün bu oyunları gelecek bölümlerde nakletmeye çalışacağız.

3.1.1. Gayeli Oyunlar

İslâm öncesi ve İslâmî dönemde insanlar eğlenme veya fiziksel anlamda kendilerini geliştirmek ve güçlendirmek için birtakım oyunlar üretmişlerdir. Ortaya konan bu

⁶¹ Tirmizî, “Birr”, 57.

⁶² Ebû Dâvûd, “Edeb”, 84; Tirmizî, Menâkıb, 45.

⁶³ Buhâri, “İydeyn”, 2.

⁶⁴ Nebi Bozkurt, “Spor”, *DİA*, C. 37. Türkiye Diyanet Vakfı, (2009), 420.

⁶⁵ Osman Oral, “İslâm'da Tavsiye ve Teşvik Edilen Oyunlar ve Sportif Faaliyetler”,

Uluslararası Rusya Araştırmaları Dergisi, C.7, S.1 (2014): 34.

oyunlar, öncelikle insanların eğlenmelerine yönelik görülse de bu oyunların genel amacı kişilerin fiziki ve zihni olarak kuvvetlenmesini sağlamaktır.⁶⁶

Gayeli oyunların belli kuralları vardır. Özellikle içerisinde sportif eğlenceleri barındıran oyunlarda rakibin onurunu korumak, canlı varlıklara zarar vermemek, sporun yapılışı ile seyrinin dinî açıdan şerîata aykırı olmaması gerekmektedir.⁶⁷ İçerisinde kumar, bahis ve içkili ortam olmayan oyunlar mübah görülmüştür.⁶⁸

Koşu yarışı (atletizm), atıcılık, binicilik, yüzme, güreş, ağırlık kaldırma ve avlanma gibi sporlar gayeli oyunlardır.

3.1.1.1. Koşu Yarışı (Atletizm)

Ashabın, zaman zaman birbirleri ile yarışmaları Asr-ı Saadet döneminde koşu (atletizm) sporuna büyük önem verildiğini göstermektedir. Asr-ı Saadet döneminde yapılan bu yarışmalara Zübeyr b. Avvam (r.a.) ile Hz. Ömer'in (r.a.) yapmış oldukları yarışmayı örnek olarak verebiliriz. Bu yarışın ilkinde Zübeyr b. Avvam, ikincisinde ise Hz. Ömer'in (r.a.) kazandığı nakledilmiştir. Ayrıca Asr-ı Saadette Ebû Hıraş el-Hüzeli isimli sahabe koşuculuğu ile nam kazanmıştır.⁶⁹

Gerek ashabına gerekse ümmetine her konuda örnek olan ve faydalı işleri teşvik eden Hz. Muhammed'in (s.a.v), eşi Hz. Âişe ile yaptığı koşu yarışı bu konunun en güzel örneklerinden biri olmaktadır. Hz. peygamber ile Hz. Âişe iki defa koşu yarışı yapmıştır. İlk koşuda Hz. Âişe yarışmayı kazanmış, ikinci yarışmada ise Hz. Muhammed (s.a.v) kazanmıştır.⁷⁰

3.1.1.2. Güreş

Asr-ı Saadette, gayeli oyunların bir diğeri ise güreştir. Allah'ın elçisinin, dönemin ünlü güreşçilerinden Rükâne b. Abdüyezîd başta olmak üzere başka kişilerle de

⁶⁶ Sümeyra Güvendi, "Fıkıhta Levh (Oyun ve Eğlence)" (Yayınlanmamış Yüksek Lisan

Tezi. Selçuk Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), 24.

⁶⁷ Pırlanta, *Hz. Peygamber Döneminde Oyun*, 37.

⁶⁸ Keleş, *Oyun-Eğlencede Ölçüler*, 53.

⁶⁹ Hüdaverdi Adam, "İslam ve Spor", *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.6 (2003): 344-345.

⁷⁰ Ebû Dâvûd, "Cihad", 61.

güreştiği⁷¹ belirtilmektedir. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in de Allah Rasûlü'nün huzurunda birbirleri ile güreştikleri rivayet edilmektedir.⁷²

3.1.1.3. Binicilik

Asr-ı Saadet döneminde at ve deve yarışları yapılmış, Hz. Muhammed (s.a.v) de bu yarışlara büyük önem vermiştir. Yarışmalar Seniyyetü'l-veda ile Hayfa arasındaki mevkide düzenlenirdi. Allah Rasûlü (s.a.v) zaman zaman binicilik yarışmalarının düzenlendiği alana gelip kazananlara ödül takdim etmiştir.⁷³

Allah'ın elçisi bizzat kendisi de at yetiştirmiş, eğitmiş ve bu atı ile yarışlara katılmıştır.⁷⁴ Hz. Muhammed'in (s.a.v) ilk atının ismi Sekb'tir. Bu ismi vermesinin sebebi bu atın su gibi akıp coşmasından dolayıdır. Hz. Muhammed (s.a.v) Uhud gazvesine bu atı ile katılmıştır. Koşarken çıkardığı sestten dolayı Murtecez, gül anlamına gelen Verd, Mısır reisinin Hz. Muhammed'e (s.a.v) hediye ettiği Lizaz, ileriye doğru süzülen anlamında Sebha, kuyruğunun uzun olmasından dolayı Lahif veya Luhayf, besili olmasından dolayı Zarib ve yarış atı olan Edhem, Hz. Muhammed'in (s.a.v) diğer atlarıdır.⁷⁵

3.1.1.4. Atıcılık

Hz. Peygamber (s.a.v), gayeli oyunlardan olan atıcılığı desteklemiş, teşvik etmiş ve zaman zaman bu oyunların gerçekleştiği yerleri ziyaret etmiştir. Kılıç, mızrak ve ok ile yapılan oyunlar da atıcılık kapsamına girdikleri gibi Hz. Muhammed (s.a.v) tarafından da desteklenmişlerdir.⁷⁶

Atıcılığı teşvik ve tavsiye eden Allah Rasûlü'nün (s.a.v) de atıcılık ile ilgili silahları vardı. Hz. Muhammed'in (s.a.v) dokuz kılıcı vardır. Bunlar; babası Abdullah'tan ona miras kalan ve ilk kılıcı olan *Mâsûr*'dur. *Adb*, *Kal'i*, *Bettâr*,

⁷¹ Ebû Dâvûd, "Libâs", 21; Tirmizî, "Libâs", 42.

⁷² Nebi Bozkurt, "Spor", *DİA*, C. 37. Türkiye Diyanet Vakfı, (2009), 317-318.

⁷³ Adam, *İslam ve Spor*, 343-344.

⁷⁴ Ebu Dâvûd, "Cihad", 67.

⁷⁵ el-Cevziyye, *Zâdü'l Mead C. 1*, 103. ; Celal Yeniçeri, *Hz. Peygamberin Çevreciliği Spor Etkinlikleri ve Kur'an'da Çevrecilik*, 2 bs. (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2004), 199.

⁷⁶ Güvendi, *Fıkıhta Levh*, 25.

Hatf, Rasûp, Mihzem, Kadib ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) genellikle yanında taşıdığı *Zülfikar* isimli kılıçlarıdır.⁷⁷ Topkapı Sarayında Kutsal Emanetler müzesinde Allah Râsulü'nün (s.a.v), kılıçları da mevcuttur.

Hz. Muhammed'in (s.a.v) atıcılık içerisinde değerlendirilen aletlerden olan mızrakları da vardı. Allah Rasûlü'nün *el-Musvî, el-Musni, en-Neb'a, el-Beydâ, el-Aneze* isimli beş tane mızrağı vardı.⁷⁸

Atıcılık kavramı içerisinde değerlendirilen mancınık da Asr-ı Saadet döneminde yerini almıştır. İslâm tarihinde mancınık, Hz. Muhammed (s.a.v) hayatta iken kullanılmaya başlanılmıştır. Hayber'in fethinde elde edilen ganimetler arasında olan mancınık, askerî bir silah olarak savaşlarda yerini almıştır.⁷⁹ Mancınık, Allah Rasûlü (s.a.v) tarafından Tâif muhasarasında da kullanılmıştır. Bu muhasarada kullanılan mancınının, Hayber'in fethinde elde edilen mancınık olduğu rivayet edilmiştir.⁸⁰ Savunma alanında okların yetişemediği büyük kaleler ve hedefler mancınık sayesinde fethedilmiştir. Bu bilgilerden de anlaşıldığı üzere atıcılık kavramı içerisine başta okçuluk gelse de mızrak ve mancınıkta atıcılık içerisine girmektedir.

3.1.1.5. Yüzme

Allah'ın Rasûlü Hz. Muhammed (s.a.v), gayeli oyunlar arasında yer alan ve aynı zamanda bir spor olan yüzmeyi tavsiye eder. Nitekim bir hadis-i şeriflerinde; “*Bir babanın çocuğuna yazı yazmayı, yüzmeyi ve atıcılığı öğretmesi, çocuğun babası üzerindeki haklarından*”⁸¹ buyurmuştur.

Yüzmeyi teşvik eden Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v) de yüzmeyi küçükken annesi ile birlikte gittiği Medine’de öğrenmiştir.⁸²

⁷⁷ el-Cevziyye, *Zâdü'l Mead C. I*, 101.

⁷⁸ El-Cevziyye, a.g.e., 101.

⁷⁹ Burhan Mustafa Büyükarıslan, “Hz. Peygamber’in İstihbârî Faaliyetleri”, (Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021), 130-131.

⁸⁰ Nebi Bozkurt, “Mancınık”, *DİA*, C.27. Türkiye Diyanet Vakfı, (2003), 565.

⁸¹ Beyhakî, “Şuab”, VI, 401; Deylemî, *Firdevs*, II, 131.

⁸² Ahmet Turan, *İslamiyet’te spor ve önemi*, (Ankara: DİB Yayınları, 1985), 18.

3.1.1.6. Avlanma

İslâm, insanların hayvanların etinden faydalanmak için veya onların zararlarından korunmak için avlanılmasına izin vermiştir. Ancak etlerinden ve zararlarından dolayı değil de sırf eğlence amaçlı veya zevk için hayvanlara zarar vermeyi, öldürmeyi ve avlanmayı uygun görmeyerek mekruh saymıştır. Avlanmadaki asıl amaç gıda temini veya hayvanın zararından korunmak olmalıdır. Böyle bir ihtiyaç yokken avlanma canlı olan bir mahlûkata zarar vermek ve o hayvanın yaşam hakkını gasp etmektir.⁸³

Asr-ı Saadet döneminde avlanmak için kullanılan aletler: ok, yay⁸⁴, mızrak⁸⁵, sapan⁸⁶, sopa, kırbaç⁸⁷ ve taş idi. Avcılıkta okçuluğun kullanılması ile ilgili Hz. Muhammed'e (s.a.v) sorular sorulmuştur. Bu sorulara karşılık Allah'ın Rasûlü (s.a.v), ok atıp, ok hayvanı deldiği zaman bu hayvanın yenilebileceği,⁸⁸ ok atılan, vurulan ancak o esnada ele geçmeyen av ile ilgili ise; oktan başka av izine rastlanmaması ve avın kokmaması halinde yenilebileceği cevaplarını vermiştir.⁸⁹

3.1.1.7. Ağırılık Kaldırma

Seferdeki askerlerin kendi aralarında düzenledikleri yarışmalardan biri de ağırılık kaldırma yarışmasıdır. Hz. Muhammed (s.a.v) bir gün kendi aralarında, kimin daha kuvvetli ve güçlü olduğunu anlamak için büyük bir taşı yerden kaldırmaya çalışan bir grubun yanından geçmiş ve bu müsabakalarında hiçbir kötü taraf bulmamıştır.⁹⁰

3.1.2. Zararlı Oyunlar

İslâm inanç esaslarının hoş görmeyip yasakladığı kötü işlerden bir tanesi de zararlı oyunlar diye tabir ettiğimiz oyun çeşitleridir. Bunlar kumar, bahis oyunları ile

⁸³ Keleş, *Oyun-Eğlencede Ölçüler*, 56-57.

⁸⁴ Buhârî, “Zebâih ve sayd”, 4-10.

⁸⁵ Buhârî, “Zebâih ve sayd”, 10.

⁸⁶ Buhârî, “Zebâih ve sayd”, 5.

⁸⁷ İbn Hanbel, II, 306,364.

⁸⁸ Müslim, “Sayd”, 9.

⁸⁹ Müslim, “Sayd”, 58.

⁹⁰ Adam, *İslam ve spor*, 346.

cahiliye devrinde çok yaygın olan günümüzde ise farklı versiyonları bulunan fal oklarıdır. Allah-ü Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de;

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ
فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ*

“Ey iman edenler! İçki, kumar, tapınmak ve putlara kurban kesmek için dikilen taşlar, fal ve şans okları şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz”⁹¹ buyurarak bu zararlı oyunların İslâm dininde haram olduğunu, insanların bunlardan uzak durmasını açıkça belirtmiştir.

Haram olan bir kavramın ismini değiştirmek ya da onu faydalı gibi sunmak onu helal hale getirmez. Hz. Muhammed (s.a.v) hadis-i şeriflerinde ümmetini bu konuda ikaz ettiği gibi zamanla insanların farklı isimler altında haramları helal gibi göstereceklerini de bildirmiştir.⁹²

3.1.2.1. Kumar (Meysir)

Kumar kavramı Kur'an-ı Kerim ve hadislerde “meysir” kelimesi ile anlatılmaktadır. Alın teri olmaksızın, haksız bir kazanç olan meysir, İslâm öncesi Arap toplumunda da eğlence ve kolay yoldan mal kazanma aracı olarak yaygındı.⁹³ Cahiliye Dönemi'nde kumar aracılığı ile kazanç elde etmekten utanan bazı soylu Araplar, kumarı eğlence için oynayıp kazançlarını fakirlere dağıtırken bunların yanı sıra kumarı, mal ve servet kazanma amacıyla oynayanlar da vardı.⁹⁴

Kumarın haram kılınmasındaki bir başka hikmet ise kazanan kişi veya kişilerin zâhirî bir fayda görmesi, kaybeden kişi ve kişilerin ise zarar görmelerinden dolayıdır. Zira şeytan işi bir pislik olarak tabir edilen kumar, batıl bir yol ile insanların birbirinin

⁹¹ Kur'an, el-Mâide, 90. Hayrettin Karaman, vd., *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli C.2*, (Ankara: TDV Yayınları, 2007), 336.

⁹² Nesâî, “Eşribe”, 41; İbn Mâce, “Fiten”, 22.

⁹³ Mehmet Emin Özafşar vd., “*Hadislerle İslam C. 5*”, 1 bs. (Ankara, Diyanet Yayınları 2014): 22-230.

⁹⁴ Ali Bardakoğlu, “Kumar”, *DİA*, C. 26 Türkiye Diyanet Vakfı, (2002), 364.

mallarını emeksiz ve haksız yere yemeleri, karşı tarafın yani kaybeden kişinin ise yok yere malını kaybetmesine sebep olmaktadır.⁹⁵

3.1.2.2. Fal Okları (Ezlâm)

İslâm öncesi cahiliye döneminde çok yaygın olan halk inanışları ve oyunları arasında “ezlâm” adı verilen fal okları da vardı. Yolculuğa çıkmanın, ticarî bir işe girişmenin, evlenmenin, nesep yönünden kimin daha asil olduğunu ortaya çıkarmak için kısacası, bir işin sonucunun hayırlı mı, hayırsız mı olacağını anlamak için fal okları çekilir ve ona göre hareket edilirdi.⁹⁶

Ezlâm adı verilen bu fal okları Kureyş’in en ulu putu sayılan Hübel’in bekçisi olan görevlinin elinde bulunurdu. Şans oku çekirmek isteyenler bu putun önüne gelir görevli kişiye ücreti ödeyip torbadan rast gele ok çekerdi. Bu torba içerisinde yedi adet ok bulur ve her bir okun üzerinde; “*Rabbim bana emretti*”, “*Rabbim beni menetti*”, “*Sizdendir*”, “*Sizden değildir*”, “*Size bitişiktir*” gibi cümleler yazardı. Çekilen okun üzerindeki cümleye göre hareket ederlerdi.⁹⁷

3.2. Asr-ı Saadet’te Okçuluk

Kaynaklar, Allah’ın elçisi Hz. Muhammed’in (s.a.v) okçuluğa önem verdiğini ve okçulukla ilgilendiğini bildirilmektedir. Okçulukla uğraşan Allah Rasûlünün (s.a.v) altı tane yayı vardı. Bunlar; eğri anlamlarına gelen *Zevra*, sarı manasına gelen, neb ağacından yapılmış olan *Safrâ*, istikamet ve doğruluk üzerine giden anlamına gelen *Sedâd*, atılma esnasında çıkardığı sestten dolayı *Ketûm* ismini alan ve ayrıca Uhud Savaşında Kâtade’ye (r.a.) verilmiş olan yay ile *Beydâ* ve *er-Ravhâ* isimli yaylardır. Hz. Muhammed’in (s.a.v) *Ketûm* isimli yayı Uhud gazvesinde kullanılmış ve Uhud gazvesinde kırılmıştır.⁹⁸ Kaynaklardan edindiğimiz bu bilgiler bize Allah Râsulü’nün

⁹⁵ Necdet Ünal, “Kur'an'da Meysir Kavramı ve Günümüzdeki Bazı Kumar Türlerinin Bu Çerçeve de Değerlendirilmesi”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C. 10, S.3 (2010): 255.

⁹⁶ Âdem Apak, *Kur'an'ın Geliş Ortamında Arap Toplumu (Sosyal, Kültürel ve İktisadi Hayat)*, 1 bs. (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2017), 104.

⁹⁷ Apak, a.g.e., 104.

⁹⁸ el-Cevziyye, *Zâdü'l Mead C. I*, 101.

(s.a.v) okçuluk ile yakından ilgilendiğini, büyük önem gösterdiğini ve teşvik etmesinden ziyade edindiği yaylardan okçuluğun kendisi için özel bir yeri olduğunu anlıyoruz.

Ayrıca Hz. Muhammed'in (s.a.v) *el-Kâfûr* isminde oklarını koyduğu ucu, tokası ve delikleri gümüş olan bel kayışının olması ve *el-Cem* ismi verilen bir okluğunun olması bize onun okçulukla yakından ilgilendiğini göstermektedir.⁹⁹

At ve deve yarışları gibi okçuluk yarışmalarını da izleyen Allah'ın Rasûlü (s.a.v) bir gün Eslemliler ve İsmail oğulları arasındaki okçuluk müsabakalarına rastladı. Bu iki kabileyi izleyen Hz. Muhammed (s.a.v) hakem, değil de izleyici olduğu için önce tarafını belli ederek Eslemlileri tuttuğunu söyledi. Bunu duyan İsmail oğulları yarışmadan çekilmek isteyince Allah'ın Rasûlü (s.a.v), her iki tarafı da desteklediğini söyleyerek yarışa devam edilmesini istemiştir.¹⁰⁰

Asr-ı Saadet döneminde çocuklar, okçuluk ile ilgili talimler yapıp, okçuluk oyunları oynarlardı. Hatta okun ucundaki temren yerine çamur toprağı veya çekirdeğı çıkarılmış hurma ile yaptıkları küçük okları kullanıyorlardı.¹⁰¹ Hz. Muhammed'in (s.a.v) ciğerpareleri olan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in, dedelerinin huzurunda ok atma yarışmaları yaptıkları da bilinmektedir. Allah'ın Rasûlü (s.a.v) vefat ettiğinde torunlarının yaşları altı ve yedi olduğuna göre erken yaşta ok atmaya başladıkları ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) onları izleyip takdir ettiği anlaşılmaktadır.¹⁰²

Hz. Muhammed (s.a.v), boş kaldıkça, can sıkıntısı oldukça ok atılmasını ashabına tavsiye etmiştir. Bir hadis-i şeriflerinde “sizden birinizi gam ve sıkıntı bastığında yayını kuşanıp, kederini onunla dağıtmaktan başka yapacak bir şeyi yoktur” buyurmuştur.¹⁰³

⁹⁹ El-Cevziyye, a.g.e., 101.

¹⁰⁰ Buhârî, “el-Cihâd ve's-Siyer”, 78.

¹⁰¹ İbn Rüşen, *Fezâ'il-i Remy*, çev. Recep Salman Doğru (İstanbul: Okçular Vakfı Yayınları, 2020), 13.

¹⁰² İbrahim Canan, *Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye*, (İstanbul: Işık Akademi Yayınları, 2008), 307.

¹⁰³ Taberânî, “Mu'cemu's-Sağir”, 1158.

Asr-ı Saadet döneminde Hz. Muhammed (s.a.v) bir gün sahabeden bazılarının eğlenmeye gittiklerini öğrenince bu durumdan memnun kalmadı. Daha sonra eğlenmek için atışa gittiklerini öğrenince; *“atış eğlence değildir, atış eğlendiğiniz şeylerin en hayırlısıdır”* buyurarak sevinmiştir.¹⁰⁴

Yine birgün Hz. Peygamber (s.a.v), yanında bazı sahabeler ile birlikte Medine sokaklarında dolaşırken at yarışı yapan bir topluluğa rastladı, onlara selam verip bir müddet izledi ve yoluna devam etti. Daha sonra kılıçları ile talim yapan bir grubu görüp onlara selam verdikten sonra onları bir müddet izledi. Sahabesi ile yoluna devam eden Allah'ın Râsulü (s.a.v), bu sefer ok talimleri yapan bir grubun yanına uğradı, selam vermeden onları izledi. Bunun üzerine Sahabeden bazıları Hz. Peygamber'e (s.a.v), at yarışı yapan ve kılıçları ile talim yapan gruba selam verdiğini ancak ok talimleri yapan bu gruba neden selam vermediğini sorduklarında Allah'ın Râsulü *“nasıl selam veririm, onlar namazda gibidir”* buyurdu.¹⁰⁵ Yani Hz. Muhammed (s.a.v), Allah rızası için, Allah yolunda ok atan veya ok talimleri yapanları namazın içinde saymıştır. Hz. Muhammed'in (s.a.v), bu sözü okçuluğu diğer oyunlardan farklı kılmış ve önemini birkez daha gözler önüne sermiştir.

Atıcılıkta hünnerli olan sahabelere Allah'ın Rasûlü (s.a.v) iltifatlarda bulunup övmüştür. Övdüğü sahabelerin başında okçulukta maharetli olan meşhur okçu Hz. Sad (r.a.) gelmektedir.¹⁰⁶ Allah'ın Rasûlü (s.a.v) Uhud gazvesinde sağlam ve isabetli atışlarından dolayı Sad b. Ebi Vakkas'a (r.a.) *“Anam babam sana feda olsun”*¹⁰⁷ buyurmuştur.

Hz. Muhammed, (s.a.v) Asr-ı Saadet'te Müslümanları muharebe esnasında nasıl bir yol izleyeceklerini, nasıl savaşıacaklarını ve hangi silahı ne zaman kullanacakları konusunda bilgilendirmiştir. Allah'ın Rasûlü, Bedir gazvesinden bir gece önce ashabına nasıl savaşsınız diye sordu. Eline ok ve yayını alan Âsım b. Sabit ayağa kalktı ve *“Eğer müşrikler bize 200 arşın kadar yakınımıza yaklaşırlarsa yaylarımız ile ok atışı yaparız. Müşrikler mızrakla çarpışacağımız kadar yakın olduklarında*

¹⁰⁴ Deylemî, *Firdevs*, II, 178; Özkavukçu, a.g.e., 301.

¹⁰⁵ Dervâzi, *Kavsnâme*, 169-170.

¹⁰⁶ Turan, *İslamiyet'te spor ve önemi*, 8.

¹⁰⁷ Buhârî, “el-Cihad ve's-Siyer”, 80.

mızraklarımız ile çarpışırız. Daha sonra mızraklar kırılınca kılıcımız ile çarpışırız” dedi. Âsım’ın bu çarpışma tekniğini beğenen Hz. Muhammed (s.a.v), “İşte çarpışmanın usulü böyledir”, buyurdu.¹⁰⁸

Hz. Muhammed (s.a.v), ok atmayı sevdiği gibi atanları da severdi. Onları büyük bir ilgi ile izlerdi. Ashabtan güzel ok atan Ebû Talha (r.a.) ok attığında, Allah’ın Rasûlü (s.a.v), Talha’nın attığı her oku dikkat ve ilgi ile takip eder, okun nereye düştüğüne bakar ve sonunda Ebû Talha’yı takdir ederdi.¹⁰⁹ Hz. Muhammed’in (s.a.v) ok atan ashabını takdir etmesi, ashabın okçuluğa rağbetlerinin artması ve okçuluğa olan ilgilerinin oluşmasına sebep olmuştur.¹¹⁰

Asr-ı Saadette önemli bir yere sahip olan okçuluk tarihi, ilk insan ve ilk Peygamber olan Hz. Âdem’e (a.s) kadar gitmektedir. Hz. Muhammed’in (s.a.v) atası Hz. İsmail’in (a.s) de çok iyi bir okçu olduğu rivayet edilmektedir.¹¹¹

Silah kullanmayı ve ok atmayı öğrenip daha sonra düşman istilasına uğramaya sebep olacak derecede bunları unutmak, bırakmak veya ok atmayı ihmal etmek büyük günahlardan sayılmıştır.¹¹² Ayrıca Hz. Muhammed (s.a.v) okçuluğu öğrenip unutanlar için *“atıcılığı öğrendikten sonra onu terk eden bana isyan etmiştir”* buyurmuştur.¹¹³

Okçuluğa büyük önem veren Hz. Peygamber (s.a.v), ok yapan ustaları, atıcıya ok sunan veya Allah yolunda düşmana karşı atıcının ok atmasına vesile olan kişileri övmüştür. Bir hadis-i şerifinde; *“Allah bir ok sayesinde üç kişiyi cennete koyar.*

¹⁰⁸ M. Asım Köksal, *İslam Tarihi, Peygamberler Peygamberi Hz. Muhammed (a.s) ve İslamiyet C. 3.* (İstanbul: Köksal Yayınları, 2005), 314-315.

¹⁰⁹ Rûşen, *Fezâ’il-i Remy*, 34.

¹¹⁰ Rûşen, a.g.e., 36.

¹¹¹ Nebi Bozkurt, “Spor”, *DİA*, C. 37. Türkiye Diyanet Vakfı, (2009), 420.

¹¹² İbn Hacer el-Heytemi, *Ez-zevâcir an İktirâfî’l-Kebâir (İslam’da Helaller ve Haramlar) C. 2*, çev. Ahmed Serdaroğlu vd., (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1981), 534.

¹¹³ İbn Mâce, “Cihâd”, 19.

*Bunlar ok yapan usta, oku düşmana atan kişi ve mücahide ok satın alıp veren kişidir.” buyurmuştur.*¹¹⁴

İbn Rûşen’in *Fezâ’il-i Remy* isimli okçuluğun faziletlerini anlattığı eserinde yer alan bir rivayete göre bir gün Hz. Peygamber (s.a.v), Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali ile birlikte ok yarışı yaparlar. Yarışma sonunda Hz. Peygamber’in (s.a.v) attığı ok en önde olup sırasıyla arka arkaya Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali’nin (r.anhüm) okları gelmiştir.¹¹⁵

3.2.1. Kur’an-ı Kerim’de Okçuluk

İnsanları doğruya, iyiye ve güzele götüren yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de atıcılık ile ilgili ayetler de yer almaktadır. Ayetlerde geçen atıcılığın tam manası ile neyin kastedildiğini ise Hz. Muhammed (s.a.v) hadis-i şeriflerinde açıklıyor. Çalışmanın bu bölümünde Kur’an-ı Kerim’de okçuluğa işaret eden ayetler ele alınacaktır. Ancak şunu belirtmek isterim ki Kur’an-ı Kerim’in indiği dönem itibariyle atıcılığın zirvesi olan ok ve yay olarak algılansa da bu ayetler günümüzdeki silahlar için de aynı özelliği taşımaktadır.

وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ
وَأَخْرَيْنَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ
إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَظْلُمُونَ*

“Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve bağlanıp belenen atlar hazırlayın...” (Enfal Sûresi, 60)¹¹⁶ ayet-i kerimesi için Hz. Muhammed (s.a.v) minberde iken şöyle buyurmuştur: İyi bilin ki kuvvet atıştır (atıcılıktır), atıştır.¹¹⁷

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتُ إِذْ رَمَيْتُ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ
بَلَاءٌ حَسَنًا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ*

¹¹⁴ Ebu Dâvûd, “Cihad”, 23.

¹¹⁵ Rûşen, *Fezâ’il-i Remy*, 114.

¹¹⁶ İmam Hafız İbn Kesir, *İbn Kesir Tefsiri C.5*, çev. Savaş Kocabaş (İstanbul: Polen Yayınları, 2011), 75.

¹¹⁷ Müslim, “İmare”, 168; Tirmizî, “Tefsir”, 9; İbn Mâce, “Cihad”, 19.

Enfal sûresinin 17. ayetinde geçen “*attığın zaman sen atmadın ancak Allah attı*” ifadesi için birçok görüş belirtilmiştir. Bunlardan bazıları Bedir gazvesinde Hz. Peygamberin (s.a.v) müşriklerin üzerine attığı topraktan dolayı bu ayetin indirildiğini nakletmişlerdir. Diğer bir görüşe göre ise bu ayet Hz. Muhammed’in (s.a.v), Uhud gazvesinde Übey b. Halef’e ok atması hakkında nazil olduğunu aktarmıştır.¹¹⁸

3.2.2. Hadis-i Şeriflerde Okçuluk

Bütün insanlığa rehber ve öğretmen olarak gönderilen Hz. Muhammed (s.a.v), ibadetler hakkında emir ve bilgiler verdiği gibi günlük yaşamında insanların vakitlerini geçirdiği sportif oyunlar için de gerek teşvik ve gerekse müjdeleyici nitelik taşıyan sözler buyurmuştur. Çalışmanın bu bölümünde insanlığın medar-ı iftihar olan Allah Rasûlü’nün (s.a.v) okçuluk ile ilgili hadis-i şeriflerini nakledeceğiz.

1. روى عمرو بن الحارث، عن أبي علي ثَمَامَةَ بْنِ شَفِيٍّ، أَنَّهُ سَمِعَ عُقْبَةَ بْنَ عَامِرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ: (وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ) "أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمَى"، قَالَهَا ثَلَاثًا.

Ukbe b. Âmir Rasûlullah’ı (s.a.v) minberde şöyle derken işittiğini söylemiştir: “Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayın, Kuvvet ise atıcılıktır”. Rasûlullah bunu üç kere tekrar etti.¹¹⁹

2. روى سعيد، عن سعد بن أبي وقاص، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: عَلَيْكُمْ بِالرَّمَى، فَإِنَّهُ خَيْرٌ لَعِبِكُمْ.

Sa’d b. Ebi Vakkâs, Rasûlullah’ın (s.a.v) şöyle dediğini nakleder: “Atıcılığı mutlaka öğreniniz. Çünkü atıcılık oyunlarınızın en hayırlısıdır”.¹²⁰

3. حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ سَلَمَةَ بْنَ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى نَفَرٍ مِنْ أَسْلَمَ يَنْتَضِلُونَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "ارْمُوا بَنِي إِسْمَاعِيلَ فَإِنَّ آبَاكُمْ

¹¹⁸ İbn Kesir, a.g.e., 629-632.

¹¹⁹ Müslim, “İmâre”, 168.

¹²⁰ Taberânî, *el-Mu’cemü’l-evsat* (Kahire, Dârü’l-Haremeyn, 1995), II, 304.

كَانَ رَامِيًا، ارْمُوا وَأَنَا مَعَ بَنِي فَلَانٍ"، قَالَ: فَأَمْسَكَ أَحَدُ الْفَرِيقَيْنِ بِأَيْدِيهِمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا لَكُمْ لَا تَرْمُونَ؟" قَالُوا: كَيْفَ نَرْمِي وَأَنْتَ مَعَهُمْ؟ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "ارْمُوا فَأَنَا مَعَكُمْ كُلُّكُمْ".

Seleme b. Ekva', Hz. Peygamber'in (s.a.v) Eslem kabilesinden atış yarışması yapan bir grubun yanına gelip şöyle dediğini nakletmiştir: "Atın İsmailoğulları! Sizin babanız da atıcı idi. Atın ben falanca oğullarını tutuyorum." İki takımdan biri ellerini yaylarından çekti. Resûlullah (s.a.v) da onlara "Niçin atmıyorsunuz" dedi. Onlar "Sen onları tutarken nasıl atalım" deyince Resûlullah (s.a.v) "Atın, ben hepinizi tutuyorum" buyurdu.¹²¹

4. عن جابر بن عبد الله، قال النبي صلى الله عليه وسلم: "علموا ابنكم الرمي فإنه نكاية العدو".

Câbir b. Abdullah, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Oğlunuza atıcılığı öğretin. Çünkü atıcılık düşmana zarar veren bir şeydir".¹²²

5. عن خَالِدِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُدْخِلُ بِالسَّهْمِ الْوَاحِدِ ثَلَاثَةَ نَفَرٍ الْجَنَّةَ، صَانِعُهُ يَحْتَسِبُ فِي صَنْعَتِهِ الْخَيْرَ، وَالرَّامِيَ بِهِ، وَمُنْبِلُهُ، وَارْمُوا وَارْكَبُوا وَأَنْ تَرْمُوا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ تَرْكَبُوا".

Ukbe b. Âmir, Rasûlullah'ın (s.a.v) şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Allah tek bir ok ile üç kişiyi cennete koyar. Zanaatında hayrı gözeten ok üreticisini; oku atanı ve ok taşıyanı/toplayanı. Atıcılık ve binicilik yapın. Ancak atıcılık, binicilikten daha çok hoşuma gider".¹²³

¹²¹ Buhârî, "el-Cihâd ve's-Siyer", 78.

¹²² Deylemî, *Firdevs* (Beyrut: Darü'l-kütübi'l-ilmiyye, 1986), 3: 11.

¹²³ Ebu Dâvûd, "Cihad", 23. Şuayb el-Arnaût, bu hadise hasen hükmü vermiştir. Bk. *Sünenü*

Ebî Dâvud, thk. Şuayb el-Arnaût (Beyrut: Dârü'r-risâleti'l-âlemiyye, 2009) IV, 167.

6. عن عمرو بن الحارث، عن ثمامة، عن عقبة بن عامر قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: "ستفتح لكم الأرض وتكفون فيكمم الله، فلا يعجز أحدكم من أن يلهو بسهمه".

*Ukbe b. Âmir, Rasûlullah'ı (s.a.v) şöyle derken işittiğini haber vermiştir: "Siz yeryüzünden birçok yeri fethetmeye müyesser olacaksınız. Allah size yeter. Sizden biri okları ile talim yapmaktan geri kalmasın".*¹²⁴

7. عن أبو رافع رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه قال: "حقُّ الولدِ على الوالد أن يعلمه كتابَ الله، والسباحة، والرمي".

*Ebû Râfi, Rasûlullah'ın (s.a.v) şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Çocuğun babası üzerindeki hakkı, ona Allah'ın kitabını, yüzmeyi ve atıcılığı öğretmesidir".*¹²⁵

8. عن عمرو بن شعيب، عن أبيه، عن جده، عن النبي صلى الله عليه وسلم: نعم لهو الرجل الرمي".

*Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Âs; "Kişinin atıcılık yaparak eğlenmesi ne güzeldir".*¹²⁶

9. عن ابن عمر، عن النبي صلى الله عليه وسلم: "ليس الرمي من اللعب، الرمي خير ما لهوتم به"

*Ömer, Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Atıcılık oyun değildir. Atıcılık sizin eğlendiğiniz en hayırlı şeydir".*¹²⁷

10. عن مجاهد، عن ابن عباس، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "لا يحضر الملائكة من لهوكم شيئاً إلا الرهان والنضال".

*İbn Abbâs, Rasûlullah'ın şöyle dediğini rivâyet etmektedir: "Melekler sizin eğlencelerinizden sadece atıcılık ve yarışmalarınıza gelir".*¹²⁸

¹²⁴ Müslim, "İmâre", 169.

¹²⁵ Deylemî, *Firdevs*, II, 131.

¹²⁶ Deylemî, *Firdevs*, IV, 270.

¹²⁷ Deylemî, *Firdevs*, II, 178.

11. عن عبد الله بن الأزرق، عن عقبة، عن النبي صلى الله عليه وسلم: "كُلُّ شَيْءٍ يَلْهُو بِهِ الْمُسْلِمُ بَاطِلٌ إِلَّا الرَّمِي عَلَى قَوْسِهِ، أَوْ تَأْدِيبَ فَرَسِهِ أَوْ مُلَاعَبَتَهُ مَعَ أَهْلِهِ فَإِنَّهُ مِنَ الْحَقِّ".

Ukbe, Hz. Peygamber'den şöyle rivâyette bulunmuştur: "Müslümanın eğlenmek üzere yaptığı bütün fiilleri batıldır, yayından attığı ok, atını eğitmesi ve ailesi ile oynaması müstesna. Çünkü bunlar haktır".¹²⁹

12. عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ قَالَ: رَأَيْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ وَجَابِرَ بْنَ عُمَيْرٍ الْأَنْصَارِيِّينِ يَرْمِيَانِ قَالَ: "فَأَمَّا أَحَدُهُمَا فَجَلَسَ" فَقَالَ لَهُ صَاحِبُهُ: "أَكْسَلْتِ؟" قَالَ: "نَعَمْ" فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِلْآخَرِ: أَمَا سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "كُلُّ شَيْءٍ لَيْسَ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّينِ يَرْمِيَانِ، إِلَّا أَنْ يَكُونَ أَرْبَعَةٌ مَلَاعَبَتَهُ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ، وَتَأْدِيبُ الرَّجُلِ فَرَسَهُ، وَرَمِيَهُ بِقَوْسِهِ، وَمَشْيُ الرَّجُلِ بَيْنَ الْغَرَضَيْنِ، وَتَعَلُّمُ الرَّجُلِ السَّبَّاحَةَ".

Ata b. Ebû Rabâh şöyle anlatmaktadır: Câbir b. Abdullah ve Câbir b. Umeyr'i ok atarlarken gördüm. Onlardan biri oturdu ve diğeri ona "Yoruldu mu" dedi. Oturan da "Evet" cevabını verdi. Onlardan biri diğeri "Rasûlullah'ı 'ancak şu dört şey Allah'ı zikretmektir: kişinin eşiyle oynaması, atını terbiye etmesi, ok atması, iki hedef arasında yürümesi ve yüzmeyi öğrenmesi' derken işitmedin mi?" dedi.¹³⁰

13. عن عوف عن الحسن عن النبي صلى الله عليه وسلم: لا أيمان الرماية، ولا كفارة ولا عقوبة".

Rasûlullah'tan şöyle rivâyet edilmiştir: "Atıcılık sırasında yapılan yemin lağvıdır (boştur). Kefareti ve cezası yoktur".¹³¹

¹²⁸ Taberânî, "el-Mu'cemü'l-kebir", XII, 399.

¹²⁹ Ebû Dâvud, "Cihâd" 24; Tirmizî, "Fezâilü'l-Cihâd", 11; Nesâî, "Hayl", 7.

¹³⁰ Nesâî, "es-Sünenü'l-kübrâ", VIII, 176.

¹³¹ Taberî, "Câmu'u'l-beyân", IV, 444.

14. عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَّادٍ عَنْ عَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُفَدِّي أَحَدًا غَيْرَ سَعْدٍ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: "ارْمِ فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي".

Hz. Ali şöyle demiştir: "Rasûlullah'ın Sa'd hariç kimseye 'Anam babam sana feda olsun' dediğini işitmedim. Rasûlullah ona 'at, anam babam sana defa olsun' diyordu".¹³²

15. عن محمد بن النوار، عن يزيد بن أبي مريم عن عمرو بن عبسة كان جالساً مع أصحاب له إذ قال له رجل: من يحدثنا حديثاً عن رسول الله صلى الله عليه وسلم؟ فقال عمرو أنا: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: "من رمى سهماً في سبيل الله كان كمن أعتق رقبة".

Amr b. Abese, arkadaşları ile beraber oturuyordu. Birisi ona, "Kim bize Rasûlullah'tan bir hadis rivâyet edecek?" dedi. Amr, "Ben, Rasûlullah'ı şöyle derken işittim" deyip şu hadisi nakletti: "Allah yolunda ok atan, köle azat etmiş gibidir".¹³³

16. عَنْ أَبِي نَجِيحٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَيُّمَا رَجُلٍ رَمَى فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَانَتْ لَهُ دَرَجَةٌ فِي الْجَنَّةِ".

Ebû Necîh'in naklettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Her kim Allah yolunda bir ok atarsa, o ok cennette onun bir derecesi olur".¹³⁴

17. "مَنْ وَلَدُوا فِي الْإِسْلَامِ فَقَبَضُوا وَلَمْ يَبْلُغُوا أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ، إِيَّاهُمْ وَمَنْ شَابَ شَيْبَةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ، كَانَ لَهُ نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ رَمَى سَهْمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بَلَغَ بِهِ الْعَدُوَّ وَأَصَابَ أَوْ أَخْطَأَ كَانَ كَعَتَقِ رَقَبَةٍ، وَمَنْ أَعْتَقَ رَقَبَةً مُؤْمِنَةً أَعْتَقَ اللَّهُ بِكُلِّ عَضْوٍ مِنْهَا عَضْوًا مِنَ النَّارِ، وَمَنْ أَنْفَقَ، فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَرًّا وَجَلًّا، فَإِنَّ لِلْجَنَّةِ ثَمَانِيَةَ أَبْوَابٍ، مِنْ أَيِّ بَابٍ شَاءَ دَخَلَ الْجَنَّةَ".

¹³² Buhârî, "el-Cihad ve's-Siyer", 80.

¹³³ Ahmed b. Hanbel, "Müsned", XXVIII, 249.

¹³⁴ Nesâî, "Cihâd", 26.

“İslâm üzere doğup buluğa ermeden vefat eden kimseleri Allah rahmetiyle Cennet'e sokar. Ancak kimin İslâm yolunda saçı ağarırsa kıyamet günü nuru olur. Kim de Allah yolunda düşmana ulaşır ona isabet eden ya da isabet etmeyen bir ok atarsa köle azat etmiş gibidir. Kim de mümin bir köle azat ederse, Allah onun her bir uzvuna karşılık (sahibinin) bir uzvunu cehennemden kurtarır. Kim de Allah yolunda infakta bulunursa, Cennet'in sekiz kapısı vardır. O kimse istediği kapıdan cennete girer”.¹³⁵

18. عن اللَّيْثِ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ يَعْقُوبَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شِمَاسَةَ، أَنَّ فُقَيْمًا اللَّخْمِيَّ قَالَ لِعُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ: تَخْتَلِفُ بَيْنَ هَذَيْنِ الْغَرَضَيْنِ وَأَنْتَ كَبِيرٌ يَشُقُّ عَلَيْكَ، قَالَ عُقْبَةُ: لَوْلَا كَلَامُ سَمِئَةَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ أُعَانِيهِ. قَالَ الْحَارِثُ: فَقُلْتُ لِابْنِ شِمَاسَةَ: وَمَا ذَاكَ؟ قَالَ: "إِنَّهُ قَالَ مَنْ عَلِمَ الرَّمِيَّ ثُمَّ تَرَكَهُ فَلَيْسَ مِنَّا".

Fukaym el-Lahmî, Ukbe b. Âmir'e "Bu iki hedef üzerinde devamlı talim yapman yaşlı olduğun için sana zor geliyor" demiş, Ukbe de "Rasûlullah'tan duyduğum bir söz olmasaydı bununla uğraşmazdım" karşılığını vermiştir. Hâris şöyle demiştir: "İbn Şemâse'ye 'O hadis nedir?' diye sordum. O da 'Hz. Peygamber 'Atıcılığı öğrenip sonra onu terk eden bizden değildir' buyurdu' karşılığını verdi".¹³⁶

19. عن قيس بن سهل، عن أبي هريرة، أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "من ترك الرمي بعد أن علمه فهو نعمة جدها".

Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Atıcılığı öğrenip sonra bırakan kimse (sahip olduğu) nimete nankörlük etmiştir".¹³⁷

20. أحمد بن عمر، عن أبي علي، عن عقبة بن عامر، أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "مَنْ تَعَلَّمَ الرَّمِيَّ ثُمَّ تَرَكَهُ فَقَدْ عَصَانِي".

Ukbe b. Âmir'in naklettiğine göre Hz. Peygamber "Atıcılığı öğrenip sonra bırakan bana isyan etmiştir" buyurmuştur.¹³⁸

¹³⁵ Ahmed b. Hanbel, Müsned, XXXII, 182.

¹³⁶ Müslim, "İmâre", 169.

¹³⁷ Taberânî, "el-Mu'cemü's-sagîr", I, 328.

21. عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِذَا مَرَّ أَحَدُكُمْ فِي سُوقِنَا أَوْ مَسْجِدِنَا وَمَعَهُ سَهْمٌ بِيَدِهِ، فَلْتَمَسِكْ عَلَى نِصَالِهَا، فَلْيَقْبِضْ بِكَفِّهِ أَوْ يَصِيبَ أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ مِنْهَا شَيْءٌ".

Ebû Musa'nın naklettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz çarşıma ya da mescidimize elinde okla beraber gelirse, Müslümanlardan birisine değip zarar vermemesi için onun ucunu tutup eliyle saklasın".¹³⁹

22. لَيْثٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْكَافَرَةِ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "ارْمُوا فَلَا إِثْمَ عَلَيْكُمْ، وَلَيْسَ فِي الرَّمَايَةِ لَغْوٌ، وَلَا كَفَارَةٌ وَلَا عَقُوبَةٌ".

Hz. Ömer'den nakledildiğine göre Hz. Peygamber "Ok atın, bunda bir günah yoktur. Atıcılık boş iş değildir, onun kefareti ya da cezası da yoktur" buyurmuştur.¹⁴⁰

23. عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُمَرَ بْنِ قَتَادَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَمَى بِقَوْسِهِ، فَانْدَقَتْ سَبَاتُهَا، فَأَخَذَهَا قَتَادَةُ وَكَانَتْ عِنْدَهُ.

Âsım b. Amr b. Katâde'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber yayıyla ok attı ve yayının bir kısmı kırıldı. Yanında bulunan Katâde ise onu aldı.¹⁴¹

24. عَنْ يُونُسَ بْنِ بَكِيرٍ عَنْ عَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَدَى أَحَدًا إِلَّا لِسَعْدٍ، وَذَلِكَ أَنَّهُ رَأَى سَعْدًا يَرْمِي، فَقَالَ: "أَفْدِيكَ بِأَبِي وَأُمِّي".

¹³⁸ Farklı isnadla nakledilen rivayet için bk. İbn Mâce, "Cihâd", 19.

¹³⁹ Buhârî, "Fiten", 7; Müslim, "el-Birr ve's-Sıla", 124.

¹⁴⁰ Taberânî'de geçen bir rivayete göre Hz. Peygamber, "Hedefi tutturamadın", "Vallahi hedefi vurdum" diyerek yemin eden bir topluluğa rastlamıştır. Onlar Hz. Peygamber'i görünce susmuşlar, bunun üzerine Hz. Peygamber "Atın, atıcılıkta edilen yeminler geçersizdir. Yemin bozma ya da keffaret de yoktur" buyurmuştur bk. *el-Mu'cemü's-Sagîr*, II, 271.

¹⁴¹ İbn İshâk, *es-Sîretü'n-Nebeviyye* (Beyrut, Dârü'l-fikr, 1978), I, 337.

H. Ali şöyle demiştir: “Rasûlullah Sa’d hariç hiç kimse için ‘Anam babam sana feda olsun’ dememiştir. Ancak Sa’d’ın ok attığını görünce ona ‘Anam babam sana feda olsun’ demiştir.”¹⁴²

25. عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُفَدِّي أَحَدًا غَيْرَ سَعْدٍ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: "ارْمِ فَدَاكَ أَبِي وَأُمِّي،".

H. Ali şöyle demiştir: “H. Peygamber Sa’d hariç hiç kimseye ‘Sana feda olayım’ dememiştir. O (Sa’d’a) ‘Anam babam sana feda olsun, at!’ demiştir.”¹⁴³

26. وَقَالَ سَعْدٌ لَابْنَتِهِ: فَمَا مِنْ سَهْمٍ أُرْمِي بِهِ إِلَّا، وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "اللَّهُمَّ سَدِّدْ رَمِيَّتَهُ، وَأَجِبْ دَعْوَتَهُ".

Sa’d kızına şöyle demiştir: “Attığım her okta H. Peygamber ‘Allah’ım onun atışını doğrult, duasını kabul et’ dedi.”¹⁴⁴

Okçuluk ile ilgili aktardığımız hadis-i şeriflerden öğrendiklerimizi maddeler halinde sıralarsak;

1. H. Muhammed (s.a.v) bizzat atıcılık yapmış olup, atıcılığı teşvik ve tavsiye etmiştir.
2. Müslümanların her zaman düşmana karşı kuvvetli olmaları ve savunma alanında gerek silah gerekse teçhizat anlamında güçlü olması gerekmektedir. Hadis-i şeriflerde okçuluk geçse de her Müslüman günümüz teknolojisi ile her türlü silahı öğrenmeli ve gerektiği zaman düşmana karşı kullanacak seviyeye gelmelidir.
3. Okçuların piri olarak kabul edilen Sad b. Ebi Vakkas (r.a.) başta Uhud gazvesinde okçuluğu ile gösterdiği hünnerleri olmak üzere atıcılığından dolayı H. Muhammed’in (s.a.v) övgüsüne ve duasına nail olmuştur.
4. Atıcılık içerisinde değerlendirilen okçuluk oyunların en hayırlısı ve yararlısıdır. Bu sebeple kişinin ok atarak eğlenmesi veya vakit geçirmesi (dini görevlerini aksatmayacak şekilde) meşru görülmüştür.

¹⁴² Buhârî, “el-Cihad ve’s-Siyer”, 80; Hâkim, el-Müstedrek, III, 28.

¹⁴³ Buhari, “el-Cihad ve’s-Siyer”, 80.

¹⁴⁴ Hâkim, el-Müstedrek (Beyrut: Dârü’l-kütübi’l-ilmiyye, 1990), III, 28.

5. Hz. Muhammed (s.a.v), okçuluk ile ilgili düzenlenen müsabakalara bizzat katılmış ve tarafları desteklemiştir.
6. Allah yolunda ve Allah rızası için ok atmak bir köle azat etmek kadar sevaptır.
7. Hz. Muhammed (s.a.v), okçuluk ile ilgili talim ve müsabakalara meleklerin dahi katılacağını aktarmıştır. Ancak bu müsabakaların İslâmi kurallar çerçevesinde olması gerekmektedir.
8. Ebeveynlerin çocukları üzerindeki haklardan bir tanesi de okçuluğu öğretmektir. Çocuklara okçuluğu öğretmekteki asıl amaç hiç şüphesiz onları fiziksel anlamda güçlendirmek ve savunma durumunda herhangi bir düşman saldırısında onları silah kullanacak durumda olmalarıdır.
9. Ok yapan sanatkâr, oku atan okçu ve oku toplayan kişiler övülmüş ve müjdelenmiştir.
10. Okçuluk önemle tavsiye ve teşvik edilmiş olup, okçuluğu öğrenen kişinin unutacak derecede atıcılığı terk etmesi kınanmıştır.

3.3. Hz. Muhammed'in (s.a.v) Gazvelerinde Okçuluk: Bedir ve Uhud Gazveleri

Gazve kelime anlamı olarak din uğrunda yapılan savaş demektir. Gazvenin çoğulu Gazavât'tır. Hz. Muhammed'in (s.a.v) katıldığı bütün seferlere gazve denir. Allah Rasûlü Hz. Muhammed'in (s.a.v) bir sahabenin komutasında gönderdiği askeri birliklere de Seriyye denir.¹⁴⁵

İslâm'ın cihadı meşru görmesindeki asıl gaye, Müslümanların uğradıkları eziyet, zulüm, küfür ve fitneleri yok edip, yeryüzünde nizamı ve adaleti sağlamaktır.¹⁴⁶ Zira Hz. Peygamberin (s.a.v) gazvelerini incelediğimizde hakkın karşısında yer alan batılın zulmünü sonlandırmak ve İslâm'ın yayılmasına engel olan durumları ortadan kaldırmak için yapıldığını görmekteyiz.¹⁴⁷

¹⁴⁵ Hüseyin Algül, "Gazve", *DİA*, C.13. Türkiye Diyanet Vakfı, (1996), 488.

¹⁴⁶ Ziya Kazıcı, *Misyonerlik ve Tebliğ Açısından İncil-Kur'an*, (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2013): 69.

¹⁴⁷ Algül, a.g.e., 488.

Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de “Sizinle savaşımlarla siz de Allah yolunda savaşın”¹⁴⁸ ve “Herhangi bir fitne kalmayınca ve din yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla çarpışın”¹⁴⁹ mealindeki ayetler de Allah'ın Rasûlü Hz. Muhammed'in (s.a.v) gazvelerinin amacını anlatmaktadır.

Allah'ın elçisi (s.a.v), savaş sevmeyi gibi kan dökölmesini de istemezdi. Müslümanlara savaş izninin verilmesinin en önemli sebepleri arasında İslâm'ın varlığını muhafaza ile Müslümanların canlarını, mallarını, namuslarını korumak ve savunma haklarını kullanmak zorunda kalmalarıdır. Müslümanlar savaşta belirli kurallar belirleyip bu kurallar çerçevesinde ahlaki ölçülerde savaşmışlardır. Allah'ın Rasûlü (s.a.v), savaşta her faaliyeti meşru görüp, düşmanın onurunu, haysiyetine zarar vermeyi meşru gören kalıplaşmış zihniyetin tabularını yıkmış ve düşmanına dahi belirli ahlakî kurallar çerçevesinde yiğitçe savaşmayı ashabına öğretmiştir.¹⁵⁰

Savaşmayı en son çare olarak gören, harbe girmeye mecbur bırakılan Hz. Muhammed (s.a.v), savaşta can kaybı yaşanmaması için büyük gayretler göstermiştir. Allah'ın Rasûlü Hz. Muhammed'in (s.a.v), savaş stratejilerine bakıldığında bunun birçok örneği görülecektir. Katıldığı savaşlarda verilen can kaybı tarihin en az kan dököl savaşları olarak kayda geçmiştir. Bu ise Hz. Muhammed'in (s.a.v) düşmanlarını yok etme değil onları kazanmak olduğunun açık bir delilidir.¹⁵¹

Mekke'nin fethi esnasında şehre girerken ashabına ve askerlerine; size kılıç çekilmedikçe siz kimseye kılıç çekmeyeceksiniz diye buyurdu. Hz. Muhammed'in (s.a.v) bu emri, asıl gayesinin savaşmak, kan dökmek ve yakıp yıkmak olmadığı, asıl amacının zor durumda kalmış, zulme maruz kalan Müslümanları kurtarıp barışı tesis edip Mekke'yi imar ve ihya etmektir.

¹⁴⁸ Kur'an, el- Bakara, 190. *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli C.1*, 292.

¹⁴⁹ Kur'an, el- Bakara, 193. *A.g.e.*, 292.

¹⁵⁰ Özafşar, *Hadislerle İslam C. 2*, 41-44.

¹⁵¹ Osman Aydın, “Hz. Peygamber'in Gönderdiği Seriyelerin Karakteristik Özellikleri ve Sîlfulbahr Seriyesi”, *Bakı Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmi Mecmuası*, (Aralık 2015): 16-19.

Verdiğimiz bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi İslâm, şiddetten ve kavgadan yana olmamıştır. Günümüzde İslâm'ı ve Müslümanları zorba ve şiddet yanlısı olarak gösterenlere Hz. Peygamberin (s.a.v), gazvelerine ve seriyyelerine bakmalarını tavsiye ederiz. Bu tür mesnetsiz yakıştırmalara en güzel cevap Hz. Peygamberin (s.a.v), savaş esnasındaki uygulamaları olacaktır. Bu konu ile ilgili daha geniş bir bilgi edinmek isteyenler Prof. Dr. Ziya Kazıcı hocamızın “*Misyonerlik ve Tebliğ Açısından İncil-Kur'an*” adlı eserinin 63. sayfasından itibaren okuyabilirler.

Hz. Peygamber'in (s.a.v) 26 gazvesi olmuştur. Hayber gazvesinden dönerken Vadi'l-kura da gerçekleşen çarpışma da dâhil edilirse toplamda 27 gazvesi olmuştur. Bu gazveler sırasıyla; Ebvâ, Buvât, Bedrû'l-ûlâ-Sefevân, Zül'uşeyre, Bedir, Benî Kaynukâ, Sevîk, Karkaratülküdr, Gatafân, Benî Süleym, Uhud, Hamrâülesed, Benî Nadîr, Bedrülmev'id, Zâtürrikâ, Dûmetülcendel, Benî Mustalîk, Hendek, Benî Kurayza, Benî Lihyân, Gâbe, Hudeybiye, Hayber, Mekke'nin fethi, Huneyn, Tâif, Tebük gazveleridir.¹⁵²

Hz. Muhammed (s.a.v) katıldığı savaşlardan sadece Uhud gazvesinde yara almıştır.¹⁵³ Bedir,¹⁵⁴ Uhud¹⁵⁵ ve Hendek¹⁵⁶ gazvelerinde Allah'ın Rasûlü'ne (s.a.v) ve şanlı sahabesine melekler yardım etmiş ve onlar da savaşmışlardır.

Hz. Muhammed'in (s.a.v) bütün gazve ve seriyyelerinde hiç şüphesiz okçu birliklerin büyük etkisi olmuştur. Bu etki öyle büyüktür ki İslâm tarihinin ikinci gazvesi olan Uhud savaşında emir komutaya uymayan bazı sahabelerin hatasından dolayı galip gelinen savaşta Müslümanlar zor duruma düşmüştür.

Çalışmanın bu bölümünde büyük mücadelelerin verildiği, İslam Tarihinde okçuluk ile ilgili büyük önem taşıyan Uhud savaşlarının sebepleri, savaş meydanında yaşananlar ve savaşın sonuçları ele alınacaktır. Uhud gazvesine değinmeden önce, Bedir Gazvesinden kısaca bahsedeceğiz.

¹⁵² Algül, “Gazve”, 488.

¹⁵³ el-Cevziyye, *Zâdü'l Mead*, 100.

¹⁵⁴ Buhâri, “Meğâzi”, 11, İbn Mâce, “Mukaddime”, 11.

¹⁵⁵ Buhâri, “Libâs”, 24; Buhâri, “Meğâzi”, 18; Müslim, “Fezâil”, 46; Tirmizi, “Edeb”, 76.

¹⁵⁶ Buhâri, “Cihâd”, 18; Buhâri, “Meğâzi”, 18; Müslim, “Cihâd”, 65.

3.3.1. Bedir Gazvesi

Bedir Gazvesi hicretin 2. yılında miladi 624 tarihinde Müslümanlar ile Müşrikler arasında gerçekleşen ilk savaştır.¹⁵⁷ Bedir isminin bir su kuyusundan veya o kuyuyu kazan kişinin isminden aldığı rivayet edilmektedir.¹⁵⁸

İslâm tarihinin ilk savaşı olan Bedir Gazvesi sıradan bir savaş olmayıp, Müslümanlar açısından büyük ve önemli bir mücadele olarak anılmaktadır. Çünkü Bedir Gazvesi bir anlamda varlık ve yokluk savaşıydı. Sayıları çok az olan Müslümanlar, zulme ve zalimlere karşı dik bir duruş sergileyip kendilerinden sayıca daha çok ve teçhizat olarak daha güçlü olan müşrik ordusunun karşısında korkmadan savaştılar.¹⁵⁹ Bu sebeple Bedir Gazvesi'ne katılan bu yiğitler büyük bir övgüyle *Ashâb-ı Bedir* diye anılmışlardır.¹⁶⁰

Bedir Savaşı'nın sebepleri arasında Mekkeli müşriklerin hicret eden Müslümanlara karşı besledikleri kinleri ve onları öldürüp intikam alma arzuları yer almaktadır. Böyle bir amaca ulaşmak için müşrikler bir finansman sağlamaktaydılar. Bu finansman, ticaret için hazırlanan bir kervandır. Kervana bütün Mekkeliler ortak olmuş ve kervanın başına Mekke'nin önemli isimlerinden Ebû Süfyan ve Amr b. el-As getirilmiştir.¹⁶¹

Hz. Muhammed'e (s.a.v), Ebû Süfyan'ın ve Kureyş'in mallarını taşıyan büyük bir kervanla Şam'dan döndüğü haberi verilince, Allah'ın Rasûlü (s.a.v) 310 kişiyle birlikte Bedir'e doğru yola çıktı. Ordusunda iki at ve yetmiş deve vardı. Geriye kalan sahabe yürüyerek Bedir Gazvesi'ne katılmıştı.¹⁶² Bu iki atın sahipleri

¹⁵⁷ Mustafa Fayda, "Bedir Gazvesi", *DİA*, C. 5. Türkiye Diyanet Vakfı, (1992), 325.

¹⁵⁸ Köksal, *İslam Tarihi* C. 3, 265.

¹⁵⁹ Buhâri, "Meğâzi", 10; Buhâri, "Meğâzi", 11; Ebu Dâvûd, "Cihâd", 108.

¹⁶⁰ Buhâri, "Meğâzi", 12 (4009).

¹⁶¹ Âdem Apak, *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi* C. 1, 22 bs. (İstanbul: Ensar Yayınları, 2018), 273.

¹⁶² Ebu Cafer Muhammed b. Cerir'üt-Taberî, "*Tarih-i Taberi* C. 3", çev. M. Faruk Görtünca (İstanbul: Sağlam Yayınları, 2007), 148.

Mikdad b. Amr ile Mersed b. Ebû Mersed'dir. Develere ise ikişer ve üçer kişi nöbetleşe olarak biniyorlardı.¹⁶³

Ebû Süfyan, kervanın dönüşünde Müslümanların kervana saldırma olasılığına karşı Mekkelilere haber yollayıp kervanın korunması için yardım talep etmiştir. Aylarca savaş hazırlığı içerisinde olan Mekkeliler kervanı korumak, kurtarmak ve Müslümanlardan intikam almak için Ebû Cehil komutasında 200 atlı, 700 develi gerisi yaya olmak üzere 950-1000 kişilik bir askerî birlik yola çıktı.¹⁶⁴

Allah'ın Rasûlü (s.a.v), Bedir gecesi ashabına nasıl savaşacaksınız diye sordu. Âsım b. Sabit eline ok ve yay alıp ayağa kalktı ve eğer müşrikler bize 200 arşın mesafede oldukları zaman yayımız ile ok atışı yaparız. Müşrikler mızrakla çarpışacağımız kadar yakın olduklarında mızraklarımız ile çarpışırız. Daha sonra kılıcını alıp mızraklar kırılınca kılıcımız ile çarpışırız dedi. Âsım'ın bu çarpışma tekniğini beğenen Hz. Muhammed (s.a.v), “*işte çarpışmanın usulü böyledir*”, buyurdu.¹⁶⁵

Âsım b. Sabit'in, Allah Rasûlü'nün (s.a.v) sorusuna verdiği bu cevap ile Asr-ı Saadet döneminde çarpışmanın evvela ok atışı ile başladığı anlaşılmaktadır. Düşmanın belli bir mesafede önce ok atışları ile püskürtmeye çalışmaları ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) bu usulü benimsemesi, İslâm ordusunun savaş stratejileri arasında yer almış olduğu anlaşılmaktadır. Ok atışlarından sonra düşmana belirli bir mesafe yaklaştıklarında bu sefer atıcılık içerisinde değerlendirilen mızrak ile savaşmaları da savaşlarda atıcılığın önemli bir yer teşkil ettiğini ortaya koymuştur.

Bedir Savaşı'nda, müşrik ordusu sayı, teçhizat, kuvvet ve tecrübe bakımından Müslümanlardan üstünlerdi¹⁶⁶. Savaş için konuşlandıkları mevki de daha iyiydi. Ancak bir müddet sonra yağan yağmur sonucunda müşriklerin bulundukları yeri zorlaştırmış, Müslümanlara ise kolaylık sağlamıştır. Müslümanlar bu yağmur

¹⁶³ Köksal, *İslam Tarihi C. 3*, 285-286.

¹⁶⁴ İrfan Yücel, *Peygamberimizin Hayatı*, 22 bs. (Ankara: DİB Yayınları, 2013), 118.

¹⁶⁵ Köksal, *İslam Tarihi C. 3*, 314-315.

¹⁶⁶ Buhârî, “Meğâzi”, 10 (3984); Ebu Dâvud, “Cihâd”, 108 (2664);

sayesinde su ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Bu durum İslâm ordusunu motive etmiş olup moralleri üst düzeye çıkarmıştır.¹⁶⁷

Hız. Muhammed (s.a.v), sayıları ve teçhizatları üst düzey olan müşrik ordusuna baktı daha sonra İslâm ordusuna baktı sonra kibleye doğru döndü ve ellerini kaldırıp; “Allah’ım! İslâm olmuş bu topluluğu helak edersen artık yeryüzünde sana ibadet edecek kimse kalmayacak” diye dua ediyordu. Hararetli duasından dolayı sırtındaki cübbesi yere düştü Hız. Ebû Bekir (r.a.), Hız. Muhammed’e (s.a.v) cübbesini giydirip: “Ey Allah’ın peygamberi, Rabbine bu kadar niyaz etmen yeterlidir, Allah sana zafer verecek” dedi.¹⁶⁸ Bunun üzerine Yüce Allah “Hani Rabbinizden yardım istiyor, yalvarıyordunuz. O da, ‘Ben size art arda bin meleklerle yardım ediyorum’ diye cevap vermişti”¹⁶⁹ ayetini indirdi.

Savaş Araplarda meşhur bir adet olan mübâreze ile başladı. Müslümanlardan Ubeyde, Hamza ve Hız. Ali meydana çıktı. Müşriklerden ise Utbe, Şeybe ve Velid meydana çıktı. Hız. Hamza Şeybe’yi, Hız. Ali Velid’i tek hamlede öldürdü. Ubeyde mübâreze’de yaralanınca yardımına Hız. Hamza ve Hız. Ali yetişti ve Utbe’yi öldürdüler.¹⁷⁰

Savaş iyice kızışmıştı, müşrikler saldırıya geçti Müslümanlar ise onlara karşı büyük bir kahramanlık ile karşılık veriyorlardı. Müslümanlar “Andolsun, siz son derece güçsüz iken Allah size Bedir’de yardım etmişti”¹⁷¹ ayetinin tecellisini görmüşlerdi. Bedir gazvesinde Müslümanlardan ilk şehit düşen Mihcâ’dır.¹⁷²

Müşrikler savaş meydanında 70 kişi ölü, 70 kişi esir bırakarak terk etmişlerdir. Müşrikler tarafından öldürenlerden biri de İslâm’a ve Hız. Muhammed’e (s.a.v)

¹⁶⁷ Yücel, *Peygamberimizin Hayatı*, 121.

¹⁶⁸ Buhâri, “Tefsir”, (Kamer), 5 (4875); Buhâri, “Meğâzi”, 4 (3953).

¹⁶⁹ Kur’an, el-Enfal, 8-9. *Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli C.2*, 665.

¹⁷⁰ Yücel, *Peygamberimizin Hayatı*, 122.

¹⁷¹ Kur’an, Âl-i İmran, 123. *Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli C.1*, 662.

¹⁷² İbn Ebi Şeybe, *Kitâbü’l-Meğâzi Hız. Peygamber ve Dört Halife*, çev. Ramazan Önal ve Ahmet Şen (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019), 99.

büyük kin ve düşmanlık besleyen Ebû Cehil olmuştur. Müslümanlardan 6'sı muhacirden, 8'i ise Ensar'dan olmak üzere toplam 14 yiğit şehit olmuştur.¹⁷³

3.3.2. Uhud Gazvesi

Uhud Gazvesi, çalışmamızın konusu olan okçuluk ile ilgili önemli bir gazve olduğundan dolayı bu savaşı teferruatlı bir şekilde ele alacağız. Uhud gazvesi bize savaşlarda okçuların büyük bir yere sahip olduğunu, emir komutasız bir şekilde silahlarını bırakmaları ve görev yerlerinden ayrılmalarından dolayı büyük kayıplara sebep olduğunu göstermektedir.

Hicretin 3.yılında vuku bulan Uhud gazvesi Medine'nin 1,6 km kuzeyinde gerçekleşmiştir.¹⁷⁴ Hz. Muhammed (sav); *"Uhud bizi sever, biz de Uhud'u severiz"*¹⁷⁵ buyurarak çeşitli sebeplerle Uhud'u anmıştır.

İslâm tarihinin ilk savaşı olan Bedir Gazvesinde büyük bir darbe alarak mağlup olan müşrikler, Bedir'in intikamını almak için hazırlık yapmaya başladılar. Ayrıca Benî Kaynuka Yahudilerinin, Müslümanlara ihanet etmelerinden dolayı Medine'den sürgün edilmeleri Medine'deki diğer Yahudilerin de Müslümanlara karşı kin duymasına sebep oldu. Yahudi liderlerinin reisi olan Kâ'b b. Eşref, Bedir yenilgisinden duyduğu üzüntüyü belirtmek için Mekke'ye gidip Mekkelileri Müslümanlardan intikam almaya teşvik etti ve kendilerine bu konuda yardım vaadinde bulundu. Bedir'de Müslümanların elinden kurtulan Ebû Süfyân'ın idaresindeki kervan ise Mekke'ye ulaşınca mal sahipleri bütün gelirlerini savaş için harcamaya karar verdiler. Amr b. Âs ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) Bedir Gazvesinde fidye almadan serbest bıraktığı şair Ebû Azze el-Cumahî'nin de aralarında bulunduğu dört kişi Mekke çevresinde bulunan kabilelerden yapılacak olan büyük savaş için asker toplamak üzere görevlendirildi. Yapılan hazırlıklar sonucunda 2000'i ücretli toplam 3000 kişilik bir ordu oluşturuldu. Ebû Süfyân komutasındaki orduda yediyüz zırhlı, ikiyüz atlı asker ve üç bin adet deve vardı. Ayrıca ordu içerisinde kadınlar da yer almıştır. Müşriklerle Uhud gazvesine katılan kadınlar kimi

¹⁷³ Yücel, *Peygamberimizin Hayatı*, 122-123.

¹⁷⁴ Köksal, *İslam Tarihi C. 4*, 107.

¹⁷⁵ Buhârî, *Meğâzî*, 82.

zaman defleri ile erkeklere moral veriyor ve kimi zaman ise müşrik erkeklerle beraber Müslümanlara saldırıyorlardı.¹⁷⁶

Hız. Muhammed'in (s.a.v) Mekke'de bulunan amcası Hız. Abbas (r.a.), müşriklerin Müslümanlara karşı hazırlıklarını bildiren bir mektup kaleme alıp Benî Ğıfar kabilesinden bir kişi ile Medine'ye gönderdi. Gönderilen bu mektupta Hız. Abbas, Mekkelilerin savaş için kararlı olduklarını, savunma alanındaki güçleri ve müşriklerin savaş hazırlıklarını ayrıntılı bir şekilde anlatan bilgiler bermiştir. Bu mektubun dışında Mekke'den Medine'ye doğru dört arkadaşıyla birlikte yol alan Amr b. Sâlim isimli kişi de bu istihbaratı doğrulayarak Mekke'li müşriklerin Medine'ye saldırı için hazırlık yaptıklarını Hız. Muhammed'e (s.a.v) bildirdi.¹⁷⁷

Gelen istihbarat bilgileri üzerine Allah'ın Rasûlü Hız. Muhammed (s.a.v) ashabıyla birlikte savaş konusunda istişare etti. Allah Rasûlü (s.a.v) başta olmak üzere önde gelen birçok kişi gelen bilgiler neticesinde kalabalık ve güçlü bir orduya karşı Medine içinde kalarak şehir müdafaası yapılmasını önerdi. Ancak Hız. Muhammed'in (s.a.v) ve bazı sahabelerin bu önerisine karşı genç sahabelerin isteğı ise savaşın Medine dışında yapılmasıydı.¹⁷⁸

Yapılan istişare sonucunda çoğunluğun görüşü savaşın Medine dışında yapılması olunca, Hız. Peygamber (s.a.v), çoğunluğun görüşünü dikkate alarak Medine'den çıkmaya karar verdi. Hız. Muhammed (s.a.v) verilen bu karar sonrası savaş için zırhını giydi, başına da miğferini takıp kılıcını kuşandı. Ancak Medine'nin içinde kalıp şehir müdafaasından yana olan sahabelerden bazıları, diğerlerini görüşlerinden caydırmışlardı. Sad b. Muaz (r.a.), Medine dışına çıkmak isteyenlere Allah Rasûlü'nün (s.a.v) görüşünü ve önerisini dinlemeyip Medine dışına çıkmaya mecbur bıraktıklarını söylemesi üzerine pişman olan sahabeler Allah Rasûlü'nü (s.a.v) zırhını giymiş, kılıcını kuşanmış vaziyette görünce hemen yanına koştu ve "Ey Allah'ın Resulü! Biz hata ettik. Siz arzu ettiğiniz gibi hareket ediniz", dediler.¹⁷⁹ Hız.

¹⁷⁶ Köksal, *İslam Tarihi C. 3*, 107-113.

¹⁷⁷ Apak, *Ana Hatlarıyla İslam C.1*, 298-299.

¹⁷⁸ Elşad Mahmudov, *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hız. Peygamber'in Savaşları*, 2 bs.

(Ankara: İSAM Yayınları, 2017), 144.

¹⁷⁹ Köksal, *İslam Tarihi C. 4*, 120-123.

Muhammed (s.a.v) de onlara: “Bir peygamber zırhını giydikten sonra savaşmadan onu çıkarmaz. Eğer sabreder ve her biriniz görevinizi yaparsanız Allah zaferi bize ihsan edecektir”¹⁸⁰ buyurdu.

Hiz. Muhammed (s.a.v), Cuma namazını kıldırırdıktan sonra cihad hakkında konuşma yaptı daha sonra yerine Abdullah ibn-i Ümmü Mektum’u vekil tayin ederek yola çıktı.¹⁸¹ Hiz. Muhammed (s.a.v), yayını omzuna asıp, eline mızrağını alıp atına bindi.¹⁸²

İslâm ordusu, yaklaşık 1000 kişi ile Medine’den çıktıktan kısa bir süre sonra münafıkların lideri olan Abdullah b. Übey b. Selûl, istişare sonucunda alınan kararın yanlış olduğunu bahane ederek İslâm ordusundan 300 veya 330 adamıyla birlikte ayrılarak Medine’ye geri döndü. Münafıkların İslâm ordusundan ayrılmalardan sonra Müslümanların sayısı 700 oldu.¹⁸³

Allah Rasûlü Hiz. Muhammed (s.a.v), sancaktarlığa Musab b. Umeyr’i, zırlı kuvvetlere Zübeyr b. Avvam’ı, zırhsız kuvvetlere de Hiz. Hamza’yı komutan olarak tayin etti. Ayrıca olası bir saldırıyı ve kuşatmayı önlemek için de Abdullah b. Cübeyr komutasındaki elli okçuyu Ayneyn tepesine yerleştirdi.¹⁸⁴ Hiz. Muhammed (s.a.v) tepeye yerleştirdiği bu okçulara, savaşı kazansalar da kaybetseler de kendisinden emir gelmedikçe bulundukları tepeyi hiçbir şekilde terk etmemeleri gerektiğini söyledi.¹⁸⁵

Uhud meydanında iki ordu karşılaştı. Savaş mübareze şeklinde yani iki kişinin karşılıklı dövüşmesi ile başladı. Müşrik ordusundan Talha b. Ebi Talha meydana

¹⁸⁰ Buhârî, “İ’tisâm”, 28.

¹⁸¹ Mustafa Ağırman (Der.), *İslam Tarihi ve Medeniyeti C.1* (İstanbul: Siyer Yayınları, 2018): 396-397.

¹⁸² Köksal, *İslam Tarihi C. 4*, 126.

¹⁸³ Beyhakî, “es-Sünenü’l-kübrâ” IX, 54 (18360); Elşad Mahmudov, *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hiz. Peygamber’in Savaşları*, 2 bs. (Ankara: İSAM Yayınları, 2017), 144-145.

¹⁸⁴ İbrahim Sarıçam, “Uhud Gazvesi”, *İslam Tarihi*, edt. Eyüp Baş (Ankara: Grafiker Yayınları, 2016), 140-141.

¹⁸⁵ Buhârî, “Cihâd”, 164; Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 106.

çıktı, karşısına Hz. Ali çıktı. Hz. Ali (r.a.), bir kılıçla rakibini öldürdü. Daha sonra Talha'nın kardeşi Osman meydana çıktı, onun karşısına da Hz. Hamza çıktı ve Hz. Hamza da rakibini öldürdü.¹⁸⁶

Savaşın başlaması ve kızışmasıyla müşrik ordusunun merkezine kadar ilerleyen İslâm ordusu müşrik askerlerden yirmiden fazlasını öldürdü. Müşrik ordusunun sancaktarları öldürülünce müşriklerin sancağı yere düşmüştü ve yere düşen sancağı kimse yerden kaldırmadı. İslâm ordusu, müşrikleri Uhud meydanından uzaklaşmaya kadar kovaladıktan sonra savaşı kazandıkları düşüncesiyle savaş meydanındaki ganimetleri toplamaya başladılar. Bu durumu gören Ayneyn tepesindeki okçuların çoğu da komutanları Abdullah b. Cübeyr'in uyarılarını dinlemeyip ganimetten mahrum kalmamak için bulundukları tepeyi terk etti.¹⁸⁷

Tepeyi terk etmeye çalışan okçulara Abdullah b. Cübeyr; Hz. Muhammed'in (s.a.v) emrine itaat edin, talimatlarına uyun diye uyarsa da okçuların büyük bir kısmı Abdullah b. Cübeyr'i dinlemeyip tepeyi terk etti. O gün Uhud gazvesinde okçular tepesini terk etmeyen Abdullah b. Cübeyr ve sayıları onu geçmeyen yiğit okçular kalmıştı. Hatta Abdullah b. Cübeyr'den sonra Haris b. Enes, Allah Rasûlü'nün (s.a.v) söylediklerini hatırlayın ve komutanımız Abdullah b. Cübeyr'i dinleyin diye arkadaşlarını uyarsa da onun bu gayreti de fayda etmedi.¹⁸⁸

Okçuların Ayneyn tepesini terk etmeleri üzerine Müslümanları arkadan kuşatıp ani bir saldırı için fırsat bekleyen Hâlid b. Velîd, harekete geçti ve İslâm ordusuna ani baskın yaptı. Bu durum savaşın seyrini değiştirdi ve Müslümanları zor durumda bıraktı¹⁸⁹

¹⁸⁶ Muhammed b. Sad b. Menî El-Hâşimî el-Basrî, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebir C. 2*, çev. edt.

Adnan Demircan (İstanbul: Siyer Yayınları, 2019), 40.; Köksal, *İslam Tarihi C. 4*, 146.

¹⁸⁷ Köksal, *İslam Tarihi C. 4*, 159-160.

¹⁸⁸ Ebu Muhammed b. Ömer el-Vâkîdî, *Hz. Peygamber'in Savaşları (Kitabü'l Meğazi)*, çev.

Musa K. Yılmaz (İstanbul: İlkharf Yayınları, 2013), 221.

¹⁸⁹ Köksal, *İslam Tarihi C. 4*, 160.

Uhud günü Allah Rasûlü Hz. Muhammed (s.a.v) çok çetin bir şekilde savaşmıştır. Rasûlüllah (s.a.v), okları bitinceye kadar ok attı.¹⁹⁰ Bir müddet sonra kirişi kopan yayının başı parçalandı. Yayının kirişini yaptıktan sonra ok atmaya devam etti. Ebû Talha da (r.a.) ok heybesini Allah Rasûlü'nün (s.a.v) önüne serip durmadan düşmana ok atıyordu.¹⁹¹

Uhud günü büyük kahramanlık gösterenlerden biri de cengâver sahabe Ebû Düçane'dir. Savaşın kızıştığı zamanda müşriklerin oklarına karşı Hz. Muhammed'in (s.a.v) üzerine eğilip kendisini ona kalkan yapıp okları sırtında toplamıştır.¹⁹²

Müşriklerin keskin nişancı okçularından Malik b. Züheyr, Hz. Muhammed'e (s.a.v) nişan alıp ok attı. Bunu gören Talha b. Ubeydullah (r.a.) nişancının attığı ok Allah Rasûlü'ne (s.a.v) isabet etmesin diye elini hedef yapıp okun Allah Rasûlü'ne (s.a.v) gitmesini engelledi. Ok Hz. Talha'nın eline isabet edip onu çolak bıraktı.¹⁹³

Uhud gazvesinde Hz. Muhammed'in (s.a.v) ordusunda olan Ebû Rühm el-Gıfârî'nin boğazına bir ok isabet etti ve yaralandı. Bu durumu gören Hz. Muhammed (s.a.v) onun yanına gidip boğazına saplanın oku çıkardı ve eliyle yara yerini sıvazladı. Bunun üzerine Ebû Rühm'in yarası iyileşti.¹⁹⁴

Sad b. Ebi Vakkas ise Hz. Muhammed'in (s.a.v) önünde durup ok atıyordu. Hz. Muhammed (s.a.v) yerden aldığı okları Sad b. Ebi Vakkas'a verip; “*at, anam babam sana feda olsun*”¹⁹⁵ diyordu.¹⁹⁶

Uhud günü savaşa katılan Müslümanlara yardım eden Hz. Muhammed'in (s.a.v) dadısı Ümmü Eymen'e savaş kuralı tanımayan müşriklerden Hibban b. Araka isimli

¹⁹⁰ İbnü'l Esir, *İslam Tarihi el-Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi C. 2*, çev. Ahmet Ağırakça, vd., (İstanbul: Hikmet Yayınları, 2016), 133.

¹⁹¹ Vâkıdî, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, 230-231.

¹⁹² Köksal, *İslam Tarihi C. 4*, 169.

¹⁹³ Köksal, a.g.e., 277.

¹⁹⁴ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât C.4*, 506.

¹⁹⁵ Buhârî, “el-Cihad ve's-Siyer”, 80; Müslim, “Fedâilü's-sahâbe”, 41.

¹⁹⁶ İbn Hişam, *İslam Tarihi Siret-i İbn-i Hişam Tercemesi C. 3*, çev. Hasan Ege (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2006), 111.

zalim, bir ok attı. Ümmü Eymen'in eteğine isabet edince bu müşrik güldü. Onun bu halini gören Allah Rasûlü (s.a.v), çok üzüldü ve Sad b. Ebi Vakkas'a bir ok verip; bu ok ile Allah'ın düşmanını vur dedi. Sad b. Ebi Vakkas (r.a.) eline aldığı ok ile bu zalimi vurdu. Allah Rasûlü (s.a.v) gülmeye başladı ve Sad'a; "*Ümmü Eymen'in intikamını aldın. Allah senin duanı kabul etsin ve attığın okları isabet ettirsin*",¹⁹⁷ diye dua etmiştir.¹⁹⁸

Uhud gazvesine katılan mücahide kadınlardan Ümmü Umare'de (r.anha) savaşın ikinci safhasında Allah Rasûlü'nü (s.a.v) okları ve kılıcı ile koruyan kadın sahabelerdendir. Ümmü Umare kocası ve iki oğlu ile savaşın kızıştığı zamanda Allah Rasûlü'nün (s.a.v) önünde savaşıp müşrikleri ondan uzaklaştırıyorlardı. Bir ara atlı bir süvari Ümmü Umare'ye bir darbe indirse de bu kadın mücahit atlı askeri yere devirmeyi başarmış ve oğlunun yardımı ile müşriği öldürmüştür. İbni Kamie'nin Hz. Muhammed'i (s.a.v) araması üzerine Ümmü Umare ile birlikte Musab b. Ümeyr ve Allah Rasûlü'nün (s.a.v) yanından ayrılmayan bazı sahabeler kalkan olmuştur. Uhud günü birçok yara alan Ümmü Umare en büyük ve ağır yarayı İbni Kamie'dan almıştır. Ümmü Umare de İbni Kamie'ye kılıç darbeleri ile karşışık verse de İbni Kamie'nin üst üste giydiği zırhtan ötürü yara almamıştır. Bu büyük mücadelesinden dolayı Ümmü Umare ve ailesi Hz. Muhammed'in (s.a.v) duasını almışlardır.¹⁹⁹

Musab b. Umeyr'i şehit eden Abdullah b. Kamie onu Allah Rasûlü Hz. Muhammed'e (s.a.v) benzeterek "Muhammed'i öldürdüm" diyerek bağırdı.²⁰⁰ Allah Rasûlü'nün (s.a.v) öldürüldü diye yankılanan haberi Müslümanları tamamen şaşırtıp panik olmalarına sebep oldu. Bunun üzerine efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v): "*Ey Allah'ın kulları bana geliniz, Ey Allah'ın kulları bana geliniz*", diyerek orduyu sakinleştiriyordu.²⁰¹

¹⁹⁷ Tirmizî, "Menâkıb", 26.

¹⁹⁸ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih C. 2*, 135.

¹⁹⁹ M Köksal, *İslam Tarihi C. 4*, 173-174.

²⁰⁰ İbrahim Sarıçam, "Uhud Gazvesi", *İslam Tarihi*, edt. Eyüp Baş (Ankara: Grafiker Yayınları, 2016), 143.

²⁰¹ Hakkı Dursun Yıldız, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi C. 1*, 1 bs. (İstanbul: Çağ Yayınları, 1986), 464.

Allah Rasûlü Hz. Muhammed'e (s.a.v) Utbe b. Ebi Vakkas tarafından atılan ok mübarek dişlerine isabet etti. Hz. Muhammed'in (s.a.v) dudağı yarılıp, dişi kırıldı. Daha sonra Müslümanların içine düşmesi için müşriklerden Ebû Âmir'in kazdığı çukurlardan birine Allah Rasûlü (s.a.v) düştü. Hz. Ali (r.a.) ve bazı sahabeler Allah Rasûlü'nü (s.a.v) oradan çıkardı yaralarına müdahale ettiler.²⁰²

Düştüğü çukurdan çıkarılan Hz. Muhammed (s.a.v) Uhud Dağı'nın yamacındaki bir mağarada bir süre dinlendi. Allah Rasûlü'nün (s.a.v) bu mağarada olduğunu öğrenen Müslümanlar da orada toplanmaya başladılar. Müşriklerden bazıları Allah Rasûlü'nün (s.a.v) orda olduğunu bilmediği için sadece oradaki Müslümanlar için tırmanmaya çalışsa da dağın tepesindeki mağaradan taş atan Müslümanlara karşı koyamayıp geri çekildiler. Efendimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v) öldürüldüğünü düşünen Ebû Süfyan bundan emin olmak için mağaraya yaklaşarak; "Muhammed hayatta mı?" diye seslendi. Ancak efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v) cevap verilmemesini istedi. Daha sonra Ebû Süfyan; "Ebûbekir yaşıyor mu? Ömer yaşıyor mu?" diye seslendi ve gene cevap alamadı. Ses gelmeyince onların öldürüldüğünü düşünen Ebû Süfyan; "*Tabi ki hepsi öldü. Putumuz Hübel'e şükürler olsun!*" diye bağırdı. Hz. Ömer (r.a.) kendini tutamayıp Ebû Süfyan'a haykırdı. Hz. Ömer'in (r.a.) sesini duyan Ebû Süfyan onun ve Allah Rasûlü'nün (s.a.v) hayatta olduğunu anladı ancak onlara müdahale etmeyip Bedir'e karşılık Uhud gazvesinin olduğunu yani intikamlarını aldıklarını ve eğer isterlerse gelecek sene Bedir'de gene çarpışmayı teklif edip geri çekildi.²⁰³

Müşrik ordusu ölülerini defnettikten sonra Uhud meydanından ayrıldı. Daha sonra Müslümanlar Uhud gazvesinde şehit düşen arkadaşlarını defnetmek için savaş meydanına gelince gördükleri manzara karşısında yürekleri parçalandı. Çünkü Mekkeli müşrikler şehit düşen Müslüman askerlerin kulaklarını, burunlarını kesmişlerdi. Müslümanlar Uhud gazvesinde şehit düşen yetmiş arkadaşlarını

²⁰² İbn Hişam, *Siret-i İbn-i Hişam Tercemesi* C. 3, 107-108.

²⁰³ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan (Ankara: Beyan Yayınları, 2014), 201.

defnettiler.²⁰⁴ Bazı Müslümanlar şehit düşen yakınlarını Medine'ye götürmek istediler. Allah Rasûlü (s.a.v) ise şehit düşenlerin Uhud'a defnedilmelerini söyledi. İki veya üç şehit aynı kabre defnedilmiştir²⁰⁵ Bunun sebebi ise savaşta sağ kalan Müslümanların yaralı olmaları ve güçten düşüklerinden dolayı her bir şehit için ayrı mezar kazmaları çok zor olmuştur. Bu sebeple iki veya üç şehit bir kabre defnedilmiştir.²⁰⁶

Defin işleminden sonra Allah Rasûlü Hz. Muhammed (s.a.v) ve ashabı müşriklerin olası bir baskın yapmaması için vakit kaybetmeden Medine'ye doğru yola çıktılar.²⁰⁷

Kur'an-ı Kerimde Âl-i İmran sûresinin yaklaşık altmış ayeti Uhud gazvesi ile ilgilidir. Misver b. Mahreme'ye (r.a.) Uhud Gazvesi sorulduğunda Âl-i İmran sûresinin 120. ayetinden itibaren okunmasını bu ayetleri okuyanların Uhud gazvesinden haberleri olacaklarını beyan etmiştir.²⁰⁸

²⁰⁴ Ali Himmet Berki ve Osman Keskinoglu, *Hatemül Enbiya Hz. Muhammed ve Hayatı*, 30 bs. (Ankara: DİB Yayınları, 2015), 283-284.

²⁰⁵ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih C. 2*, 137.

²⁰⁶ İbn Kesir, *Es-Siyretu'n-Nebeviyye (Hz. Peygamber (S.a.v)'in Hayatı)*, çev. Hanifi Akın (İstanbul: Çelik Yayınları,2014), 378.

²⁰⁷ Ahmet Önkal, Âdem Apak ve Bünyamin Erul, *Hz. Peygamberin İzinde*, (Ankara: DİB Yayınları 2015): 124.

²⁰⁸ Köksal, *İslam Tarihi C. 4*, 225.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ASR-I SAADET'TE OKÇU SAHABELER

Hz. Muhammed'in (s.a.v) yıldızları olan sahabeler, yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'in ve insanlığa rahmet için gönderilen son nebinin ilk muhataplarıdır.²⁰⁹ Sahabe, Hz. Muhammed (s.a.v) tarafından tebliğ edilen İslâm'ın tarih sahnesindeki ilk kurucuları olarak diğer bütün Müslümanlardan farklı ve faziletlidir.²¹⁰

Hz. Muhammed'i (s.a.v) adım adım takip edip kendilerine Allah'ın elçisini örnek alan ashab su içerken bile Hz. Muhammed'in (s.a.v) içtiği gibi su içmeyi, cenazeyi uğurlarken onun uğurladığı gibi hareket etmiştir.²¹¹

Hz. Muhammed (s.a.v) peygamberlik ve devlet başkanlığı görevlerini yerine getirirken aynı zamanda sahabesi ile ilgilenir onlarla güzel vakitler geçirirdi. Allah Rasûlü (s.a.v) zaman zaman sahabeleri arasında okçuluk, güreş, koşu, at ve deve müsabakaları yaptırmıştır.²¹² Hz. Muhammed (s.a.v) hem spor ve hem de savaşta önemli bir yeri olan okçuluğu övmüş ve atıcılıkta hünerli olan sahabeleri iltifatlarda bulunmuştur.²¹³

Allah Rasûlü'nün (s.a.v) yaşantısını, sözlerini ve tavsiyelerini dikkate alan sahabe okçulukta da Hz. Muhammed'in (s.a.v) tavsiye ve teşviklerine uyarak bu sporu önemseyip ölünceye kadar bırakmamışlardır.

²⁰⁹ Bünyamin Erul, "Sahabenin Sünnete Bağlayıcılık Açısından Bakışları", *İslami*

Araştırmalar Dergisi, C. 10, S. 1-2-3 (1997): 59

²¹⁰ Mustafa Öztürk, "Sahabe ve Kur'an", *Karadeniz Teknik üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 2 (Güz 2015): 8.

²¹¹ Mehmet Ali Kapar, "Hz. Peygamber-Sahabe İlişkisi", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Dergisi*, C. 12, S. 12 (Güz 2011): 14.

²¹² Buhâri, "Cihâd", 56-57; Tirmizi, "Cihâd", 22.

²¹³ Turan, *İslamiyet'te spor ve önemi*, 8.

Hz. Muhammed (s.a.v) okçuluğu öğrenip unutanlar için “*atıcılığı öğrendikten sonra onu terk eden bana isyan etmiştir*” buyurmuştur.²¹⁴ Bu sözü ile asıl olan okçuluğun ne kadar önemli olduğu ve öğrenildikten sonra bırakılmaması gerektiğidir.

Allah Rasulü’nün (s.a.v) başta atıcılık olmak üzere insanları beden ve ruhen geliştiren gayeli oyunları teşvik edip, hadis-i şeriflerinde övmesi ile birçok sahabe bu sportif faaliyetlere katılmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde başta Uhud Gazvesi olmak üzere Hz. Muhammed’in (s.a.v) savaşlarında yer almış okçular ve Asr-ı Saadet döneminde okçulukla ilgilenmiş sahabelerin hayatları ele alınacaktır. Okçulukla uğraşmış sahabelerin isimleri ve hayatları Muhacir, Ensar ve diğer okçu sahabeler başlığı altında alfabetik sıraya göre verilecektir. Ayrıca çalışmamızda kaynaklarda isimlerine ulaştığımız ancak hayatları hakkında kesin bir bilgi bulamadığımız bazı okçu sahabelerin sadece isimleri zikredilmiştir.

4.1. Muhacir Okçu Sahabeler

4.1.1. Abdullah b. Abbas (r.a.)

Abdullah b. Abbas, İbn Abbas ismiyle meşhur olup anılmıştır. Hz. Muhammed’in (s.a.v) amcası olan Hz. Abbas’ın (r.a.) oğludur. Hicretten üç yıl önce, Mekke’de dünyaya gelmiştir.²¹⁵

Hz. Muhammed (s.a.v) bir gün onu yanına çağırıp başını okşadı ve “*Allah’ım ona hikmeti ve kitabın tevilini öğret*”²¹⁶ diye dua etti.²¹⁷

Kur’ân-ı Kerîm’in tevilini anlayıp yorumlaması için Hz. Muhammed’in özel olarak dua ettiği İbni Abbas’ın (r.a.) tefsir ilmindeki üstünlüğü, herkes tarafından kabul görmüştür. Hz. Ömer (r.a.) halifeliği zamanında Bedir ehlinin de katıldığı ilim

²¹⁴ İbn Mâce, “Cihâd”, 19.

²¹⁵ İsmail Lütü Çakan ve Muhammed Eroğlu, “Abdullah b. Abbas” *DİA*, C. 1. Türkiye Diyanet Vakfı, (1988), 76.

²¹⁶ Buhârî, “Fezâilu Ashâbi’n-Nebi”, 24.

²¹⁷ İbn Sa’d, *Kitâbü’t-Tabakât* C.2, 370.

meclislerinde, yaşının küçük olmasına rağmen Abdullah b. Abbas'ı (r.a.) da bulundurur ve onun görüşlerine değer verirdi.²¹⁸

Abdullah b. Abbas'ın (r.a.) da okçuluk sanatına ilgili olduğu ve okçuluk ile uğraştığı kaynaklarda geçmektedir.²¹⁹ Kurayza ve Nadir oğullarının kaleleri kuşatıldığında Hz. Muhammed (s.a.v); “*Kim bu kaleye ok atar ve ok kaleye girerse, cennet ona vacip oldu*” buyurunca Abdullah b. Abbas (r.a.), üç ok atıp bu müjdeye nail olmuştur.²²⁰

Abdullah b. Abbas (r.a.), yetmiş yaşlarında iken Tâif'te vefat etmiştir. İbn Abbas'ın (r.a.) cenaze namazını Hz. Ali'nin (r.a.) oğlu Muhammed b. Hanefiyye kıldırmasıdır.²²¹

4.1.2. Abdullah b. Ebû Rebîa (r.a.)

Câhiliye devrinde adı Bahîr olan ismini, Hz. Muhammed (s.a.v) Abdullah olarak değiştirmiştir.²²² Abdullah b. Rebîa Arapların meşhur şairlerinden biri olan Ömer b. Ebû Rebîa'nın babasıdır. Okçu olan Abdullah b. Ebû Rebîa (r.a.), Uhud Gazvesinde henüz Müslüman olmadığı için müşriklerin yüz okçusunu kumanda etti. Baharat ticaretiyle uğraşan Abdullah bu sayede büyük servet kazanmıştır. Habeşistan'a hicret eden Müslümanları Mekke'ye geri getirmek için Kureyşliler tarafından Habeşistan'a gönderilen heyetin içinde yer almıştı. Ayrıca Müslümanlarla müşrikler arasında yapılan ilk savaş olan Bedir Gazvesinde Mahzûm kabilesinden Müslümanların eline esir düşenlerin fidyelerini ödemek için Medine'ye giden heyette de bulundu.²²³

Abdullah b. Ebû Rebîa (r.a.), Mekke'nin fethinde Hz. Ali'nin (r.a.) kız kardeşi Ümmü Hânî'nin himayesi sayesinde canını kurtardı ve o gün Müslüman oldu. Zengin biri olan Abdullah b. Rebîa'dan Hz. Muhammed (s.a.v) Huneyn savaşına giderken 30.000 veya 40.000 dirhem borç aldı. Huneyn sonrası Hz. Muhammed (s.a.v),

²¹⁸ Çakan “Abdullah b. Abbas”, 78.

²¹⁹ Bey, *Telhîs-i Resâ'ilât-ı Rumât*, 29.

²²⁰ Bey, a.g.e., 28.

²²¹ Çakan, “Abdullah b. Abbas”, 77.

²²² İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât C.3*, 91.

²²³ İsmail Lütfi Çakan, “Abdullah b. Ebû Rebîa”, *DİA*, C. 1. Türkiye Diyanet Vakfı, (1988),

Abdullah'a borcunu ödeyip ona ve ailesine dua etmiştir. Allah Rasûlü (s.a.v) Abdullah'ı Yemen'e vali olarak tayin etmiştir. İslam'ın üçüncü halifesi Hz. Osman'a (r.a.) karşı yapılan muhasarayı kaldırmak için yola çıktı ve Mekke civarında devesinden düşerek vefat etti.²²⁴

4.1.3. Ali b. Ebû Tâlib (r.a.)

Hz. Ali'nin (r.a.) babası Ebû Tâlib, annesi de Fâtıma bint Esed'tir. Ebû Tâlib'in en küçük oğlu olan Hz. Ali'yi, Mekke'de meydana gelen kıtlık üzerine Hz. Muhammed (s.a.v) amcasının yükünü hafifletmek için himayesine aldı. Hz. Ali (r.a.), beş yaşından Hicrete kadar Hz. Muhammed'in (s.a.v) yanında büyümüştür. Hz. Muhammed'in peygamberliğine ilk iman edenlerden arasında yer almıştır.²²⁵

Hicret zamanı Allah Rasûlü (s.a.v) evinden çıktığında kendisini öldürmeye gelen müşrikleri oyalamak için yatağına Hz. Ali'yi yatırmıştır. Daha sonra Hz. Muhammed'in (s.a.v) sahiplerine iade etmesi için bıraktığı emanetleri sahiplerine teslim edip hicret için yola çıktı. Kubâ'da Allah Rasûlü'ne yetişti. Hicret eden muhacirler ve ensar arasında kardeşlik ilan edildiğinde Hz. Muhammed (s.a.v) Hz. Ali'yi kendisi ile kardeş ilan etti.²²⁶

Hz. Muhammed (s.a.v), Hicretin 2. senesinde kızı Hz. Fatma'yı Hz. Ali ile evlendirdi. Bu evlilikten Hasan, Hüseyin ve ölü olarak doğan Muhsin isimli üç erkek çocukları ile Zeyneb ve Ümmü Gülsüm isimli iki kız çocuğu olmuştur.²²⁷

Hz. Ali (r.a.), Bedir, Uhud, Hendek ve Hayber başta olmak üzere hemen hemen bütün gazve ve seriyyelere katılmıştır. Uhud Gazvesinde savaşın başlangıcı olan mübarezede Hz. Ali müşriklerin sancaktarı Talha b. Osman ile çarpıştı ve onu devirdi. Uhud gazvesinde Hz. Muhammed (s.a.v) kazılan çukurlara düştüğünde onu Hz. Ali çukurdan çıkardı. Yine Uhud gazvesinde yaralanan Hz. Muhammed'in (s.a.v) yaralarını Hz. Fatma ile beraber sarıp tedavi ettiler.²²⁸

²²⁴ Çakan, a.g.e., 96-97.

²²⁵ Ethem Ruhi Fırlalı, "Ali" *DİA*, C. 2. Türkiye Diyanet Vakfı, (1989), 371.

²²⁶ Fırlalı, a.g.e., 371.

²²⁷ Fırlalı, a.g.e., 371.

²²⁸ Muhammed es-Sallâbi, *Hz. Ali (r.a.)*, çev. Şerafettin Şenaslan (İstanbul: Ravza Yayınları,

Hariciler başta Hz. Ali (r.a.) olmak üzere, Muaviye ve hakem olayının müsebbibi olan Amr b. el As'a suikast düzenlemek için plan yaptılar. Kur'an-ı Kerim'i aralarında hakem tayin etmek istediklerinden dolayı başta Hz. Ali olmak üzere bazı sahabelere suikast düzenleyen bu zalimlerin kendilerine göre asıl amaçları, yeryüzünde fesadı ortadan kaldırmaktı. Yapılan toplantı ve görüşmeler sonucunda üç suikastçı seçerek planlarını devreye koydular. Suikastçılardan Bürek b. Abdullah isimli harici Muaviye'ye suikast düzenleyecekti. Muaviye, saldırı girişiminden korumaları sayesinde küçük sıyrıklarla kurtuldu. Mısır valisi Amr b. el As'a suikast için Mısır'a giden Amr b. Bekir ise vali konağından çıkan birini Amr b. el As'a benzetip onu şehit etti ve Mısır valisi Amr bu suikast girişiminden yara almadan kurtulmuştur.²²⁹

Bu düzenlenen suikast girişiminden Hz. Ali (r.a.) kurtulamamış ve şehit düşmüştür. Hicri 40 yılının Ramazan ayında Kufe'de mescidin kapısında üç kişi tarafından pusu kuruldu. İlk kişinin saldırı girişimi başarılı olamadı ancak İbn Mülcem isimli zalim zehir sürdüğü kılıcı ile Hz. Ali'yi (r.a.) boynundan vurdu. Bu zalim olay esnasında yakalandı ancak Hz. Ali (r.a.), bu kişiye zulmedilmemesi, yaşarsa onun hakkında kendisinin karar vereceğini ve şayet şehit olursa kısas yapılması gerektiğini söylemiştir.²³⁰ Düşmanına, suikastçısına dahi son demlerinde adalet ve hakkaniyet ile yaklaşan halife Hz. Ali (r.a.) iki gün sonra hicri 40 yılında, pazartesi gecesine 63 yaşında Kufe'de şehit oldu. Hz. Ali'nin cenazesini evlatları Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve amcası Hz. Abbas'ın oğlu Abdullah yıkadı. Cenaze namazını ise oğlu Hz. Hasan (r.a.) kıldırılmıştır.²³¹

Yiğit ve cengâver bir asker olan, İslâm devletinin dördüncü halifesi Hz. Ali (r.a.) okçulukla ilgilenmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v), Hz. Ebû Bekir, Hz. Osman ve Hz. Ömer'in (r.anhüma) bulunduğu bir okçuluk yarışmasına katılmıştır.²³²

2018), 94.

²²⁹ Apak, *Ana Hatlarıyla İslam C.2*, 318-319.

²³⁰ Apak, a.g.e., 319.

²³¹ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât C.3*, 39.

²³² Rûşen, *Fezâ'il-i Remy*, 114.

Hız. Ali'ye (r.a.), halifeliği döneminde kılıç mı yoksa yay mı üstündür diye soru soruldu. Bu soru üzerine Hız. Ali (r.a.); Hız. Muhammed (s.a.v), Sad'a attığı oklardan ötürü “*anam babam sana feda olsun*” demiştir. Bundan sebep ok, kılıçtan üstündür diye cevap verdiği kaynaklarda geçmektedir.²³³

Hız. Ali'nin (r.a.) oğulları Hız. Hasan ve Hız. Hüseyin'e ok atışları yaptırdığı ve bu atışlar sırasında yaşları küçük olmalarından dolayı parmakları yaralanmasın diye onlara başparmaklarına takmaları için zihgir ismi verilen atış yüzüğünü icat ettiği kaynaklarda geçmektedir.²³⁴

4.1.4. Ebû Bekir b. Ebû Kuhafe (r.a.)

Hız. Ebû Bekir (r.a.) fil olayından üç yıl sonra Mekke'de doğdu.²³⁵ Hız. Ebû Bekir'in (r.a.) birçok lakabı vardır. Allah'ın ateşten azat ettiği anlamında el- Atik, Allah Rasûlü'nü (s.a.v) çokça tasdik etmesinden dolayı es-Sıddık bu lakaplardan bazılarıdır.²³⁶

Hız. Ebû Bekir (r.a.), ticaretle uğraşırdı.²³⁷ Abdurrahman, Abdullah, Muhammed, Esmâ, Aişe ve Ümmü Gülsüm isminde beş çocuğu vardır.²³⁸

Hız. Muhammed'e (s.a.v) risâlet görevi verildiğini öğrenince yanına gitti ve daha sonra Müslüman olup ilk iman edenler arasında yer aldı. Mekke'de İslâm'ın yayılmasında Hız. Ebû Bekir'in (r.a.) büyük etkisi olmuştur. Mekke'de müşriklerin işkencelerine maruz kalan Bilal-i Habeşi, Âmir b. Führeyre, Ubeys, Ebû Fühkeyhe, Zinnîre gibi birçok Müslüman köleyi büyük paralar vererek satın alıp hür ilan etmiştir.²³⁹

²³³ Dervâzi, *Kavsname*, 125-126.

²³⁴ Bey, *Telhîs-i Resâ'ilât-ı Rumât*, 30.

²³⁵ Mustafa Fayda, “Ebû Bekir” *DİA*, C. 10. Türkiye Diyanet Vakfı, (1994), 101.

²³⁶ Muhammed es-Sallâbi, *Hız. Ebu Bekir (r.a)*, çev. Şerafettin Şenaslan (İstanbul: Ravza Yayınları, 2020), 17-19.

²³⁷ Sallâbi, a.g.e., 27.

²³⁸ Sallâbi, a.g.e., 23-25.

²³⁹ Fayda, Ebû Bekir, 101-102.

Hicret zamanı Hz. Ebû Bekir hicret etmek için Allah'ın Rasûlü'nden (s.a.v) izin istedi. Ancak Hz. Muhammed ona acele etmemesini, Allah'ın ona bir arkadaş nasip edeceğini söyleyince o bu arkadaşın Hz. Muhammed olduğunu anlayarak hazırlık yapmaya başlamıştır. Bu konuşmadan aylar sonra Hz. Muhammed (s.a.v) Ebû Bekir'in evine giderek ve hicret için yola çıkacaklarını söyledi.²⁴⁰

Hicret yolculuğuna çıkan Hz. Muhammed (s.a.v) ve Hz. Ebû Bekir (r.a.) Sevr mağarasında beklediler. Onları takip eden müşrikler mağaranın ağzına kadar gelmeleri üzerine Allah Rasûlün'e (s.a.v) bir zarar geleceği endişesi ile Hz. Ebû Bekir (r.a.) korkuya kapılınca Allah'ın Rasulü yol arkadaşını teselli ederek müşriklerin kendilerine zarar veremeyeceğini dile getirmiştir. Daha sonra inen, Hz. Ebû Bekir'in bu endişesi ve üzüntüsünü dile getiren ayette Hz. Muhammed'in (s.a.v) onu, “*Üzülme, Allah bizimledir*”²⁴¹ diyerek teselli ettiğini bildirilmektedir.²⁴²

Hz. Ebû Bekir (r.a.), bütün savaşlarda Hz. Muhammed'in (s.a.v) yanında yer almış onu hiçbir zaman yalnız bırakmamıştır. Bedir gazvesinde Hz. Muhammed (s.a.v) onunla istişare etmiş ve savaş sonunda müşriklere nasıl muamele edileceği konusunda Hz. Muhammed (s.a.v) onun görüşünü uygulamıştır.²⁴³

Uhud gazvesinde, Müslümanlar savaşın şiddetli anında müşriklerin saldırıları karşısında dağılınca Hz. Muhammed (s.a.v) savaş meydanında yalnız kalmıştı. Bu esnada onu Hz. Ebû Bekir (r.a.) yalnız bırakmayıp yanından ayrılmamıştır.²⁴⁴

Mekke'nin Fethinde şehre girdiklerinde babası Ebû Kuhafe'nin yanına gidip onu Hz. Muhammed'in (s.a.v) yanına getirerek Müslüman olmasını sağlamıştır.²⁴⁵

Hz. Muhammed (s.a.v) hastalanıp namaz kıldıramayacak durumda olunca namazları Hz. Ebû Bekir'in kıldırmasını istemiştir. Hatta kendilerini biraz iyi hisseden Hz.

²⁴⁰ Fayda, a.g.e., 103.

²⁴¹ Kur'an, et- Tevbe, 40. *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli C.3, 7-8.*

²⁴² Fayda, Ebû Bekir, 102.

²⁴³ Sallâbi, Hz. Ebu Bekir (r.a), 81-86.

²⁴⁴ Sallâbi, a.g.e., 87.

²⁴⁵ Fayda, Ebû Bekir, 103.

Muhammed (s.a.v) mescide gittiğinde Hz. Ebû Bekir'in namazı kıldırmakta olduğunu görmesi üzerine onun arkasında namaz kılmıştır.²⁴⁶

Bir müddet sonra Hz. Muhammed'in (s.a.v) vefat ettiğini öğrenince onun yanına gitti ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) yüzünü açıp alnından öptü. Allah Rasûlü'nün (s.a.v) vefat ettiğine inanmak istemeyen sahabeye bir konuşma yaparak onları teskin etti.²⁴⁷

Hz. Ebû Bekir (r.a.), Hz. Muhammed'in (s.a.v) vefatından sonra Ensar'ın Beni Saide'de toplanıp Hazrec kabilesinin reisini halife tayini için istişare yaptıklarını öğrenince Hz. Ömer (r.a.) ile birlikte toplantıya katıldı. Ensar ve muhacirden ayrı ayrı bir lider seçilmesini isteyen sahabeye bu görüşün doğru olmayıp İslâm birliği için tek bir liderin olması gerektiğini dile getirdi. Daha sonra Hz. Ömer ile Ebû Ubeyde b. Cerrah'ı aday olarak gösterdi. Ancak Hz. Ömer (r.a.) Ebû Bekir'in üstünlüğünü ve faziletini dile getirip halifenin onun olması gerektiğini öne sürdü. Sahabe yaptıkları istişare neticesinde Hz. Ebû Bekir'i (r.a.) halife seçip ona biat ettiler. Beni Saide de yapılan bu biatın ardından ertesi gün Müslümanlar Hz. Ebû Bekir'e (r.a.) biat etti ve böylece genel biat yapıldı.²⁴⁸

Hz. Ebû Bekir'in (r.a.), halifeliği döneminde bir taraftan dinden dönenler bir taraftan da Hz. Peygamber'in (s.a.v) vefatından sonra ortaya çıkan yalancı peygamberler ile mücadele edilmiştir.²⁴⁹

Hicretin 13. yılında Hz. Ebû Bekir (r.a.) hastalandı. Hastalığı şiddetlenince kendisinden sonra ümmetin başına kimi tayin edeceği konusunda sahabenin ileri gelenleri ile istişarelerde bulundu. Yaptığı istişareler neticesinde kendisinden sonra Halife olarak Hz. Ömer'i (r.a.) tayin etmiştir.²⁵⁰

Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) hastalığı artınca namazları Hz. Ömer'in (r.a.) kıldırmasını istedi.²⁵¹ Hastalığı 15 gün süren Hz. Ebû Bekir (r.a.), hicri 13 yılında pazartesi günü

²⁴⁶ Fayda, a.g.e., 103.

²⁴⁷ Fayda, a.g.e., 103.

²⁴⁸ Havva, *el-Esas Fis 'Sünne C. 6*, 326.

²⁴⁹ Havva, a.g.e., 328.

²⁵⁰ Sallâbi, *Hz. Ebu Bekir (r.a)*, 465-466.

²⁵¹ A.g.e, 469-473.

vefat etti. Onun isteği ile kendisini hanımı Esmâ binti Ümeys yıkadı. Cenaze namazını Hz. Ömer (r.a.) kıldırdı.²⁵² Kızı Hz. Âişe'den vefat ettiğinde maaşının geri kalan kısmını beytül-mâl'e iade etmesini ve kendisinin Hz. Muhammed'in (s.a.v) yanına defnedilmesini istemiştir.²⁵³

Kaynaklarda geçtiğine göre Hz. Ebû Bekir (r.a.) okçuluk ile ilgilenmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v), Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali ile birlikte ok atıp okçuluk yarışması yaptıkları ve yarışma sonucunda Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) attığı ok Hz. Muhammed'in (s.a.v) okunun ardına düştüğü yani yarışmada ikinci olduğu belirtilmiştir.²⁵⁴

4.1.5. Ebû Ubeyde b. Cerrâh (r.a.)

583 yılında Mekke'de doğan Ebû Ubeyde (r.a.), çocukluğundan itibaren okçulukla ilgilenmiş olup aynı zamanda binicilikte ve kılıç kullanmakta da maharetli bir sahabedir. Aynı zamanda Mekke'de okuma ve yazma bilen nadir kişiler arasında yer aldığından dolayı saygın bir kişiliğe sahip olmuştur.²⁵⁵ Ebû Ubeyde (r.a.), Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) daveti üzerine Müslüman olmuştur. Müslüman olduktan sonra İslâm'a yaptığı hizmetlerden dolayı müşriklerin baskı ve eziyetlerine maruz kaldı. İşkencelere ve baskılara daha fazla dayanamayan Ebû Ubeyde (r.a.), 616 yılında gerçekleşen ikinci Habeşistan hicretine katıldı. Bir müddet sonra Mekke'ye geri dönen Ebû Ubeyde (r.a.), daha sonra Medine'ye hicret etti ve İslâm'a hizmet etmeye buradan devam etti.²⁵⁶

Ebû Ubeyde (r.a.), başta Bedir gazvesi olmak üzere bütün gazvelere katılmıştır. Yiğit ve okçu bir sahabe olan Ebû Ubeyde (r.a.), Uhud gazvesinde Allah Rasûlü'nün (s.a.v) yalnız kaldığı sırada Hz. Peygamberin yanından ayrılmayan sayılı sahabeler arasında yer almıştır. Hz. Peygamberin yüzünden yaralanıp, miğferinin halkaları

²⁵² İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât C.3*, 228-232.

²⁵³ Fayda, Ebû Bekir, 104.

²⁵⁴ Rüşen, *Fezâ'il-i Remy*, 114.

²⁵⁵ İbn Sa'd, *a.g.e.*, 477.

²⁵⁶ Ahmet Önkâl, "Ebû Ubeyde b. Cerrâh" *DİA*, C. 10. Türkiye Diyanet Vakfı, (1994),

yanacağına batınca Ebû Ubeyde (r.a.), Hz. Peygamberin yanına koşup dişleriyle halkaları çıkarmıştır. Allah Rasûlü'nün (s.a.v) yüzündeki halkaları çıkarırken iki diş kırılmıştır.²⁵⁷

Yemen'den gelen bir grup Hz. Muhammed'e (s.a.v), kendilerine İslâm'ı öğretecek güvenilir birinin gönderilmesini istediklerinde, Allah Rasûlü (s.a.v), Ebû Ubeyde'nin (r.a.) elinden tutarak; *"Her ümmetin bir emini (güvenilir bir adamı) vardır. Bu ümmetin emini de Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tır"*²⁵⁸, demiştir.²⁵⁹

Hz. Muhammed'in (s.a.v) vefatından sonra Ensar'ın Beni Saide'de toplanıp Hazrec kabilesinin reisini halife tayini için istişare yaptıklarını öğrenen Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer (r.anhüma) Beni Saide'ye gittiler. Ensar ve muhacirden ayrı ayrı bir lider seçilmesini isteyen sahabeye Hz. Ebû Bekir (r.a), bu görüşün doğru olmayıp İslâm birliği için tek bir liderin olması gerektiğini dile getirdi. Daha sonra Hz. Ömer ile Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ı aday olarak gösterdi. Ancak Hz. Ömer (r.a.) ve Ebû Ubeyde (r.a.), Ebû Bekir'in üstünlüğünü ve faziletini dile getirip halifenin onun olması gerektiğini öne sürdüler.²⁶⁰

Ebû Ubeyde (r.a.), Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) halifeliği döneminde İslâm devletinin mali işleriyle ilgilendi. Hz. Ömer (r.a.) döneminde ise başkumandanlık görevini üstlenen Ebû Ubeyde (r.a.), üstün başarısı sayesinde Dımaşk, Lazkiye, Halep ve Antakya başta olmak üzere birçok fetihler gerçekleşti. Fethettiği yerlerde Hz. Ömer'in (r.a.) talimatı ile vali olarak görevlendirildi.²⁶¹

Üstün başarılar sağlayan, ümmetin emini olan ve dünyadayken cennetle müjdelenen sahabeler arasında yer alan Ebû Ubeyde (r.a.), Hz. Ömer'in halifeliği döneminde yakalandığı veba sonucu H. 18 yılında, yaklaşık elli sekiz yaşındayken Amtâ

²⁵⁷ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât C.3*, 477-478.

²⁵⁸ Buhari, *Fezailu'l-Ashab* 21, Megazi 72; Müslim, *Fezailu'l-Ashab* 53.

²⁵⁹ İbn Sa'd, *a.g.e.*, 479.

²⁶⁰ Havva, *el-Esas Fis 'Sünne C. 6*, 326.

²⁶¹ Önkâl, Ebû Ubeyde b. Cerrâh, 250.

köyünde vefat etti.²⁶² Hz. Ömer (r.a.) hançerlendiğinde Ebû Ubeyde (r.a.) şimdi hayatta olsaydı halifeliği ona bırakırdım diyerek Ebû Ubeyde'yi övmüştür.²⁶³

4.1.6. Hamza b. Abdülmuttalib (r.a.)

Hz. Hamza (r.a.), miladi 569 veya 570 yılında Mekke'de dünyaya geldi. Hz. Muhammed'in (s.a.v) annesi Hz. Âmine ile Hz. Hamza'nın annesi amca çocuklarıdır. Hz. Hamza ve Hz. Muhammed (s.a.v), Süveybe'den süt emdikleri için sütkardeştir. Aynı zamanda çocuklukları ve gençliklerini beraber geçirdikleri için amca yeğen olmalarının yanında iyi bir dost gibi yetiştiler.²⁶⁴

Hz. Hamza (r.a.), usta okçu sahabeler arasında yer almıştır. Okçulukta olduğu gibi avcılıkta, binicilikte ve silah kullanmada da hünnerli bir kişiliğe sahipti.²⁶⁵ Harem bölgesinin dışında avlanan Hz. Hamza (r.a.), av dönüşünde Kureyş'lilere oku ile nasıl avcılık yaptığını anlatırdı.²⁶⁶

Peygamberliğin 6. yılında bir gün Ebû Cehil ve arkadaşları Allah Rasûlü'nün yanına gidip hakaret edip eziyet ettiler. Bu haberi alan Hz. Hamza sinirlenerek Ebû Cehil ve arkadaşlarının yanına gidip kardeşi, dostu ve yeğeni olan Hz. Muhammed'e (s.a.v) yaptıklarından dolayı hesap sordu. Usta okçu olan Hz. Hamza dayanamayıp elinde yayı ile Ebû Cehil'in kafasına vurdu ve kafasını yarı. Daha sonra Hz. Hamza gür sesi ile iman ettiğini Müslüman olduğunu beyan etti.²⁶⁷

İman edip Müslüman olan Hz. Hamza (r.a.), İslâm tarihindeki ilk seriyyeye komutan olmuştur. Bedir gazvesinde büyük kahramanlıklar göstermiş ve en ön saflarda

²⁶² İbn Sa'd, *a.g.e.*, 482.

²⁶³ Önköl, Ebû Ubeyde b. Cerrâh, 250.

²⁶⁴ Hüseyin Algöl, "Hamza" *DİA*, C. 15. Türkiye Diyanet Vakfı, (1997), 500-501.

²⁶⁵ Ramazan Önal, "Hz. Hamza'nın İslâm'dan Önceki Hayatı, Hz. Peygamber İle Olan Süt Kardeşliği Meselesi, Hidayeti ve Mücadelesi", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 40 (2018): 127.

²⁶⁶ Havva, *el-Esas Fis 'Sünne* C. 6, 338.

²⁶⁷ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât* C.3, 5.

çarpmıştır. Bedir gavzesinde gösterdiği kahramanlıklardan dolayı ve öldürdüğü müşriklerden dolayı Uhud Gazvesinde düşmanların hedefinde olmuştur.²⁶⁸

Hz. Hamza (r.a.), Uhud gazvesinde de büyük kahramanlıklar gösterip karşısına çıkanları yere yığmıştır. Uhud gazvesinde otuz bir müşrik öldürdü. Ancak Bedir Gazvesinde yakınları öldürülen müşrikler Hz. Hamza'dan (r.a.) intikam almak için Vahşi b. Harb isimli bir köleye Hamza'yı öldürdüğü takdirde özgürlüğüne kavuşacağını söylediler. Vahşi Uhud gazvesinde Hz. Hamza'yı (r.a.) takip etti ve bir boşluğunu bulduğunda elindeki mızrağı ile Hamza'yı şehit etti. Hamza'nın (r.a.) ölmesini bekledi ve daha sonra yanına gidip ondan istenileni yaptı ve onun ciğerini söküp Hind'e götürdü. Başta Hz. Hamza olmak üzere Hanzale b. Ebû Âmir (r.a.) dışında bütün şehitlere müsle²⁶⁹ yaptılar. Savaş sonrası bu durumu gören Hz. Muhammed (s.a.v) çok üzüldü.²⁷⁰

Hz. Hamza'nın ve Uhud Gazvesinde şehit düşen yetmiş sahabenin cenaze namazını Hz. Muhammed (s.a.v) kıldırdı. Hz. Hamza ve yeğeni Abdullah b. Cahş aynı kabre defnedildi. ²⁷¹ Hz. Hamza (r.a.), şehitlerin efendisi ve Allah'ın aslanı lakapları ile anılmıştır.²⁷²

4.1.7. Hâlid b. Velîd (r.a.)

Hâlid b. Velîd (r.a.), hicretten önce Mekke'de doğdu. Babası Kureyş kabilesinde saygın bir yere ve kişiliğe sahip Velîd b. Mugire'dir. Mekke'de yaygın olan geleneğe uyularak sağlıklı yetişmesi için beş altı yıllığına çölde bir ailenin yanına verildi. Daha sonra ailesine teslim edilen Hâlid, babası tarafından büyük bir titizlikle yetiştiriliyordu. Babası Velîd b. Mugîre oğlu Hâlid b. Velîd'i bütün Arapların sahip olmak istedikleri yiğitlik, cesaret gibi özellikleri ona telkin ederek yetiştiriyordu.²⁷³

²⁶⁸ Hüseyin Algül, "Hamza" *DİA*, C. 15. Türkiye Diyanet Vakfı, (1997), 501.

²⁶⁹ **Müsle:** Ölenin burnunu, kulağını veya uzuvlarını kesip, gözlerini oyarak kendisini çirkin bir şekle sokmak suretiyle düşmana ceza vermek.

²⁷⁰ Algül, a.g.e., 501.

²⁷¹ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât* C.3, 7.

²⁷² Algül, Hamza, 501.

²⁷³ Mustafa Fayda, "Hâlid b. Velîd" *DİA*, C. 15. Türkiye Diyanet Vakfı, (1997), 289.

Hâlid b. Velîd (r.a.), kavminin usta ve sert savaşçıları arasında yer almıştır.²⁷⁴ Çocukluğundan itibaren çok iyi derecede ok atmayı ve yay kullanmayı öğrenen Hâlid (r.a.), çocukluk yıllarında yaşıtı Hz. Ömer (r.a.) ile güreş tutmuş ve onu yenmiştir. Ayrıca ata binmeyi, mızrak, kalkan ve kılıç kullanmayı, süvari birlikleri idare etmeyi çok iyi öğrenmiştir. Güçlü bir vücuda sahip olmasının en büyük sebebi spor ile ilgilenmiş olmasıdır.²⁷⁵

Hâlid b. Velid (r.a.), Milâdî 628 yılında umre yapmak için Medine’den yola çıkan Müslümanların Mekke’ye girişlerini engellemek amacıyla Mekkeliler tarafından gönderilen askeri birliğin başında bulundu. Bunu öğrenen Hz. Peygamber (s.a.v) amaçlarının sadece umre ziyareti olmasından dolayı savaşmamak için güzergâhını değiştirip Hudeybiye’ye geçti ve burada konakladı. Burada Mekke’li elçiler ile görüşüp Hudeybiye Barış Antlaşması yapıldı. Bu antlaşma sayesinde bazı Mekkeliler İslâm ve Müslümanlar hakkında daha ılıman hale gelip, ön yargılarını bıraktılar. Bu dönemde Hâlid b. Velid de (r.a.) Müslüman olup iman etmeye karar verdi. Daha sonra birkaç arkadaşı ile Medine’ye gidip Müslüman olan Hâlid bu vesileyle son Muhacirler arasına katılmış oldu. Hz. Hâlid ve arkadaşlarının iman etmesi başta Allah Rasûlü (s.a.v) olmak üzere bütün Müslümanları mutlu etmiştir.²⁷⁶

Hâlid (r.a.) Müslüman olduktan sonra Hz. Muhammed’in (s.a.v) yanından hiç ayrılmadı ve onun emrinde bir komutan olarak İslâm’a hizmet etmeye başladı. Hâlid’in Müslüman olduktan sonra İslâm ordusu içerisinde katıldığı ilk savaş Mûte savaşıdır. Hz. Muhammed (s.a.v), Mute savaşında büyük kahramanlık gösteren Hâlid b. Velid’e Allah’ın kılıcı anlamına gelen “*Seyfullah*” lakabını vermiştir.²⁷⁷ Halid b. Velid Mute savaşında dokuz tane kılıç kırmıştır.²⁷⁸

Hicri 8 (M. 630) yılında gerçekleşen Mekke’nin fethine katılan Hâlid (r.a.), dört ayrı birlik şeklinde Mekke’ye hareket eden askerî birliğin sağ koluna komuta etti.²⁷⁹

²⁷⁴ İbn Sa’d, *Kitâbü’t-Tabakât C.9*, 400.

²⁷⁵ İbn Sa’d, a.g.e., 289.

²⁷⁶ Âdem Apak, “Hâlid b. Velid (r.a)”, *Diyanet Aylık Dergi*, S. 201 (Eylül 2007): 62.

²⁷⁷ Apak, a.g.e., 62-63.

²⁷⁸ Kandehlevi, *Hayâtü’s Sahâbe C. 2*, 36.

²⁷⁹ Hacı Ataş, “Hâlid b. Velid’in Komutanlığı ve Azledilmesi”, *Din ve Bilim Dergisi*, S. 3,

Tebük savaşı ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) görevlendirdiği diğer vazifeleri en güzel şekilde yerine getirdi, Allah Rasûlü'nün (s.a.v) sağlığında başlayan ve Hz. Ebû Bekir'in halifeliği döneminde Müslümanların birliğini, düzenini tehdit eden dinden dönme (Ridde) hareketlerini bastıran önemli komutanlar arasında yer almıştır. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer döneminde gerek asker ve gerek komutan olarak cihad etmiş ve ön saflarda yer almıştır.²⁸⁰

Ömrü cihad meydanlarında geçen, İslâm tarihinde savaşçı kimliği ile tanınmış olan Hz. Hâlid (r.a.), Hz. Ömer'in onu görevden azletmesinden sonra Medine'ye gitti daha sonra Umre yapıp Şama yerleşti. Hicri 21 yılında Humus şehrinde vefat etti.²⁸¹

4.1.8. Hâtıb b. Ebû Beltea (r.a.)

İslâm öncesi dönemde de usta bir süvari olması, güçlü hitabeti ve güzel şiir söylemesiyle tanınmış olan Hâtıb b. Ebû Beltea'nın künyesi Ebû Muhammed'dir.

Bedir Gazvesine katılan Hâtıb (r.a.), Uhud Gazvesinde Ayneyn tepesine yerleştirilen okçulardan biridir. Uhud gazvesinde savaşın seyri Müslümanların aleyhine dönünce Hz. Muhammed'in (s.a.v) yanına gitti. Hz. Muhammed'in (s.a.v) yaralandığını ve mübarek dişinin kırıldığını görünce öfkelenip hiddetlenerek Hz. Muhammed'e (s.a.v) bunu yapan Utbe b. Ebû Vakkâs'ı öldürmüştür.²⁸²

Hz. Muhammed (s.a.v), Hudeybiye'den döndükten sonra kâtiplerine altı adet mektup yazdırmış ve bu yazdırdıkları mektupları elçileri aracılığı ile önemli devlet başkanlarına göndermiştir.²⁸³ Bu davet mektuplarından bir tanesi de Bizans'ın Mısır valisi Mukavkıs'tır. Mukavkıs'a mektubu ulaştırmak üzere Hz. Muhammed (s.a.v) elçi olarak Hâtıb b. Ebû Beltea'yı (r.a.) görevlendirmiştir.²⁸⁴

C. 1 (Haziran 2020): 38.

²⁸⁰ Apak, "Hâlid b. Velid (r.a)", 63.

²⁸¹ Havva, *el- Esas Fis 'Sünne* C. 6, 479.

²⁸² Mehmet Ali Kapar, "Hâtıb b. Ebû Beltea Hayatı ve Faaliyetleri", *İslam, Sanat, Tarih, Edebiyat ve Musiki Dergisi*, S. 33 (Yaz 2019): 2.

²⁸³ Kapar, a.g.e., 9.

²⁸⁴ Havva, *el-Esas Fis 'Sünne* C. 6, 449.

Hâtıb b. Ebû Beltea hicri 30 yılında Medine-i Münevvere’de altmış beş yaşında vefat etti. Cenaze namazını Hz. Osman (r.a.) kıldırılmıştır.²⁸⁵

4.1.9. Mihcen b. el-Erda el-Eslemî (r.a.)

Mihcen b. el-Erda el-Eslemî (r.a.), Sehmoğlu kabilesine mensuptur. Bir toplulukla beraber ok atarken Hz. Muhammed (s.a.v) ona uğradı ve onu ok atarken görünce; *“atınız ben İbnül Erda ile beraberim”* buyurmuştur.²⁸⁶

Basra mescidinin planını çizen Mihcen b. el-Erda el-Eslemî (r.a.), daha sonra Medine’ye döndü ve Muaviye’nin halifeliği zamanında Medine’de vefat etti.²⁸⁷

4.1.10. Mikdâd b. Amr (r.a.)

Mikdâd b. Amr (r.a.), Hz. Muhammed’in (s.a.v) meşhur okçularından biridir. Usta ve meşhur okçu olan Mikdâd (r.a.), Hz. Muhammed (s.a.v) ile birlikte başta Bedir, Uhud ve Hendek gazveleri olmak üzere bütün savaşlara katılmıştır.²⁸⁸

Bedir Gazvesinde *Sebha* isimli atı ile katılıp bir elini kaybetmiştir. Bedir gazvesinde yer alan az sayıdaki süvarilerden olduğu için İslâm tarihinde ilk süvariler arasında ismi anılmaktadır.²⁸⁹

Bir gün Hz. Muhammed (s.a.v) sahabelerini cihada çağırırken Mikdâd (r.a.) Allah Rasûlü’nün yanına geldi ve *“Ey Allah’ın Resulü, biz Musa’nın (a.s) kavminin ona; sen git, Rabbin ile beraber savaş, biz burada oturacağız”* dediği gibi demeyiz. Biz seninle birlikte düşman ile çarpışırız dedi. Mikdâd’ın (r.a.) bu sözleri Hz. Muhammed’i (s.a.v) sevindirdi ve mutlu etti.²⁹⁰

²⁸⁵ İbn Sa’d, *Kitâbü’t-Tabakât C.3*, 125.

²⁸⁶ İbn Sa’d, *Kitâbü’t-Tabakât C.9*, 9.

²⁸⁷ İbn Sa’d, a.g.e., 9.

²⁸⁸ İbn Sa’d, *Kitâbü’t-Tabakât C.3*, 180.

²⁸⁹ Mustafa Ertürk, “Mikdâd b. Amr” *DİA*, C. 30. Türkiye Diyanet Vakfı, (2005), 49.

²⁹⁰ Ertürk, a.g.e, 180.

Mikdâd (r.a.), hicri 33 yılında 75 yaşında²⁹¹ Medine'ye yakın Cüruf denilen belde vefat etti. Cenaze namazını Hz. Osman (r.a.) kıldırdı daha sonra Cennetül Baki mezarlığına defnedildi.²⁹²

4.1.11. Osman b. Afvan (r.a.)

Hz. Osman (r.a.), fil vakasından altı yıl sonra dünyaya geldi.²⁹³ Hz. Osman'ın (r.a.) İslâm ile müşerref olması Hz. Ebû Bekir (r.a.) vesilesiyle olmuştur. Hz. Ebû Bekir (r.a.) ona İslâm'ı anlatıp davet ettiğinde hemen kabul etmiş ve otuz dört yaşında Müslüman olup ilk iman edenler arasında yer almıştır.²⁹⁴

Cahiliye döneminde Hz. Osman'ın (r.a.) künyesi Ebu Amr olup, Hz. Muhammed'in (s.a.v) kızı Hz. Rukiye ile evliliğinden Abdullah isimli bir oğlu olunca Ebû Abdullah künyesi ile anılmıştır.²⁹⁵

Hz. Osman (r.a.), Allah Rasûlün'e (s.a.v) kızı Hz. Rukiye ile evlenmek istediğini söyleyince Hz. Muhammed (s.a.v) buna sevinmiş ve kızını Hz. Osman ile nikâhlamıştır. Kureyş'in yakışıklı ve güzel ahlak sahibi Hz. Osman ile aynı ahlaka sahip Hz. Rukiye'nin izdivaçları topluma güzel bir örnek olmuştur.²⁹⁶

İslâm'ın ilk yıllarında Müslümanlara eziyetler edilip dinlerinden dönmeleri için baskılar yapıldığında Hz. Osman da (r.a.) amcası tarafından eziyetler görüp dininden dönmesi için baskı yapılmıştır. Amcası ellerini ve ayaklarını bağlayıp hapsedse de Hz. Osman davasından vazgeçmedi. İslâm tarihinde gerçekleşen ilk hicret yeri Habeşistan'a birinci ve ikinci göçte arkadaşlarına eşlik etmiştir. İkinci Habeşistan hicretinde eşi Hz. Rukiye ile beraber katılmıştır.²⁹⁷

²⁹¹ Havva, *el-Esas Fis 'Sünne* C. 6, 304.

²⁹² İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât* C.3, 182.

²⁹³ Havva, *Eel-Esas Fis 'Sünne* C. 6, 453.

²⁹⁴ Muhammed es-Sallâbi, *Hz. Osman (r.a)*, çev. Ayhan Ak (İstanbul: Ravza Yayınları, 2018), 12

²⁹⁵ Sallâbi, a.g.e., 7.

²⁹⁶ Sallâbi, a.g.e., 14.

²⁹⁷ Sallâbi, a.g.e., 15-16.

Bedir Gazvesinde eşi Hz. Rukiye hastalanınca Hz. Muhammed (s.a.v), Hz. Osman'ın eşinin yanında kalmasını isteyince Bedir Gazvesine katılamadı. Hz. Muhammed (s.a.v) Bedir Gazvesindeyken kızı Rukiye'nin hastalığı arttı ve vefat etti. Hz. Rukiye Cennet'ül Baki kabristanlığına defnedildi. Hz. Muhammed (s.a.v) Bedir Gazvesinden dönünce bu haberi öğrendi ve üzüldü. Daha sonra kızının kabrini ziyaret ederek dua etti.²⁹⁸

Hz. Muhammed (s.a.v) kızı Rukiye'nin vefatından sonra diğer kızı Ümmü Gülsüm'ü Hz. Osman ile evlendirmiştir. Bu evlilikten sonra Hz. Osman (r.a.), Hz. Muhammed'in (s.a.v) iki kızıyla evlenmiş olduğu için iki nur sahibi anlamına gelen “zü'n-nûreyn” lakabıyla anılmıştır.²⁹⁹

Hz. Osman (r.a.), ticaretle meşgul olan zengin birisiydi. Maddi ve manevi olarak İslâm'a ve Müslümanlara çok destek olmuştur. Mallarını Allah yolunda, Allah rızası için harcamıştır. Bunlardan bazılarını aktarmak gerekirse şunları sayabiliriz. Müslümanlar Medine'ye hicret ettiklerinde su sıkıntısı yaşamaktaydılar. Hz. Osman Ravme (Rûme) isimli bir kuyuyu satın alıp Müslümanlara hibe etmiştir. Müslümanların sayılarının artmasıyla Mescid-i Nebeviye artık insanlar sığmıyor ve mescit küçük kalıyordu. Mescidin genişletilmesi için Mescidin yanındaki boş arazilerin alınması gerekiyordu. Hz. Osman bu boş arazileri satın almış ve mescidin genişletilmesi için hibe etmiştir.³⁰⁰ Tebük Gazvesi için İslâm ordusuna mensup askerlerin ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla Hz. Osman İslâm ordusu için yaklaşık 940 deve, 60 at ve 10 bin dinar hibe etmiştir.³⁰¹

Hz. Ömer'in (r.a.) vefat edeceği sırada yerine halife tayin etmesi istendiğinde bir heyetin toplanıp aralarından birini halife seçmesini istemiştir. Bu heyet Hz. Ali, Hz. Osman, Sad b. Ebi Vakkas, Zübeyr b. Avvam, Abdurahman b. Avf ve Talha b. Ubeydullah olmak üzere altı kişiden oluşmaktaydı ve görüşmeler sonucunda Hz. Osman (r.a.) İslâm tarihinin üçüncü halifesi seçilmiştir.³⁰²

²⁹⁸ Sallâbi, a.g.e., 26-27.

²⁹⁹ İsmail Yiğit, “Osman” *DİA*, C. 33. Türkiye Diyanet Vakfı, (2007), 438-442.

³⁰⁰ Yiğit, a.g.e., 37-38.

³⁰¹ Yiğit, a.g.e., 34.

³⁰² Sallâbi, *Hz. Osman (r.a.)*, 51-52.

Hiz. Osman (r.a.) halifeliği döneminde gerçekleşen birçok fetihler sayesinde Müslümanların sayısı artmış ve Müslümanlara yetersiz gelen Mescid-i Nebevi ve Mescid-i Haramın avlusu genişletilmiştir. Yine beytlml'dan mezzinlere ödeme yapmak ilk bu dönemde başlamıştır.³⁰³

Mısır'dan yola çıkan fitneciler Hiz. Osman'ı halifelikten indirmek için planlar yapmıştı. Ve isteklerinin gerçekleşmemesi durumunda Hiz. Osman'ı şehit edeceklerdi. Hac mevsiminde hacılarla Medine'ye girecekler ve orada toplanıp planlarını uygulayacakları yönde karar aldılar. Hiz. Osman'ın evini kuşatan bu isyancılar halifeliği bırakmasını talep ettiler ancak Hiz. Osman bunu kabul etmedi. Hiz. Osman kapısındaki isyancılara devlet başkanlarına, halifelerine isyan etmemelerini, hakkında çıkan asılsız iftiraları izah etmesine rağmen vazgeçemediler. Hiz. Muhammed'in (s.a.v) kendi hakkında buyurdukları faziletleri anlatsa da gözü dönmüş isyancılar geri adım atmadılar. Başta Hiz. Ali olmak üzere birçok sahabe Hiz. Osman'dan isyancıları bastırmak için müsaade istediler ancak Hiz. Muhammed'in (s.a.v) huzurunda kan dökülmemesi için izin vermedi.³⁰⁴

İsyancıların Mekke'den hac vazifesini tamamlayan Müslümanların Medine'ye doğru yola çıktıkları ve diğer İşlm beldelerindeki askerlerin halifeyi korumak için yola çıktıklarını öğrenince daha fazla vakit kaybetmeden halifenin evine baskın yaptılar. Evinde rahlenin başında Kur'an-ı Kerim okuyan 82 yaşındaki Hiz. Osman'ı (r.a.) kılıç darbeleri ile şehit ettiler. şehit edildikten sonra evini ve mallarını yağmalayan asiler onun cenazesinin kalkmasına dahi müsaade etmediler.  gün sonra çok az sayıda Müslümanın katılımı ile cenaze namazı kılındı ve Cennet'l Baki mezarlığının bitişiği bir yere defnedildi. Bu yer daha sonra Muaviye döneminde Cennet'l Baki içerisine dâhil edilmiştir.³⁰⁵

Hiz. Osman (r.a.) okçuluk ile ilgilenmiş olup aralarında Hiz. Muhammed (s.a.v), Hiz. Ebû Bekir, Hiz. Ömer ve Hiz. Ali'nin (r.anhüma) bulunduğu bir okçuluk yaşışmasına katılmıştır.³⁰⁶

³⁰³ Sallâbi, a.g.e., 128-129.

³⁰⁴ Sallâbi, a.g.e., 341-351.

³⁰⁵ Yiğit, Osman, 438-441.

³⁰⁶ Rşen, *Fezâ'il-i Remy*, 114.

4.1.12. Ömer b. Hattab (r.a.)

Hz. Ömer (r.a.), fil olayından üç yıl sonra Mekke’de doğdu. Babası Hattab b. Nüfey, annesi Hanteme bint Haşim b. Muğire’dir.³⁰⁷

Hz. Ömer (r.a.), bir gün Hz. Muhammed’i (s.a.v) ve iman eden Müslümanlardan bir grubu öldürmek için Dârul Erkam’a doğru yola çıktı. Yolda arkadaşı Nuaym (r.a.) ile karşılaştı. Nuaym, Hz. Ömer’in (r.a.) Hz. Muhammed (s.a.v) ile arkadaşlarını öldürmeye gideceğini öğrenince vakit kazanıp Allah Rasûlün’e (s.a.v) haber ulaştırmak için Hz. Ömer’e (r.a.) kız kardeşi ve eniştesinin Müslüman olduğunu önce onlardan hesap sormasını istedi. Bunu öğrenince öfkelenen Ömer (r.a.) kız kardeşinin evine gitti ve orada gerçekleşen konuşmalar sonucunda iman edip Müslüman oldu.³⁰⁸

Hz. Ömer’in (r.a.) İslam’a girmesiyle beraber Müslümanlar güçlenmiş oldu. Daha önce Kâbe’de açıkça namaz kılamazlarken, Hz. Ömer’in Müslüman olmasıyla rahatça namaz kılabiliyorlardı. Aynı zamanda artık gizli değil aşikâre olarak ibadet etmeye başladılar.³⁰⁹

Hz. Ömer’i (r.a.) hicreti diğer Müslümanlardan farklı olmuştur. Ömer (r.a.), hicret edeceği zaman kılıcını kuşanıp, yayını, oklarını ve mızrağını alıp Kâbe’ye gitti. Kâbe’yi tavaf edip iki rekât namaz kıldı ve müşriklere hicret edeceğini, annesini evlatsız, çocuklarını babasız ve eşlerini de dul bırakmak isteyen varsa bana engel olmaya çalışsın dedi. Onun bu meydan okuması karşısında kimse cesaret edip ses bile çıkaramadı.³¹⁰

Hz. Ömer’in en meşhur lakabı Fâruk ismidir. Hak ile batılı birbirinden ayıran manasına gelen bu ismi ona Hz. Muhammed (s.a.v) vermiştir.³¹¹

³⁰⁷ Muhammed es-Sallâbi, *Hz. Ömer (r.a.)*, çev. Mehmet Akbaş (İstanbul: Ravza Yayınları, 2018), 15.

³⁰⁸ Sallâbi, a.g.e., 21-23.

³⁰⁹ İbrahim Sarıçam, *Hz. Ömer*, 8 bs. (Ankara: TDV Yayınları, 2017), 33.

³¹⁰ Sarıçam, a.g.e., 34.

³¹¹ Mustafa Fayda, “Ömer” *DİA*, C. 34. Türkiye Diyanet Vakfı, (2007), 46.

Katıldığı seriyyeler dışında Hz. Muhammed'in (s.a.v) yanından hiç ayrılmadı. Hz. Muhammed (s.a.v) ile bütün savaşlarda, Hudeybiye Antlaşması ve Veda Haccında bulundu.³¹²

Hz. Ömer'in (r.a.) hicri takvimi başlatması,³¹³ halifelerin maaşa bağlanması,³¹⁴ valileri kontrol altına alması,³¹⁵ beytülmal ve divanların oluşturulması,³¹⁶ adalet teşkilatı, cizye ve haraçların belirlenmesi gibi yaptığı yenilikler onu başarıya götürmüştür.³¹⁷

Hz. Ömer gündüzleri çarşılarda ve pazarlarda, akşamları ise Medine'nin sokaklarında dolaşp asayiş sağlardı. İhtiyaç sahiplerini ve zor durumda olanları gördüğünde yardım ederdi. Güçlerinin yetmeyeceği işleri yapan kölelere yardım ederdi. Hayvanlara haddinden fazla yük yükletilmesine engel olurdu.³¹⁸

Hz. Ömer (r.a.), sabah namazını kıldırmak için safları düzeltip namaza durdu. Arkasında saf tutan Ebû Lü'lu adında bir zalim rükûda olan Hz. Ömer'i hançerledi. Bu esnada mescitten kaçmaya çalışan Ebû Lu'lü'yü durdurmak isteyenler olsa da elindeki hançer ile 13 kişiyi yaraladı ve bunlardan yedisi şehit oldu. Daha sonra evine götürülen Hz. Ömer'e süt içirildi ancak zehirli hançer darbesinden dolayı süt vücudundan dışarı çıktı.³¹⁹

Hz. Ömer'e kendisinden sonra yerine birini bırakması için bir isim istediklerinde Aşere-i Mübeşşire'den altı kişilik heyetin toplanarak üç gün içerisinde aralarından

³¹² Fayda, a.g.e., 44.

³¹³ Sallâbi, *Hz. Ömer (r.a)*, 145.

³¹⁴ Sallâbi, a.g.e, 143.

³¹⁵ Sallâbi, a.g.e., 429.

³¹⁶ Sallâbi, a.g.e., 334.

³¹⁷ Ömer Sabuncu, "Hz. Ömer Dönemi Kurumsallaşma Faaliyetleri", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 39 (Haziran 2018): 138-139.

³¹⁸ Fayda, Ömer, 47.

³¹⁹ Sallâbi, *Hz. Ömer (r.a)*, 676-677.

birini halife seçmelerini istedi. Oğlu Abdullah'ın ise halife seçilmemek üzere heyetin arasına katılmasını istedi.³²⁰

Hz. Ömer (r.a.), hicri 23 yılında 63 yaşında vefat etmiştir. 10 yıl, 6 ay ve 1 gün halifelik yapmıştır.³²¹ Cenaze namazını ise usta bir okçu olan Suheyb b. Sinân (r.a.) kıldırmıştır.³²²

Hz. Ömer de (r.a.) diğer halife ve sahabe dostları gibi okçuluk ile ilgilenmiş olup aralarında Hz. Muhammed (s.a.v), Hz. Ebû Bekir, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin (r.anhüma) bulunduğu bir okçuluk yarışmasına katılmıştır. Hz. Ömer'in (r.a.) attığı ok Hz. Muhammed'in (s.a.v) ve Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) atmış olduğu okların arkasına düşüp üçüncü olmuştur.³²³

Hz. Ömer (r.a.), okun hedefi bulup isabet etmesi için okun ucuna sivri demir koymayı icat etmiş kişi olarak anılmıştır.³²⁴

Hz. Ömer'in (r.a.) Şam halkına yazdığı bir mektupta onların çocuklarına ok atmayı, ata binmeyi ve yüzmeyi öğretmelerini; ok atanların hedefler arasında melekler kuşattığı için yalın ayak yürümelerini istemiştir. Hz. Huzeyfe (r.a.) ile birlikte ok atan Hz. Ömer'in (r.a.) iki hedef arasında yalın ayak dolaştığı rivayet edilir.³²⁵

Hz. Ömer (r.a.) sadece okçulukla ilgilenmemiş diğer askeri ve sosyal aktivite açısından önemli sporlarla da ilgilenmiştir. Bir gün Zübeyr b. Avvam (r.a.) ve Hz. Ömer'in (r.a.) beraber koşu yarışı yapmışlar ve ilk yarışta Zübeyr b. Avvam, ikinci yarışta ise Hz. Ömer (r.a.) yarışmayı kazanmıştır.³²⁶

Hz. Ömer (r.a.), atıcılık gibi spor faaliyetlerinin yanında güreş ile de ilgilenmiştir. Ukâz panayırında güreş yarışmalarında sporcu olarak katılmıştır. Bunun yanında

³²⁰ Fayda, Ömer, 46.

³²¹ Sallâbi, *Hz. Ömer (r.a.)*, 687.

³²² İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih C. 2*, 599.

³²³ Rûşen, *Fezâ'il-i Remy*, 114.

³²⁴ Bey, *Telhîs-i Resâ'ilât-ı Rumât*, 30.

³²⁵ Bey, a.g.e., 40.

³²⁶ Adam, "İslam ve Spor", 344.

binicilik de Hz. Ömer'in (r.a.) sevdiği sporlar arasında yer almıştır. Ata binmek hayatı boyunca sevdiği spor çeşidi olmuştur.³²⁷

Medine'de çocukların eğitimi için görevliler atamıştır. Bu görevlilerin çocuklara okuma-yazma, Arap dili, şiir gibi ilimlerin yanında atıcılık, binicilik ve yüzme gibi sporların öğretilmesini istemiş ve valilere de bu konuda emirler göndermiştir.³²⁸

4.1.13. Sad b. Ebi Vakkas (r.a.)

Sad b. Ebi Vakkas (r.a.), Miladi 592 yılında Mekke'de doğdu. Hz. Muhammed'in (s.a.v) annesi Hz. Amine'nin amcası olduğu için Hz. Peygamber (s.a.v) Sad'a dayı diye hitap ederdi.³²⁹

Sad b. Ebi Vakkas (r.a.), vahyin geldiği ilk zamanlarda tesirinde kaldığı bir rüyayı Hz. Ebû Bekir'e anlattı. Hz. Ebû Bekir (r.a.) de onu alıp Allah Rasûlü'nün (s.a.v) yanına götürdü ve böylece Sad b. Ebi Vakkas (r.a.) on yedi yaşlarında Müslüman oldu.³³⁰

Sad b. Ebi Vakkas (r.a.) arkadaşları ile birlikte bir vadide namaz kılarken müşriklerden Ebû Süfyan ve Ahnes b. Şerik'in de içlerinde bulunduğu topluluk Sad ve arkadaşlarının namaz kılarken yapmış olduğu hareketlerinden dolayı onlarla alay etmeye başladı. Sad ve arkadaşları müşriklere ses çıkarmayıp onları alttan alıyorlardı ancak müşrikler hakaretlerine devam ettiler. Sad (r.a.), hakaretlere daha fazla tahammül edemeyip eline aldığı deve kemiği ile kendileriyle alay eden Abdullah b. Hattal'ın başına vurdu ve Abdullah aldığı darbe ile kafası kanayıp yaralandı. Böylece Sad b. Ebi Vakkas (r.a.) Allah yolunda ilk kan döken kişi oldu.³³¹

Hz. Muhammed (s.a.v) aralarında Sad b. Ebi Vakkas'ın (r.a.) bulunduğu bir grup askeri Râbîğ bölgesine gönderdi. Yolda bu orduya müşrikler saldırı düzenledi. Sad

³²⁷ İbrahim Sarıçam, *Hz. Ömer*, 8 bs. (Ankara: TDV Yayınları, 2017), 22.

³²⁸ Fayda, Ömer, 50.

³²⁹ İbrahim Hatiboğlu, "Sa'd b. Ebû Vakkâs" *DİA*, C. 35. Türkiye Diyanet Vakfı, (2008), 372.

³³⁰ Muhammed Emin Yıldırım, *Arslan Pençesi/Hamaset Kahramanı Sad b. Ebi Vakkas (r.a.)*, 3 bs. (İstanbul: Siyer, 2016), 30-31.

³³¹ Yıldırım, a.g.e., 33-34.

(r.a.), o gün bütün oklarını müşriklere karşı attı. Bu vesileyle Sad b. Ebi Vakkas (r.a.), İslâm tarihinde Allah yolunda, Allah rızası için ilk oku atan kişi olmuştur.³³²

Allah yolunda ilk oku atan Sad (r.a.), sahabe içerisinde duası kabul olunan bir kişiydi. Aynı zamanda iyi ata binen cesaretli bir yiğit olan Sad (r.a.), Bedir Gazvesinden itibaren bütün savaşlara katılmış ve büyük kahramanlık göstermiştir.³³³

Büyük bir okçu olan Sad b. Ebi Vakkas (r.a.), Uhud Gazvesinde de büyük kahramanlıklar göstermiştir. Savaşın kızıştığı esnada Hz. Muhammed'in (s.a.v) yanından hiç ayrılmamış ve canı pahasına çarpışmıştır. Sad b. Ebi Vakkas Allah Rasûlü'nün (s.a.v) önünde durup düşmanlara karşı ok atıyordu. Allah Rasûlü (s.a.v) ise yerden aldığı okları Sad'a verip; *"at, anam babam sana feda olsun"*³³⁴ buyurmuştur.³³⁵

Uhud günü müşriklerden Hibban b. Araka isimli zalim yaralı olan Müslüman askerlere su taşıyıp onlara yardım eden Ümmü Eymen'e bir ok attı. Atılan ok Ümmü Eymen'in eteğine isabet edince bu müşrik gülmeye başladı.³³⁶ Bunu gören Allah Rasûlü (s.a.v) çok üzüldü ve ağrına gitti. Çünkü nişan alınıp yaralanan bir kadın ve aynı zamanda Hz. Muhammed'in (s.a.v) annemden sonra annemdir dediği dadısıydı. Bu durum üzerine Allah Rasûlü (s.a.v), Sad b. Ebi Vakkas'a bir ok verip; bu ok ile Allah'ın düşmanını vur dedi. Sad b. Ebi Vakkas (r.a.) eline aldığı ok ile bu onursuz ve savaş kuralı bilmeyen zalimi öldürdü. Ümmü Eymen'in intikamını alan Sad'a, Hz. Muhammed (s.a.v); *"Ey Sad, Allah duanı kabul etsin"*³³⁷ ve oklarını da hedefine isabet ettirsin"³³⁸, diye dua etmiştir.³³⁹

³³² M. Yusuf Kandehlevi, *Hayâtü's Sahâbe C. 2*, çev. Ali Arslan, (İstanbul: Kitaphane Yayınları, 2020), 20-21.

³³³ Said Havva, *El Esas Fis-Sünne (Hadislerle İslam Tarihi C. 6)*, çev. M. Ahmet Varol vd. (İstanbul: Hikmet Yayınları), 141.

³³⁴ Buhârî, "el-Cihad ve's-Siyer", 80; Müslim, "Fedâilü's-sahâbe", 41.

³³⁵ İbn Hişam, *Siret-i İbn-i Hişam Tercemesi C. 3*, 111.

³³⁶ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih C. 2*, 135.

³³⁷ Tirmizî, "Menâkıb", 26.

³³⁸ Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 28.

Sad b. Ebi Vakkas (r.a.), Uhud Gazvesinde attığı bir okla müşriklerden birini öldürdü. Müşrikler o oku alıp Müslümanların safına fırlatınca Sad (r.a.), o oku bulup tekrar müşrikle doğru attı ve bir müşrik daha öldürdü. Öldürülen müşrikten oku çıkarıp tekrar Müslümanların safına attıklarında Sad (r.a.), o oku tekrar alıp attı ve müşriklerden bir kişiyi daha aynı ok ile öldürdü. Bu sayede Sad bir ok ile üç İslâm düşmanını Uhud Gazvesinde etkisiz hale getirdi.³⁴⁰

Hiz. Sad (r.a.), okçuluk ile ilgili hadis-i şerifler de aktarmıştır. Bunlardan bir tanesi “atıcılığı size tavsiye ederim. Çünkü o, hayırdır veya oyunların en iyilerindendir”.³⁴¹

Dünyada iken Allah Râsulü (s.a.v) tarafından cennetle müjdelenen Sad b. Ebi Vakkas (r.a.), Hiz. Ömer’in halifeliği döneminde de büyük görevler üstlenip birçok savaşlar ve fetihler kazanmıştır. Bu başarılarından dolayı Hiz. Ömer’in (r.a.) talimatıyla Kûfe şehrini kurdu ve bu şehirde valilik görevini ifa etti.³⁴²

Sab b. Ebi Vakkas (r.a.), Medine dışında bulunan Akik köyünde vefat etmiştir. Omuzlarda taşınarak cenazesi Medine’ye getirilmiştir.³⁴³ Vasiyeti üzerine Bedir Gazvesinde giydiği gömlek ile kefenlenen Sad’ın (r.a.) cenaze namazı Mescid-i Nebevi’de, Medine valisi Mervan b. Hakem tarafından kıldırıldı. Cenaze namazını başta Hiz. Âişe olmak üzere o gün hayatta olan Hiz. Muhammed’in (s.a.v) diğer eşleri de Mescidin hemen bitişiğindeki odalarında kılmışlardır. Cenaze namazının ardından Sad b. Ebi Vakkas (r.a.), Cennet’ül Baki mezarlığına defnedilmiştir.³⁴⁴

³³⁹ Yıldırım, *Arslan Pençesi*, 76-77.

³⁴⁰ Kandehlevi, *Hayâtü’s Sahâbe C. 2*, 21.

³⁴¹ Taberânî, “*el-Mu’cemü’l-evsat*”, II, 304.

³⁴² İbrahim Hatiboğlu, “Sa’d b. Ebû Vakkâs” *DİA*, C. 35. Türkiye Diyanet Vakfı, (2008), 372.

³⁴³ Havva, *el-Esas Fis’Sünne*, 141.

³⁴⁴ Yıldırım, *Arslan Pençesi*, 140-141.

4.1.14. Sâib b. Osman (r.a.)

Sâib b. Osman (r.a.), Hz. Muhammed'in (s.a.v) okçu arkadaşları arasında yer almıştır. Allah Rasûlü'nün (s.a.v) okçu arkadaşı olan bu sahabe Bedir Gazvesinde şehit olmuştur.³⁴⁵

4.1.15. Seleme b. Ekva (r.a.)

Eslemoğlu kabilesinde dünyaya gelmiştir. İlk defa Hudeybiye antlaşmasında bulunup, Allah ve Peygamberi yolundan ayrılmayacağına dair ölümüne biat etti. Hudeybiye antlaşmasından sonra Hayber'in fethi, Mekke'nin Fethi, Huneyn, Taif ve Tebük savaşına katılmıştır. Seleme (r.a.), yedi gazveye ve dokuz seriyyeye katılmıştır. Gâbe gazvesinde gösterdiği büyük kahramanlığından dolayı Hz. Muhammed'in (s.a.v) övgüsünü almıştır.³⁴⁶ Seleme (r.a.), Gâbe gazvesinde düşmanı ok yağmuruna tutup her ok atışında şiir okumuştur.³⁴⁷

Seleme b. Ekva'yı Hz. Muhammed (s.a.v) defalarca bineğinin arkasına almıştır ve birçok kere Seleme'nin başını okşayıp ona ve ailesine dua etmiştir. Seleme, Hz. Muhammed'in (s.a.v) yakın çevresinde yer almış ve çoğu zaman gönüllü olarak Allah Rasûlü'nün (s.a.v) korumalığını yapmıştır.³⁴⁸

Seleme (r.a.), iyi bir okçu olmakla birlikte usta bir binicidir.³⁴⁹ Hz. Muhammed (s.a.v) bir gün Hudeybiye'den Medine'ye dönerken Seleme'ye (r.a.) iki ok verdi.³⁵⁰ Hz. Seleme'nin naklettiğine göre Allah Rasûlü (s.a.v) çarşıda ok yarışması yapan Beni Eslem kabilesinden bir grupla karşılaşınca onlara “*Ey İsmailoğulları! Atın, zira atalarınız atıcıydılar. Atın fakat ben falan kabileyi tutuyorum*”³⁵¹ demiştir. Bunun üzerine bazıları Hz. Muhammed (s.a.v) karşı tarafı tutuyor diye atıştan vazgeçmek

³⁴⁵ İbn Sa'd, a.g.e., 470.

³⁴⁶ Hasan Cirit, “Seleme b. Ekva” *DİA*, C. 36. Türkiye Diyanet Vakfı, (2009), 406.

³⁴⁷ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât C.2*, 82.

³⁴⁸ Cirit, Seleme b. Ekva, 406.

³⁴⁹ Cirit, a.g.e., 406.

³⁵⁰ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât C.5*, 222.

³⁵¹ Buhârî, “el-Cihâd ve's-Siyer”, 78.

isteyince Hz. Muhammed (s.a.v), her iki tarafı tuttuğunu ve atmaya devam etmelerini bildirmiştir.³⁵²

Seleme b. Ekva (r.a.), Hz. Osman'ın şehadetinden sonra Medine yakınlarında bulunan Rebeze'ye yerleşti. Vefatına yakın gözlerini kaybeden Seleme ölümünden birkaç gün önce Medine-i Münevvere'ye geldi ve burada vefat etti.³⁵³

4.1.16. Suheyb b. Sinân (r.a.)

Allah Rasûlü ile arkadaş olan Suheyb (r.a.), Hz. Muhammed'in (s.a.v) gizli davet döneminde İslâm'dan haberdar olunca Müslümanların toplantı yeri olan Dâr'ül Erkam'a giderek Müslüman oldu.³⁵⁴

Suheyb Müslümanlığını açıklayan ilk yedi kişi arasında yer almıştır. Bu ilk yedi kişi; Hz. Muhammed (s.a.v), Hz. Ebû Bekir (r.a.), Hz. Bilal, Habbab b. Eret, Ammar b. Yasir, Sümeyye ve Suheyb'dir. İslâm'a girdiklerini açıklayan bu ilk Müslümanlardan aralarında Suheyb, Ammar ve Âmir b. Fuheyre gibi sahabeler müşrikler tarafından işkenceye uğradılar.³⁵⁵ Mekkeli müşriklerin acımasız işkencelerine maruz kaldıkları halde imanlarından dönmeyen bu sahabeleri Rabbimiz Kur'an-ı Kerimde *"Şüphesiz Rabbin, eziyet edildikten sonra hicret edip, ardından cihat ederek sabredenlerin yardımcısıdır. Çünkü Rabbin, onların bu amellerinden sonra, elbette çok bağışlayan ve rahmet edendir"*³⁵⁶ buyurarak övmektedir.

İyi bir okçu olan Suheyb (r.a.), Hz. Muhammed (s.a.v) ve Hz. Ebû Bekir (r.a.) hicret için yolculuğa çıktıklarında onlara yetişmek istese de Kureyşli gençler ona engel olmuştur. Bir fırsatını bulup onlardan uzaklaştığında bunu fark edip ona engel olmak için Kureyşli gençler Suheyb'in peşine düştüler ve ona yetiştiler.³⁵⁷ Bunun üzerine

³⁵² Hüdaverdi Adam, "İslam ve Spor", *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.6 (2003): 341.

³⁵³ Cirit, "Seleme b. Ekva", 406.

³⁵⁴ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât C.3*, 258.

³⁵⁵ Ömer Sabuncu, "Suheyb er-Rûmi -Hayatı, Kişiliği ve Faaliyetleri", İSTEM, S. 7 (2006): 163-164.

³⁵⁶ Kur'an, en-Nahl, 110. *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli C.3*, 443.

³⁵⁷ Sabuncu, Suheyb er-Rûmi -Hayatı, 166.

Suheyli bu gençlere onlardan daha iyi bir okçu olduğunu ve elindeki okları bitmedikçe onu ele geçiremeyeceklerini söyledi. Daha sonra Suheyli bu gençlere peşini bırakmaları karşılığında mallarını onlara vereceğini söyleyince gençler bunu kabul etti ve Suheyli mallarını onlara bırakıp hicret etti.³⁵⁸ Hz. Muhammed'in (s.a.v) yanına geldiğinde ise ona; *"Bu alışveriş karlı oldu"* buyurmuştur.³⁵⁹

Medine'ye hicretten sonra Hz. Muhammed (s.a.v) onu Hâris b. Sımme ile kardeş yaptı. Bedir, Uhud ve Hendek olmak üzere bütün savaşlara katılmıştır. Hz. Muhammed'den (s.a.v) sonra Hz. Ebû Bekir (r.a.) ve Hz. Ömer'in (r.a.) halifelik dönemlerinde itibar görmüştür. Hz. Ömer şehit olmadan önce devlet işlerini yürütmek ve müminlere imamlık yapmak için onu vekil bırakmıştır. Hz. Ömer (r.a.) vefat edince cenaze namazını Suheyb (r.a.) kıldırılmıştır. Hz. Osman (r.a.) halife seçilinceye kadar yaklaşık üç gün mescidi nebevide imamlık yaptı.³⁶⁰

Suheyb, Hicri 38 yılında Medine'de 70 yaşında vefat etti.³⁶¹ Cenaze namazını Hz. Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.) kıldırdı ve Suheyli'nin cenazesi Cennet'ül Baki kabristanlığına defnedildi.³⁶²

4.1.17. Ukbe b. Âmir (r.a.)

Birçok künyesi olan Ukbe b. Âmir'in (r.a.), en meşhur künyesi Ebû Hammad'tır. Hz. Muhammed'in (s.a.v) Mekke'den Medine'ye hicret ettiğini öğrenince Ukbe'de hicret etti. Medine'de Suffe ashâbı arasında yer alıp Kıraat, fıkıh, ferâiz gibi birçok ilim tahsil etmiştir.³⁶³

Ukbe (r.a.), usta bir okçu olup Hz. Muhammed'in (s.a.v) tavsiyesiyle yaşlılığında da ok atma talimlerini bırakmayıp devam etmiştir.³⁶⁴ Ukbe b. Âmir vefat ettiğinde

³⁵⁸ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât C.6*, 258-259.

³⁵⁹ Hâkim, "Müstedrek", III, 400.

³⁶⁰ Efendioğlu, Suheyb b. Sinân, 476.

³⁶¹ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât C.3*, 261.

³⁶² Efendioğlu, Suheyb b. Sinân, 476.

³⁶³ Erdinç Ahatlı, "Ukbe b. Âmir", *DİA*, C. 42. Türkiye Diyanet Vakfı, (2012), 62.

³⁶⁴ Ahatlı, a.g.e., 63.

yetmiş adet yayı ve oku vardı.³⁶⁵ Geriye bıraktığı yay ve oklarını çocuklarına emanet edip, bunlarla Allah yolunda savaşmalarını vasiyet etmiştir.³⁶⁶

Ukbe (r.a.), Hz. Muhammed (s.a.v) ile birlikte başta Bedir olmak üzere Uhud, Hendek ve diğer savaşlara katılmıştır. Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) halifeliği döneminde meydana gelen Yemâme savaşında şehit olmuştur.³⁶⁷

4.1.18. Utbe b. Gazvân (r.a.)

Meşhur bir okçu olan Utbe b. Gazvân, ilk Müslümanlardan olup 616 yılında gerçekleşen ikinci Habeşistan hicretine katıldı. Hz. Muhammed'in (s.a.v) ilk askerî harekâtı olan Ebvâ Gazvesinde yer aldı. Bu gazvedeki görevi müşriklerin içine sızıp istihbarat için bilgi toplamaktı. Utbe (r.a.), Hz. Muhammed (s.a.v) ile birlikte başta Bedir Gazvesi olmak üzere diğer gazvelere ve bazı seriyyelere katılmıştır. Katıldığı bu savaşlarda iyi okçu olmasından dolayı büyük fayda sağlamıştır.³⁶⁸

Hz. Ömer tarafından Basra'ya vali olarak tayin edilen Utbe b. Gazvân (r.a.), Basra'yı şehir haline getirmiştir. Utbe'den (r.a.) önce Basra küçük bir kasabaydı.³⁶⁹ Utbe b. Gazvân, Hz. Ömer'in (r.a.) halifeliği döneminde hicretin 17. yılında 57 yaşında iken Basra'da vefat etti.³⁷⁰

4.1.19. Vehb b. Kâbus (r.a.)

Uhud Gazvesinin başlayacağı gün veya bir süre önce Sad b. Muaz aracılığıyla Müslüman oldu. İslam ordusunun Uhud Gazvesinde olduğunu öğrenince yeğeni Hâris b. Ukbe ile birlikte Uhud'a gitti. Uhud'a vardıklarında savaşın ilk safhası bitmiş, Müslümanlar ganimet topluyorlardı. Bunu fırsat bilen Hâlid b. Velîd komutasındaki müşrik askerlerin bir anda savaşı kendi lehlerine çevirmesi sonucu

³⁶⁵ Rûşen, *Fezâ'il-i Remy*, 68.

³⁶⁶ Ahatlı, "Ukbe b. Âmir", 63.

³⁶⁷ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât C.3*, 638.

³⁶⁸ Erdinç Ahatlı, "Utbe b. Gazvân", *DİA*, C. 42 . Türkiye Diyanet Vakfı, (2012), 235.

³⁶⁹ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât C.3*, 107.

³⁷⁰ İbn Sa'd, a.g.e., 108.

savaş alanında yalnız kalan Hz. Muhammed'in (s.a.v) yanına gidip onu koruyanlar içerisinde yer aldı.³⁷¹

Savaşın kızıştığı esnada bir grup düşman Allah Rasûlüne doğru yaklaşınca Hz. Muhammed (s.a.v); “*şu topluluğu kim püskürtür*” diye buyurdu. Vehb (r.a.) öne atılıp ok atışları ile düşmanı geri püskürtüp Allah Rasûlü'nü (s.a.v) korumuştur. Bir müddet sonra bir grup daha müşrik asker Hz. Muhammed'e (s.a.v) doğru geldiğinde gene Vehb (r.a.) bu defa da kılıcı ile düşmanı püskürttü. Üçüncü defa da müşriklerin üzerine dalan Vehb (r.a.) aldığı kılıç ve mızrak darbeleri neticesinde Uhud gazvesinde şehit düştü.³⁷²

Müşrikler Vehb'e duydukları kin ve düşmanlıklarından dolayı ona müsle yaptılar. Savaş sonrasında yaklaşık yirmi yerinden yara alan Vehb'in bedeninin başında duran Hz. Muhammed (s.a.v) Vehb'den razı olduğunu söylemiştir. Vehb'in defin işlemleriyle bizzat Allah Rasûlü (s.a.v) ilgilendi. Kefen olarak elbisesi kullanılan Vehb'in ayakları açıkta kalınca otlarla örtüldü. Yiğitçe çarpışan ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) övgülerine mazhar olmuş Vehb'e Müslümanlar imrenmiş ve onun gibi şehit olmak istediklerini söylemişlerdir.³⁷³

4.1.20. Zeyd b. Harise (r.a.)

Köle olarak satılan Zeyd'i Hz. Hatice satın almış daha sonra o da Zeyd'i Hz. Muhammed'e (s.a.v) hediye etmiştir. Babası Hârise ile amcası Mekke'ye gelip Hz. peygamberden (s.a.v) onu geri istediler. Hz. Muhammed (s.a.v) Zeyd'i ailesi ile görüştürüp dilerse onlarla beraber gidebileceğini söyledi. Ancak Zeyd, Hz. Muhammed'in (s.a.v) yanında kalmayı tercih etti. Zeyd'in bu tercihindan sonra Hz. Muhammed (s.a.v), Zeyd'i Kâbe'ye götürüp “*Şahit olun, Zeyd benim oğlumdur*”. dedi ve ardından Zeyd'i âzat etti.³⁷⁴

Hz. Muhammed'in (s.a.v) evlâtlığı olmasından dolayı ilk başlarda Zeyd b. Muhammed diye anılırdı. Ancak Ahzâb sûresinin 33. ayetinde evlâtlıkların öz babalarının adıyla anılması emredilince Zeyd babası Harise ile anılmaya başlayıp,

³⁷¹ Halit Özkan, “Vehb b. Kâbüs“, *DİA*, C. 42. Türkiye Diyanet Vakfı, (2012), 608.

³⁷² Köksal, *İslam Tarihi C. 4*, 171.

³⁷³ Köksal, a.g.e., 608.

³⁷⁴ Bünyamin Erul, “Zeyd b. Hârise”, *DİA*, C. 44. Türkiye Diyanet Vakfı, (2013), 319.

Zeyd b. Harise diye çağrılmıştır.³⁷⁵ Kur'an-ı Kerim'de ismi geçmesi ile Hz. Zeyd (r.a.), büyük bir şerefe nail olmuştur. Çünkü Zeyd dışında hiçbir sahabenin ismi Kur'an'da geçmemektedir.³⁷⁶

Zeyd b. Harise, Hz. Muhammed'in (s.a.v) usta okçuları arasında yer almaktadır. Uhud savaşında Hz. Muhammed'in (s.a.v) yalnız kaldığı zamanda okları ile Allah Rasûlü'nü (s.a.v) savunduğu rivayet edilmektedir.³⁷⁷

Zeyd b. Hârise (r.a.), başta Bedir Gazvesi olmak üzere, şehit olduğu Mute Savaşına kadar Sefevân ve Benî Mustalik gazveleri hariç bütün gazvelerde Hz. Muhammed'in (s.a.v) yanında bulunmuştur.³⁷⁸ Bedir gazvesinde Müslümanların kazandığı zaferin müjdesini Allah Rasûlü'nün (s.a.v) devesi Kasva'ya binerek Medine'ye gelip müjdeyi ulaştırdı.³⁷⁹ Zeyd b. Harise (r.a.) Hendek Gazvesinde muhacirlerin sancaktarlığını yapmıştır.³⁸⁰

Hz. Muhammed (s.a.v), Mûte Savaşında İslam sancağını Zeyd b. Harise'ye vererek, *“Eğer Zeyd şehid olursa sancağı Cafer alsın, o da şehit düşerse Abdullah b. Revâha alsın”* buyurdu. Bu üç sahabede Mûte savaşında şehit oldu. Hz. Muhammed (s.a.v) Zeyd'in (r.a.) ve diğer sahabelerinin şehadet haberini Medine'de gözyaşları içinde bildirdi.³⁸¹

³⁷⁵ Erul, a.g.e., 319.

³⁷⁶ Recep Erkocaaslan, “Kur'ân'da İsmi Zikredilen Tek Sahâbî Zeyd B. Hârise'nin Hayatı, Şahsiyeti ve İslâm'a Hizmetleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 11, S. 56 (2018): 987.

³⁷⁷ Erkocaaslan, a.g.e., 995.

³⁷⁸ Erkocaaslan, a.g.e., 993.

³⁷⁹ Köksal, *İslam Tarihi* C. 3, 375-376.

³⁸⁰ Bünyamin Erul, “Zeyd b. Hârise”, *DİA*, C. 44. Türkiye Diyanet Vakfı, (2013), 319.

³⁸¹ Erul, a.g.e., 320.

4.2. Ensar Okçu Sahabeler

4.2.1. Abdullah b. Cübeyr (r.a.)

Evs kabilesine mensup olan Abdullah b. Cübeyr (r.a.), birinci Akabe'den sonra İslâmiyet'i kabul etti. Abdullah (r.a.), Bedir ve Uhud gazvelerine katılmıştır.³⁸²

Hz. Muhammed (s.a.v) Uhud Gazvesinde Abdullah b. Cübeyr'i (r.a.) elli kişilik okçu birliğinin başına komutan olarak tayin etti. Allah Rasûlü'nün (s.a.v) talimatı ile bu okçu birliği Ayneyn tepesine yerleştiler. Efendimiz (s.a.v) bu okçulara yerlerinden hiçbir şekilde ayrılmamaları gerektiğini, kendisi emir vermeden tepeden aşağı inmemelerini söylemiştir. Ancak müşriklerin ilk etapta mağlup olması ve mallarını bırakıp geri çekilmeleri üzerine okçular tepeyi terk etmek istedi.³⁸³ Abdullah b. Cübeyr, tepeyi terk etmek isteyen okçulara komutanları olarak engel olmaya çalışıp Allah Rasûlü'nün emrine itaat edin, talimatlarına uyun diye uyarsa da okçuların büyük bir kısmı Abdullah b. Cübeyr'i dinlemeyip tepeyi terk ettiler. O gün Uhud gazvesinde okçular tepesini terk etmeyen Abdullah b. Cübeyr ve yanından ayrılmayan sayıları onu geçmeyen yiğit okçular kalmıştı.³⁸⁴

Abdullah b. Cübeyr'in Uhud günü üzerinde beyaz bir elbisesi vardı.³⁸⁵ Abdullah b. (r.a.) okları bitinceye kadar müşriklere ok atmayı sürdürdü. Okları kalmadığında yanındaki mızrağı ile mızrağından sonra da kılıcı ile çarpışmaya devam etti. Tepeyi terk etmeyen Abdullah (r.a.), Uhud Dağı'nın eteklerinde şehit oldu. Atılan oklar yüzünden vücudu parçalanmıştı. Şehit olan Abdullah'ın (r.a.) bedenini yerlerde sürükleyip müsle yaptılar.³⁸⁶

4.2.2. Âsım b. Sâbit (r.a.)

Âsım b. Sabit ok atmada mahir ve hünerli biri olduğundan dolayı sahabe arasında Hz. Muhammed'in (s.a.v) okçusu olarak anılırdı. Medineli ilk Müslümanlardandır.

³⁸² Mustafa Fayda, "Abdullah b. Cübeyr", *DİA*, C. 1. Türkiye Diyanet Vakfı, (1988), 93.

³⁸³ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât* C.3, 547.

³⁸⁴ Vâkıdî, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, 221.

³⁸⁵ Vâkıdî, a.g.e., 221.

³⁸⁶ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât* C.3, 548.

Bedir Gazvesine katılıp müşriklerin elebaşlarından olan Ukbe b. Ebû Muayt'ı öldürmüştür.³⁸⁷

Hz. Muhammed (s.a.v), Bedir Gazvesinin gecesinde ashabına nasıl savaşsınız diye sordu. Ashab içerisinden Âsım b. Sabit eline ok ve yay alıp ayağa kalktı ve eğer müşrikler bize 200 arşın mesafede oldukları zaman yayımız ile ok atışı yaparız. Müşrikler mızrakla çarpışacağımız kadar yakın olduklarında mızraklarımız ile çarpışırız. Daha sonra kılıcını alıp mızraklar kırılınca kılıcımız ile çarpışırız dedi. Âsım'ın bu çarpışma tekniğini beğenen Hz. Muhammed (s.a.v) “işte çarpışmanın usulü böyledir, çarpışacak olanlar Âsım'ın usulü gibi çarpışsın”, buyurdu.³⁸⁸

Uhud gazvesinde savaşın ikinci safhalarında Müslümanların dağıldığı Hz. Muhammed'in (s.a.v) yalnız kaldığı zamanda Âsım, Allah Rasûlü'nü (s.a.v) yalnız bırakmadı. Uhud gazvesinde Sülâfe ismindeki kadının iki oğlunu öldürünce bu kadın Âsım'ı öldürüp başını getirene 100 deve ödül vereceğini ve başı ile şarap içmeye yemin etmişti.³⁸⁹

Âsım b. Sabit, Uhud Gazvesinde müşriklerin sancağını taşıyanlardan önce Müsâfih b. Talha b. Ebû Talha'yı ok atarak öldürdü. Daha sonra sancağı alan Haris b. Talha b. Ebû Talha'yı da Asım b. Sabit attığı bir ok ile öldürdü.³⁹⁰

Uhud savaşından sonra Hz. Muhammed'den (s.a.v) kendilerine İslâm'ı öğretmeleri için öğretmen isteyen Adal ve Kâre kabilelerine gönderilen heyet içerisinde yer aldı. Bu heyet Recî' denilen yere ulaştıklarında kendilerine öğretmen isteyen kişilerin ihanet ettikleri anlaşıldı. Adal ve Kâre kabileleri, Daha önce bu planı beraber düzenledikleri Hüzeyl'lilerin yardımı ile heyete baskın yaptılar Mersed, Halid ve Âsım ise müşriklere boyun eğmeyiz diyerek onlarla savaştılar.³⁹¹

³⁸⁷ Mücteba Uğur, “Âsım b. Sâbit”, *DİA*, C. 3. Türkiye Diyanet Vakfı, (1991), 479.

³⁸⁸ Köksal, *İslam Tarihi* C. 3, 314-315.

³⁸⁹ Uğur, Âsım b. Sâbit, 479.

³⁹⁰ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât* C.2, 40.

³⁹¹ Mustafa Sezer, “İslam Tarihinin Kaynaklarında Reci' Hadisesi Üzerine Bir Araştırma”,

Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Dergisi, C.1, S.2 (2014): 110.

Âsım müşriklere karşı önce okları ile daha sonra mızrağı ve kılıcı ile savaştı. Müşriklerden bir kişiyi öldürdü. Daha sonra Âsım b. Sabit şehit edildi. Onun bedenini oğullarının intikamını almak için 100 deve ödül koyan Sülâfe ismindeki kadına götürmek isteseler de bir anda üzerlerine saldıran arılardan dolayı bedenine yaklaşamadılar. Arıların uçup gitmesi için geceyi bekleseler de bu sefer de bir anda yağın aşırı yağmur sebebiyle meydana gelen sel Âsım b. Sabit'in bedenini yuttu. Bedeni bir daha bulunamayan Âsım (r.a.), bu olaydan sonra "Hamiyyü'd-debr" (arıların koruduğu kişi) ismiyle anılmıştır.³⁹²

4.2.3. Bişr b. Berâ (r.a.)

Uhud Gazvesinde ileri saflarda okçu olarak müşriklerle çarpışan Bişr b. Berâ (r.a.), Medine'nin Hazrec kabilesine mensuptur. Hicretten önce Müslüman olan Bişr b. Berâ (r.a.), babası ile birlikte İkinci Akabe Biatı'na katılmıştır.³⁹³

Hiz. Muhammed'in (s.a.v) meşhur okçularından olan Bişr b. Berâ (r.a.), Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına katılmıştır. Hudeybiye'de bulunup, Hayber'in fethine katılmıştır.³⁹⁴

Hayber'in fethine katılan Bişr b. Berâ (r.a.), Yahudilerin teslim olmasından sonra Hiz. Muhammed (s.a.v) ile beraber birkaç gün Hayber'de kalmıştır. Hayber'de Allah Rasûlü ile birlikte bir Yahudi kadının verdiği ziyafete katılmıştır. Ancak kadının ziyafet vermesindeki asıl amacı Allah Rasûlü'nü (s.a.v) zehirlemektir. Bu durumu anlayan Allah Rasûlü (s.a.v) zehirli olan koyunun etini yemedi ama Bişr b. Berâ aldığı bir lokmayı yuttu. Bu yediği lokma ile orada ya da bir süre sonra zehirin etkisiyle şehit olduğu rivayet edilmektedir.³⁹⁵

Bişr b. Berâ (r.a.), vefat ettiğinde malının üçte birini Hiz. Muhammed'e (s.a.v) bıraktı ancak Allah'ın elçisi bu malı Bişr b. Berâ'nın oğluna geri verdi ve Berâ (r.a.) için, "Allah'im onu başıyla, ona merhamet et ve onu cennetine sok"³⁹⁶ diye dua etti.

³⁹² Uğur, Âsım b. Sâbit, 479-480.

³⁹³ Ali Yardım, "Bişr b. Berâ", *DİA*, C. 6. Türkiye Diyanet Vakfı, (1992), 219.

³⁹⁴ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât* C.3, 640.

³⁹⁵ Yardım, Bişr b. Berâ, 219.

³⁹⁶ Hâkim, "Müstedrek", I, 353.

4.2.4. Câbir b. Abdullah (r.a.)

Câbir b. Abdullah (r.a.), Ensar'dan Mekke'de Müslüman olan ilk altı kişiden ilkidir. Câbir (r.a.), Hz. Muhammed (s.a.v) ile birlikte başta Bedir Gazvesi olmak üzere Uhud, Hendek ve diğer bütün savaşlara katılmıştır.³⁹⁷

Kaynaklarda Câbir b. Abdullah'ın (r.a.) okçuluk ile uğraştığı ve atıcılık yaptığı geçmektedir.³⁹⁸

4.2.5. Ebû Amr el-Ensâri (r.a.)³⁹⁹

4.2.6. Ebû Nâile (r.a.)

Adı Silkân b. Selâme'dir. Ebû Nâile'nin (r.a.) Abbâd ve Abdullah isminde iki oğlu vardır. Ebû Nâile (r.a.), Uhud Gazvesine katılarak ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) görevlendirdiği okçulardan biri olmuştur. İslâm'a düşmanlığı ile bilinen Yahudi şâir Ka'b b. Eşrefi öldüren grubun içerisinde yer almıştır.⁴⁰⁰

4.2.7. Ebû Talha (r.a.)

Ebû Talha (r.a.), cahiliye döneminde eski ismi Yesrib olan Medine'de doğdu. Hicret ettikten sonra Hz. Muhammed (s.a.v), Ebû Talha ile Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ı muâhat⁴⁰¹ ilan etti.⁴⁰²

Ebû Talha (r.a.) aynı Sad b. Ebi Vakkas gibi usta bir ok atıcısıydı. Uhud Gazvesinde Allah Rasûlü (s.a.v) kalkanı ile Ebû Talha'yı korumuş, Ebû Talha'da kalkanın altından müşriklere ok atmıştır.⁴⁰³ İyi yay geren ve çok iyi ok atan Ebû Talha (r.a.),

³⁹⁷ İbn Sa'd, a.g.e., 642.

³⁹⁸ Bey, *Telhîs-i Resâ'ilât-ı Rumât*, 9.

³⁹⁹ Bey, a.g.e., 16.

⁴⁰⁰ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât C.4*, 289-290.

⁴⁰¹ **Muâhat**; Hz. Muhammed'in (s.a.v) Medineli Ensar ile Mekke'den hicret eden

Muhacirlerden bazılarını birbirleriyle kardeş ilân etmesi.

⁴⁰² M. Yaşar Kandemir, "Ebû Talha el-Ensârî", *DİA*, C. 10. Türkiye Diyanet Vakfı, (1994), 236.

⁴⁰³ Vecdi Akyüz, *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam* (İstanbul: Beyan Yayınları, 1994): C.4, 50-51.

Uhud Gazvesinde iki veya üç yay kırmıştır.⁴⁰⁴ Ebû Talha (r.a.), ok attığı zaman okun nereye isabet edebileceğini bilecek kadar maharetli bir okçuydu.⁴⁰⁵ Uhud günü o çetin zamanda Ebû Talha (r.a.) içerisinde elli ok olan heybesini Hz. Muhammed'in (s.a.v) önüne serip, “*Ölüm bana gelsin, sana gelmesin ey Allah'ın Rasûlü*”’ diyerek durmadan düşmana ok atmıştır.⁴⁰⁶

Ebû Talha (r.a.), Uhud Gazvesinden sonra yapılan diğer gazvelerin hepsinde bulunmuştur. Kabir kazma işiyle tanındığından dolayı Hz. Muhammed (s.a.v) vefat ettiğinde, Allah Rasûlü'nün (s.a.v) kabrini Ebû Talha (r.a.) kazmıştır.⁴⁰⁷

Medineli Müslümanlar içinde en çok hurma bahçesine sahip olan Ebû Talha idi. Mescid-i Nebevi'nin karşısında bulunan hurma bahçesi de onundu ve bu bahçede akan tatlı suyu, Hz. Muhammed (s.a.v) çok severdi. Rabbimizin “*Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça en üstün sevabı kazanamazsınız*”⁴⁰⁸ ayetini indirmesi üzerine Ebû Talha Hz. Muhammed'e (s.a.v) bu bahçeyi Allah için dilediği gibi kullanmasını istemiştir. Hz. Muhammed (s.a.v) ise onun bu davranışını takdir eder ve bu bahçeyi kendi akrabalarına vermesinin daha güzel olacağını söylemiştir. Ebû Talha da bu bahçeyi kendi akrabalarına vermiştir.⁴⁰⁹

Ebû Talha (r.a.), hicri 34 yılında 70 yaşında Medine'de vefat etti. Cenaze namazını Hz. Osman (r.a.) kıldırdı.⁴¹⁰

4.2.8. Enes b. Malik (r.a.)

Hicretten on yıl önce M. 612 yılında doğdu. Enes b. Mâlik on yıl boyunca Hz. Muhammed'e (s.a.v) hizmet etmesinden dolayı “*Hâdimü'n-Nebî*” lakabıyla anılmıştır. Hz. Enes bizzat Hz. Muhammed'in (s.a.v) himayelerinde ve terbiyesiyle

⁴⁰⁴ Münir Muhammed Gadbân, *Fıkhu's Sire Resûlullah'ın Hayatı ve Daveti*, çev. Mehmet

Aydemir (İstanbul: Ravza Yayınları, 2015), 275-276.

⁴⁰⁵ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât C.3*, 580.

⁴⁰⁶ Vâkıdî, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, 231.

⁴⁰⁷ Kandemir, Ebû Talha el-Ensârî, 236.

⁴⁰⁸ Kur'an, Âl-i İmrân Sûresi, 92. *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli C.1*, 629.

⁴⁰⁹ Kandemir, Ebû Talha el-Ensârî, 237.

⁴¹⁰ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât C.3*, 581.

yetiştir. ⁴¹¹ Allah'ın elçisi Enes'e "yavruçuğum" ya da "Enescik" diye seslenirdi. ⁴¹² Yaklaşık on yıl Hz. Muhammed'e (s.a.v) hizmet eden Enes (r.a.), bu süre içerisinde Hz. Muhammed'in (s.a.v) ona bir kez bile öf demediğini ⁴¹³, kızmadığını anlatır. Hz. Muhammed (s.a.v), Enes'in (r.a.) çok malı ve çok çocuğu olması için dua etmiştir. ⁴¹⁴

Enes b. Mâlik (r.a.), Hz. Muhammed (s.a.v) ile birlikte Hudeybiye antlaşması, Hayber Gazvesi, Mekke'nin Fethi, Huneyn gazvesi ve Veda Haccına katılmıştır. Müslümanlar ve müşrikler arasında gerçekleşen ilk savaş olan Bedir Gazvesine yaşının küçük olması sebebiyle savaşçı olarak katılamamış ancak Hz. Muhammed'in (s.a.v) yanında bulunmuştur. ⁴¹⁵

Enes b. Mâlik (r.a.) çok iyi bir ok atıcısıydı. Kendi çocuklarını da okçuluğa teşvik etmiş ve çocuklarına ok yarışmaları yaptırmıştır. ⁴¹⁶

Enes b. Mâlik (r.a.), Hz. Muhammed'in (s.a.v) Basra'da vefat eden en son sahabeleri arasında yer almıştır. Vefat ettiğinde 99 veya 107 yaşında olduğu rivayet edilmiştir. ⁴¹⁷

Hz. Muhammed'in (s.a.v) vefatından sonra Enes'in (r.a.) rüyada onu görüp görmediği sorulduğunda Hz. Enes, her gece rüyasında gördüğünü söylemiştir. ⁴¹⁸

4.2.9. Evs b. Havlî (r.a.)

Evs (r.a.), cahiliye devrinde sayıları çok az olan okuma ve yazma bilenler arasında yer alır. Bundan dolayı el-Kâmil sıfatı ile anılmıştır. İyi bir yüzücü olan Evs (r.a.), aynı zamanda iyi ok atar ve maharetli mızrak kullanırdı. ⁴¹⁹

⁴¹¹ İbrahim Canan, "Enes b. Malik" *DİA*, C. 11. Türkiye Diyanet Vakfı, (1995), 234.

⁴¹² Tirmizi, "Edeb", 62; Ebû Dâvud, "Edeb", 1.

⁴¹³ Müslîm, "Fedâil", 51; Buhârî, "Edeb", 39.

⁴¹⁴ Müslim, "Mesâcid", 268.

⁴¹⁵ İbrahim Canan, "Enes b. Malik" *DİA*, C. 11. Türkiye Diyanet Vakfı, (1995), 234.

⁴¹⁶ Canan, a.g.e., 235.

⁴¹⁷ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât C.5*, 369.

⁴¹⁸ İbn Sa'd, a.g.e., 347.

Evs b. Havlî (r.a.), Hz. Muhammed (s.a.v) ile birlikte Bedir ve Uhud gazveleri başta olmak üzere diğer savaflara katılmıştır.⁴²⁰

Evs (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v) vefat ettiğinde Ensar adına temsilen Allah elçisinin yıkanma, kefenlenme ve defnedilme işlemlerine katılmıştır.⁴²¹

4.2.10. Haris b. Enes (r.a.)

Uhud Gazvesinde Ayneyn tepesinde bulunan elli kişilik okçu süvarilerin arasında yer aldı. Uhud Gazvesinde tepeyi terk etmeye çalışan okçuları ikaz eden Abdullah b. Cübeyr'den sonra Haris b. Enes de Hz. Muhammed'in (s.a.v) söylediklerini hatırlayın ve komutanımız Abdullah'ı dinleyin diye arkadaşlarını uyarsa da fayda etmedi. Haris b. Enes, Abdullah b. Cübeyr ve az bir sahabe Hz. Muhammed'in (s.a.v) sözlerini dinleyip yerlerini terk etmediler.⁴²² Hâris b. Enes Uhud Gazvesinde şehit olmuştur.⁴²³

4.2.11. Hâlid b. Zeyd (r.a.)

Hâlid b. Zeyd (r.a.), Hicrette Allah Rasûlü'nü (s.a.v) evinde misafir eden sahabenin ileri gelenlerindendir. Hz. Muhammed (s.a.v) ile birlikte Bedir başta olmak üzere bütün gazvelere katılmıştır. Bütün katıldığı gazvelerde Hz. Muhammed'in (s.a.v) yakınında yer alıp olası saldırılardan korumaya çalışmış ve bazı geceler onun çadırı önünde nöbet tutmuştur.⁴²⁴

Hâlid b. Zeyd'in (r.a.) katıldığı son sefer Müslümanların ilk defa İstanbul'u kuşatması olmuştur. Yaşlı olan Hâlid b. Zeyd (r.a.), bu kuşatma sırasında vefat etmiş ve cenaze namazı Yezîd b. Muâviye tarafından kılınmıştır. Cenaze namazından sonra kendi isteği üzerine İstanbul'un surlarına yakın bir yere defnedilmiştir.⁴²⁵

⁴¹⁹ Mehmet Ali Sönmez, "Evs b. Havlî", *DİA*, C. 11. Türkiye Diyanet Vakfı, (1995), 543.

⁴²⁰ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât* C.3, 614.

⁴²¹ Sönmez, a.g.e., 543.

⁴²² Vâkıdî, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, 221.

⁴²³ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât* C.3, 506.

⁴²⁴ Hüseyin Algül, "Ebû Eyyûb el-Ensârî" *DİA*, C. 10. Türkiye Diyanet Vakfı, (1994), 123-124.

⁴²⁵ Algül, a.g.e., 124.

Kaynaklarda Hâlid b. Zeyd (r.a.) ok atma yöntemlerinin öncüsü ve ok atmanın faziletlerini beyan eden kırk hadis-i şerifi yazan sahabe olarak geçmektedir.⁴²⁶

4.2.12. Hırâş b. Simme (r.a.)

Hırâş b. Simme (r.a.) Allah Rasulü'nün (s.a.v) okçu ashabı arasında yer almıştır. Bedir ve Uhud gazvelerine katılan Hırâş (r.a.) Uhud Gazvesinde on bir yara almıştır.⁴²⁷

4.2.13. Katâde b. Numan (r.a.)

Katâde b. Numan hicret sırasında Müslüman oldu.⁴²⁸ Hz. Muhammed'in (s.a.v) arkadaşlarından olup, meşhur okçular arasında yer almıştır.⁴²⁹

Katâde (r.a.) Bedir, Uhud ve Hendek gazveleri başta olmak üzere Hz. Muhammed'in (s.a.v) katıldığı bütün savaşlarda bulunmuştur.⁴³⁰ Katâde b. Numan (r.a.), Uhud gazvesinde Allah Rasûlü'nü (s.a.v) korumak için önüne geçip elindeki yayın başı eğilip bükülünceye kadar müşriklerle ok attı. Bir müddet sonra müşrikler tarafından atılan bir ok ile gözünden vurulan Katâde'nin gözü çıktı. Hz. Muhammed (s.a.v), bunu görünce gözleri yaşardı daha sonra bir mucize gerçekleştirerek Katâde'nin gözünü eline alıp yerine koydu ve artık eskisinden daha iyi gören gözlere sahip oldu.⁴³¹

Hz. Ebûbekir'in (r.a.) halifeliği zamanında mürtedlere karşı yapılan savaşlarda görev almış, Hz. Ömer (r.a.) döneminde de Medine'de müşavere heyetinde bulunmuştur.⁴³²

Katâde (r.a.), hicretin 23. yılında 65 yaşında iken Medine'de vefat etti. Cenaze namazını halife Hz. Ömer (r.a.) kıldırdı.⁴³³

⁴²⁶ Mustafa Kâni Bey, *Telhîs-i Resâ'ilât-ı Rumât*, çev. Kemal Yavuz ve Mehmet Canatar

(İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 2010), 2.

⁴²⁷ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât C.3*, 634.

⁴²⁸ Ali Toksarı, "Katâde b. Nu'mân ", *DİA*, C. 25. Türkiye Diyanet Vakfı, (2002), 24.

⁴²⁹ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât C.3*, 524.

⁴³⁰ Toksarı, Katâde b. Nu'mân, 24.

⁴³¹ Köksal, *İslam Tarihi C. 4*, 170.

⁴³² Toksarı, Katâde b. Nu'mân, 24.

4.2.14. Kutbe b. Âmir (r.a.)

Medine’de doğan Kutbe b. Âmir (r.a.), 621 yılında birinci Akabe Biati’nda bulunup Medineli ilk altı Müslümandan biri olmuştur.⁴³⁴

Allah Rasûlü’nün (s.a.v) meşhur okçuları arasında zikredilen Kutbe b. Âmir (r.a.), Hz. Muhammed (s.a.v) ile Bedir, Uhud ve diğer savaflara katılmış olup, Mekke’nin fethinde kendi kabilesinin bayraktarlığını yapmıştır.⁴³⁵ Kutbe (r.a.), Bedir gazvesinde müşrikler ile İslâm ordusu safları arasına bir taş atıp bu taş bu meydana kaçmadıkça bende savaştan kaçmayacağım demiştir.⁴³⁶

Ok atmakta usta olan Kutbe (r.a.), Uhud Gazvesinde en sıkıntılı zamanda Hz. Muhammed’in (s.a.v) yanından ayrılmayıp yiğitçe çarpıştı ve dokuz yerinden yaralandı. Kutbe bu mücadelesi ve cesaretinden dolayı Allah Rasûlü’nün (s.a.v) övgüsünü kazanmıştır.⁴³⁷

Kutbe b. Âmir (r.a.), Hz. Osman’ın (r.a.) halifeliği döneminde vefat etmiştir.⁴³⁸

4.2.15. Râfi b. Hadîc (r.a.)

Râfi b. Hadîc (r.a.), hicretin ikinci yılında müşrikler ile Müslümanlar arasında gerçekleşen ilk savaş olan Bedir Gazvesine katılmak istedi ancak Hz. Muhammed (s.a.v) Râfi’nin yaşının küçük olmasından dolayı onu savaşa kabul etmedi. Bedir Savaşı’ndan bir yıl sonra Hicri 3. yılda düzenlenen Uhud Gazvesine katılmak için ayak parmaklarının ucuna basıp boyunu yükseltmesine rağmen aynı gerekçeyle, yani yaşının küçüklüğü sebebiyle Allah Rasûlü (s.a.v) onu geri çevirdi. Babasının Allah Rasûlü’ne (s.a.v) oğlu Râfi’in çok iyi ok attığını söylemesi üzerine Uhud Gazvesine katılmasına izin verildi.⁴³⁹

⁴³³ İbn Sa’d, *Kitâbü’t-Tabakât C.3*, 524.

⁴³⁴ Mehmet Efendioğlu, “Kutbe b. Âmir”, *DİA*, C. 26. Türkiye Diyanet Vakfı, (2002), 482.

⁴³⁵ İbn Sa’d, *Kitâbü’t-Tabakât C.3*, 647.

⁴³⁶ Köksal, *İslam Tarihi C. 3*, 332.

⁴³⁷ Mehmet Efendioğlu, “Kutbe b. Âmir”, *DİA*, C. 26. Türkiye Diyanet Vakfı, (2002), 482.

⁴³⁸ İbn Sa’d, *Kitâbü’t-Tabakât C.3*, 647.

⁴³⁹ Abdülkadir Şenel, “Râfi’ b. Hadîc”, *DİA*, C. 34. Türkiye Diyanet Vakfı, (2007), 392.

Râfi b. Hadic (r.a.) Uhud Gazvesi başta olmak üzere diğer bütün savaflara katılmıştır.⁴⁴⁰ Râfi (r.a.), Hicri 73 yılında, seksen altı yaşında iken Medine-i Münevvere’de vefat etti. Cenaze namazını Hz. Ömer’in (r.a.) oğlu Abdullah (r.a.) kıldırılmıştır.⁴⁴¹

4.2.16. Râfi b. Mâlik (r.a.)

Râfi b. Mâlik (r.a.), cahiliye devrinde sayıları çok az olan okur yazar arasında yer alır. Ayrıca Râfi (r.a.), iyi ok atar ve iyi mızrak kullanırdı. Bu özellikleri bulunanlara cahiliye döneminde “*el-Kâmil*” denilirdi.⁴⁴²

Râfi b. Mâlik (r.a.), Uhud Gazvesine katılmış ve Uhud Gazvesinde şehit olmuştur.⁴⁴³

4.2.17. Sad b. Ubâde (r.a.)

Hazrec kabilesine bağlı, Sâideoğulları’nın reisi olan Sad b. Ubâde (r.a.), cahiliye devrinde okuma ve yazma bilenler arasında yer almıştır. Bunun yanında Sad (r.a.), iyi ok atar ve iyi mızrak kullanırdı.⁴⁴⁴

Sad (r.a.), Hz. Muhammed (s.a.v) ile birlikte Uhud, Hendek ve diğer savaflara katılmıştır. Hz. Muhammed (s.a.v) Medine’ye geldiğinde Sad b. Ubâde her gün Hz. Muhammed’e (s.a.v) bir çanak yemek gönderirdi. ⁴⁴⁵ Bir gün Allah’ın elçisi Sad b. Ubâde ve ailesi için, “*Allah’ım Sad b. Ubâde ailesinin makamlarını yükselt ve onlara rahmet et*”⁴⁴⁶ diye dua etmiştir.

Sad b. Ubâde, Hz. Ömer’in (r.a.) halifeliği döneminde hicri 15 yılında Şam’ın Havrân beldesinde vefat etti.⁴⁴⁷

⁴⁴⁰ İbn Sa’d, *Kitâbü’t-Tabakât C.4*, 320.

⁴⁴¹ İbn Sa’d, *Kitâbü’t-Tabakât C.4*, 321.

⁴⁴² İbn Sa’d, a.g.e., 689.

⁴⁴³ İbn Sa’d, a.g.e., 689.

⁴⁴⁴ İbn Sa’d, *Kitâbü’t-Tabakât C.3*, 680.

⁴⁴⁵ İbn Sa’d, a.g.e., 681.

⁴⁴⁶ Ebû Davud, “Edeb”, 128.

⁴⁴⁷ İbn Sa’d, *Kitâbü’t-Tabakât C.3*, 684.

4.2.18. Sehl b. Huneyf (r.a.)

Sehl b. Huneyf (r.a.), başta Bedir Gazvesi olmak üzere bütün savaşlara katılmıştır. Uhud Gazvesinin ikinci safhalarında yalnız kalan Allah Rasûlü'nün (s.a.v) yanından ayrılmayarak ölünceye kadar Allah Rasûlü'nü (s.a.v) korumaya biat edenlerdendi. Sehl b. Huneyf çok iyi bir ok atıcısıydı. Okları ile müşrikleri Allah'ın Rasûlü'nden (s.a.v) uzaklaştırıyordu. Bundan dolayı Uhud günü Hz. peygamber (s.a.v); “*Sehl'e ok yetiştirin, zira ok atmak, ona kolay geldi*” buyurmuştur.⁴⁴⁸

Sehl b. Huneyf, Hz. Ali (r.a.) ile birlikte çıktığı Şam seferinden döndükten sonra Hicri 38 yılında Kûfe'de vefat etti. Hz. Ali (r.a.) Sehl b. Huneyf'in cenaze namazını bizzat kendisi kıldırılmıştır. Hz. Ali (r.a.), Sehl'in cenaze namazını dörtten fazla tekbirle kıldırdı, bunun sebebini soranlara ise Hz. Ali (r.a.), Bedir ashabından olan Sehl'in bu ayrıcalığı hak ettiğini dile getirdi.⁴⁴⁹

4.2.19. Üseyd b. Hudayr (r.a.)

Birinci Akabe Biatından sonra Medine'ye gönderilen Musab b. Umeyr aracılığıyla Müslüman olup Medineli ilk Müslümanlar arasında yer almıştır. Üseyd Müslüman olduğu gün amcasının oğlu olan Evs kabilesinin lideri Sad b. Muaz'ın da Müslüman olmasına vesile olmuştur.⁴⁵⁰

Cahiliye döneminden beri usta bir okçu, iyi bir yüzücü ve okuma yazma bildiğinden dolayı “*Kâmil*” lakabıyla anılmıştır. Uhud Savaşına katılan Üseyd o gün yedi yerinden yaralanmıştır.⁴⁵¹

Hz. Muhammed'in (s.a.v) kâtipliğini yapan ve Allah Rasûlü'nün (s.a.v) istişare ettiği sahabeler arasında yer alan Üseyd, hicri 20. yılın Şaban ayında Medine'de vefat etti. Cenaze namazını Hz. Ömer (r.a.) kıldırdı ve Cennet'ül Baki mezarlığına defnedildi.⁴⁵²

⁴⁴⁸ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât* C.3, 543.

⁴⁴⁹ Tevhit Bakan, “Sehl b. Huneyf“, *DİA*, C. 36. Türkiye Diyanet Vakfı, (2009), 320.

⁴⁵⁰ Ahmet Tahir Dayhan, “Üseyd b. Hudayr” *DİA*, C. 42. Türkiye Diyanet Vakfı, (2012), 363.

⁴⁵¹ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât* C.3, 672.

⁴⁵² Dayhan, Üseyd b. Hudayr, 364.

4.3. Diğer Okçu Sahabeler

4.3.1. Amr b. el-Mesîh (r.a.)

Amr b. El-Mesîh (r.a.), Arapların en iyi ok atanları arasında yer almıştır. Birçok şâir Amr b. El-Mesîh'i şiirlerinde atıcılığındaki maharetinden dolayı övmüştür.⁴⁵³

Kahtânîler'e mensup bir Arap kabilesi olan Tay heyeti⁴⁵⁴ ile birlikte Hz. Muhammed'e (s.a.v) gelerek Müslüman olan Amr b. El-Mesîh (r.a.), 150 yıl yaşamıştır.⁴⁵⁵

4.3.2. Avn b. Şâbir (r.a.)

Avn (r.a.), kaynaklarda ifade edildiği gibi okların ucundaki temren ismi verilen demirin ustası olup, çeşitli temrenler icat ettiği için okçuluk konusunda usta sayılmıştır.⁴⁵⁶

4.3.3. Câbir b. Amr (r.a.)⁴⁵⁷

4.3.4. Ebû Meryem el-Gassânî (r.a.)

Cendel'de Hz. Muhammed'in (s.a.v) huzurunda ok atmış ve bu atışları Allah Rasûlü'nün (s.a.v) hoşuna gitmiş ve ona dua etmiştir.⁴⁵⁸

4.3.5. Hasan b. Ali (r.a.)

Hz. Muhammed'in (s.a.v) torunu, Hz. Ali ve Hz. Fatma'nın çocukları Hz. Hasan (r.a.), hicri 3. yılda Medine'de doğdu. Hz. Ali oğlunun ismin Harb koymak istedi ancak Hz. Muhammed (s.a.v) bu ismi hoş bulmayıp torununa Hasan ismini ve Ebû

⁴⁵³ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât* C.6, 223.

⁴⁵⁴ Âdem Apak, "Tay Heyeti" *DİA*, C. 40. Türkiye Diyanet Vakfı, (2011), 187.

⁴⁵⁵ İbn Sa'd, a.g.e., 223.

⁴⁵⁶ Bey, *Telhîs-i Resâ'ilât-ı Rumât*, 31.

⁴⁵⁷ Bey, a.g.e., 9.

⁴⁵⁸ İbn Sa'd, a.g.e., C.9, 442.

Muhammed künyesini vermiştir.⁴⁵⁹ Torununun kulağına bizzat Hz. Muhammed (s.a.v) ezan okumuş⁴⁶⁰ ve iki tane koyunu akika olarak kurban etmiştir.⁴⁶¹

Hz. Muhammed (s.a.v), torunları Hasan ve Hüseyin'i çok sever ve şöyle dua ederdi. *"Allah'ım ben bu ikisini seviyorum, Sen de bu ikisini sev"*.⁴⁶² Onları sırtına bindirip oyunlar oynardı. Bu oyun esnasında onları gören biri Hz. Hasan'a ne güzel bineğin var deyince; Hz. Muhammed (s.a.v) torunu Hz. Hasan'ı kastedip o da ne iyi bir süvaridir buyurmuştur. Allah Rasûlü, namaz kılarken sırtına çıkan Hz. Hasan (r.a.) düşmesin diye yavaş yavaş secdeden kalkardı. Minberde hutbe okurken dedesinin yanına giden Hasan'ı hutbeden aşağı inip, kucağına alıp hutbeye tekrar çıkıp devam eden Hz. Muhammed (s.a.v) bu oğlum seyittir diyerek Hz. Hasan'ı övmüştür.⁴⁶³

Hz. Hasan'ın daha çocukluğundan itibaren kardeşi Hz. Hüseyin ile birlikte babaları Hz. Ali tarafından okçuluk eğitimi aldığı kaynaklarda geçmektedir.⁴⁶⁴ Yine Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in Hz. Muhammed'in (s.a.v) huzurunda ok atma yarışmaları yaptıkları da kaynaklarda geçmektedir.⁴⁶⁵

Hz. Ali'nin şehit edilmesinden sonra Kûfe'de Hz. Hasan'a (r.a.) biat edildi. Bu biatten sonra Kûfe dışındaki diğer beldelere haber gönderilip, Hz. Hasan'a biat edilmeye davet edildi. Mısır ve Şam beldesi hariç diğer bütün bölgeler Hz. Hasan'ın halifeliğini kabul edip biat ettiler. Muaviye ise Şam bölgesinde halifeliğini ilan edip halktan biat aldığı ve Irak bölgesine ordu gönderdiği haberi üzerine Hz. Hasan (r.a.) başta Kûfe'liler olmak üzere diğer, ona biat eden bölge halklarını kendi ordusuna katılmaya davet etti ancak istediği desteği bulamadı. Bir grup askerden meydana gelen orduyu oluşturduktan sonra Kûfe'den ayrıldı. Şam'a gönderilen öncü birliğin

⁴⁵⁹ Ethem Ruhi Fıçlalı, "Hasan" *DİA*, C. 16. Türkiye Diyanet Vakfı, (1997), 282.

⁴⁶⁰ Ebu Dâvud, "Edeb", 116; Tirmizî, "Edâhi", 17.

⁴⁶¹ Nesâî, "Akika", 4.

⁴⁶² Buhâri, "Fezâilu Ashâbi'n-Nebi", 22; Tirmizî, "Menâkıb", 30.

⁴⁶³ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât C.6*, 360-362.

⁴⁶⁴ Bey, *Telhîs-i Resâ'ilât-ı Rumât*, 30.

⁴⁶⁵ İbrahim Canan, *Hz. Peygamber'in sünnetinde Terbiye*, (İstanbul: Işık Akademi Yayınları, 2008), 307.

başına Ubeydullah b. Abbas'ı tayin etti. Bu grup Şam bölgesine doğru yola çıktığında Hz. Hasan da Medâine bölgesine çekilmişti. Ancak Şam'a giden askerî birliğin amaçlandığı gibi başarılı olmadığı haberi üzerine yanında bulunan askerler de Hz. Hasan'a desteklerini çektiler. Kûfe'lilerden ümidini kesen Hz. Hasan'a Şam'dan Muaviye'nin gönderdiği elçiler ulaştı ve halifelikten çekilmesi durumunda tüm tekliflerinin kabul edileceği, her isteğinin yerine getirileceği garantisi verildi. Bu şartlar üzerine, yalnız bırakılan Hz. Hasan (r.a.) halifeliği Muaviye'ye teslim etti.⁴⁶⁶

Cennet gençlerinin efendisi olarak anılan Hz. Hasan (r.a.), hicri 49 yılında vefat etti.⁴⁶⁷ Hz. Hasan vefat etmeden önce eğer mümkün olursa kendisinin dedesi Hz. Muhammed'in (s.a.v) yanına defnedilmesini eğer mümkün olmayacaksa Cennet'ül Baki kabristanlığına, annesi Hz. Fatma'nın yanına defnedilmesini istemiştir.⁴⁶⁸ Hz. Hasan'ın (r.a.), cenaze namazını Said b. El-As (r.a.) kıldırdı ve Cennet'ül Baki mezarlığına annesi Hz. Fatma'nın yanına defnedildi.⁴⁶⁹

4.3.6. Hâlid b. Abdullah (r.a.)⁴⁷⁰

4.3.7. Hâlid b. Yezîd (r.a.)

Hâlid b. Yezîd (r.a.), okçuluk ile ilgilenmiş, atıcı bir sahabeydi. Ukbe b. Amir (r.a.) ile ok attıkları rivayet edilmiştir.⁴⁷¹

4.3.8. Hüseyin b. Ali (r.a.)

Hz. Hüseyin (r.a.), hicri 4. yılın Şaban ayında Medine'de dünyaya geldi. Hz. Muhammed (s.a.v) torunu Hz. Hüseyin'in (r.a.) kulağına ezan ve kamet okuyup ismini vermiştir.⁴⁷² Allah Rasûlü (s.a.v), torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i cennet

⁴⁶⁶ Âdem Apak, "Cennet Ehlinin Gençleri: Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin", *Din ve Hayat Dergisi*, S. 24 (2014): 75-76.

⁴⁶⁷ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât C.6*, 390-391.

⁴⁶⁸ İbn Sa'd, a.g.e., 403.

⁴⁶⁹ İbn Sa'd, a.g.e., 403.

⁴⁷⁰ Bey, a.g.e., 9.

⁴⁷¹ Dervâzi, *Kavşname*, 48-49.

⁴⁷² İbn Sa'd, a.g.e., 404-405.

gençlerinin efendileri olarak anmış ve⁴⁷³ Onlara şöyle dua etmiştir. “*Allah’ım ben bu ikisini seviyorum, sen de bu ikisini sev*”.⁴⁷⁴

Hız. Hüseyin, daha çocukluğundan itibaren abisi Hız. Hasan ile birlikte babaları Hız. Ali tarafından okçuluk eğitimi aldığı kaynaklarda geçmektedir.⁴⁷⁵ Hız. Hasan ve kardeşi Hız. Hüseyin Hız. Muhammed’in (s.a.v) huzurunda ok atma yarışmaları yaptıkları da kaynaklarda geçmektedir.⁴⁷⁶

Hız. Hüseyin (r.a.), babası Hız. Ali’nin halifeliğı döneminde Kûfe’ye giderek babasıyla bütün seferlere katıldı. Hız. Ali’nin şehadetinden sonra ağabeyi Hız. Hasan’a biat etti ve yanında yer aldı. Muaviye oğlu Yezid’i kendisinden sonra halife olarak tayin edip valilerin oğlu adına bulundukları şehirlerde halktan biat almasını isteyince Hız. Hüseyin ve bazı sahabeler bu duruma karşı çıktı. Hız. Hüseyin ve bazı sahabelerin bu biate karşı çıktıklarını öğrenen Muaviye, Medine’ye geldi ve çeşitli tehditler ile zorla biat almaya çalışsa da başarılı olamadı.⁴⁷⁷

Muaviye’nin hicri 60 yılında vefat etmesi üzerine halifelik makamına geçen Yezid, Medine Valisi’ne her ne şekilde olursa olsun Hız. Hüseyin’in ve diğer sahabeden kendisi adına biat almasını istedi ancak başarılı olamadı.⁴⁷⁸

Hız. Hüseyin (r.a.), kendisine gelen haberler ve mektuplar neticesinde Kufe’ye gitme kararı aldı. Hız. Hüseyin (r.a.) ve Ehl-i Beyti Kerbela isimli yere vardığında asilerin tuzağına düştü. Bir müddet sonra iki taraf imkânları doğrultusunda savaşmaya başladılar. Hız. Hüseyin’in (r.a.) Ehl-i Beyti karşılarında bulunan tam teçhizatlı ve acımasız asilere direnemeyip teker teker şehit oldular.⁴⁷⁹

Ebû Şa’sâ Yezid b. Ziyâd el-Kindi isimli bir yiğit Hız. Hüseyin’in (r.a.) önünde oturup zalimlere ok atmaya başladı. Yaklaşık yüz ok atan bu yiğit attığı her ok ile

⁴⁷³ İbn Sa’d, a.g.e., 409-410.

⁴⁷⁴ Buhâri, “Fezâilu Ashâbi’n-Nebi”, 22; Tirmizi, “Menâkıb”, 30.

⁴⁷⁵ Bey, *Telhîs-i Resâ’ilât-ı Rumât*, 30.

⁴⁷⁶ Canan, *Hız. Peygamber’in sünnetinde Terbiye*, 307.

⁴⁷⁷ Ethem Ruhi Fığlalı, *Hüseyin” DİA*, C. 18. Türkiye Diyanet Vakfı, (1998), 518.

⁴⁷⁸ Fığlalı, a.g.e., 519.

⁴⁷⁹ Fığlalı, a.g.e., 519-520.

düşmanları deviriyordu ve attığı oklar boşa gitmiyordu. Ebû Şa'sâ (r.a.) her ok attığında Hz. Hüseyin (r.a.) onun için atışı isabetli olsun, karşılığı cennet olsun diye dua ediyordu.⁴⁸⁰

Daha sonra asiler Hz. Hüseyin'in (r.a.) üzerine hücum ettiler. Sinan ismindeki bir zalim, Hz. Muhammed'in (s.a.v) dünyadaki reyhanımdır diye tabir ettiği torununu şehit etti ve mübarek başını bedeninden ayırdı.⁴⁸¹ Hz. Hüseyin (r.a.), hicri 61 yılının Muharrem ayında Cuma günü 56 veya 58 yaşında şehit oldu. Hz. Hüseyin ile birlikte 72 kişi daha Kerbela'da şehit edildi.⁴⁸² Hz. Hüseyin (r.a.), şehit edildiğinde mübarek bedeninde otuz üç mızrak, otuz dört kılıç yarası vardı.⁴⁸³

4.3.9. Muhammed b. Ebû Bekir (r.a.)⁴⁸⁴

Muhammed b. Ebû Bekir (r.a.), Hz. Muhammed'in (s.a.v) yaylarına bakmakla vazifeli olan bir sahabedir.⁴⁸⁵

4.3.10. Sâbit b. Esed (r.a.)

Sâbit b. Esed (r.a.) 14 yaşında İslâm tarihinin ikinci savaşı olan Uhud Gazvesine katılmak istemiştir. Ancak yaşının küçüklüğünden dolayı Hz. Muhammed (s.a.v) Sâbit'e izin vermeyip onu geri çevirdi. Hz. Ömer (r.a.) Sâbit'in iyi bir okçu olduğunu

⁴⁸⁰ M. Asım Köksal, *Hz. Hüseyin ve Kerbelâ Faciası*, 4 bs. (İstanbul: Köksal Yayınevi, 2001), 196.

⁴⁸¹ Fığlalı, "Hüseyin", 520.

⁴⁸² İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakât C.6*, 450.

⁴⁸³ Köksal, *Hz. Hüseyin ve Kerbelâ*, 208.

⁴⁸⁴ Kaynaklarda Hz. Muhammed'in (s.a.v) yaylarına bakmakla vazifeli olan sahabe olarak geçse de hayatına baktığımızda Veda Haccı sırasında (M. 632) doğduğu bilinmektedir. Hz. Muhammed (s.a.v) Veda Haccından kısa bir süre sonra M. 632 yılında vefat etmiştir. Muhammed b. Ebû Bekir bu tarihlerde yeni doğmuş bir bebek olduğundan hakkında rivayet edilen bu görev gerçek değil menkıbedir.

⁴⁸⁵ Bey, *Telhîs-i Resâ'ilât-ı Rumât*, 31.

ve yiğit bir atıcı olduğunu söylemesi üzerine Hz. Muhammed (s.a.v) ona izin verdi.⁴⁸⁶

4.3.11. Sehl b. Habib (r.a.)

Sehl b. Habib (r.a.), Sahabe arasında okçuluk ile ilgilenmiş olup usta bir atıcı olarak kaynaklarda ismi geçmektedir.⁴⁸⁷

⁴⁸⁶ Rûşen, *Fezâ'il-i Remy*, 114.

⁴⁸⁷ Özveri, *Okçuluk Hakkında*, 51.

SONUÇ

Yaptığımız çalışmada, okçuluğun İslâm Tarihi'nin temellerinin oluştuğu Asr-ı Saadet döneminde kullanım yaygınlığı ve bu geniş kullanımın nedenleri üzerinde durulmuştur. Asr-ı Saadet döneminde düzenlenen oyunlar, sosyal bir aktivite olmasının yanında bedensel anlamda insan gelişimine katkı sağladığı gibi harp sahasında; diğer ordu veya devlet mensuplarına göre nitelikli bireylerin oluşmasına etki ettiği anlaşılmaktadır. Hz. Muhammed'in (s.a.v) okçuluk ile ilgilenmesi, okçuluğu tavsiye etmesi ve hadis-i şeriflerinde okçuluk ile ilgili müjdeleri başta çevresinde bulunan ashabı olmak üzere bütün ümmet tarafından ilgi ile kabul edilmiştir.

O dönemin savunma ve saldırı sanatları arasında çok önemli bir yer edinen okçuluğun, İslâm tarihindeki muharebelerde yansımalarına kaynaklar vesilesiyle rastlamaktayız. Cenklerde okçu birliklerinin etkisinin ne denli büyük olduğu anlaşılmıştır. Okçuların emir komuta zincirinde yapacağı ihmalkârlığın kazanılması mümkün bir savaşı kaybettirebileceği Uhud Gazvesinde net bir şekilde görülmektedir. Teçhizat bakımından sınırlı envantere sahip İslâm Ordusunun savaşlarda ilk olarak okçuların saldırısıyla düşmanları püskürtmeye çalışması ve Uhud Gazvesinin en kritik anında okları ile düşmanı püskürten Sad'a (r.a.) Hz. Muhammed'in (s.a.v) ok verip, "anam babam sana feda olsun at" demesi hiç şüphesiz okçuluğun ve okçu birliklerin stratejik önemini bizlere göstermektedir.

Birçok hadis ve rivayetin yer aldığı okçuluk sanatıyla ilgili dönem araştırmaları genellikle Hz. Muhammed'in (s.a.v) teşvik ve tembihleri çerçevesinde ilerlemiştir. Savaşlardaki önemine değinildiği halde kültürler arası bir karşılaştırma yapılmadığı için Arap okçuluğunun tesiri altında kaldığı ve etkisini nüfuz ettirdiği unsurlar tam manasıyla ortaya koyulmamıştır. Farklı medeniyetlerdeki okçuluk kültürlerine baktığımızda okçuluğun kimi medeniyetlerde yalnızca savaş aleti olarak görüldüğüne kimi medeniyetlerde ise tasavvufi değerler taşıdığına rastlamaktayız. Özellikle Türk topluluklarında kültürel yaşamın ve gündelik hayatın tamamına etki eden okçuluk alt yapısının İslâm öncesi ve İslâmi devir olarak ayrıldığını görmemiz bizlere Arap

okçuluğunun teknik açıdan olmasa da manevi açıdan Türk okçuluğuna yön veren unsur haline geldiğini kanıtlamaktadır. İslâmiyet öncesinde cihan hâkimiyeti mefkûresine sahip olan kavimler İslâmiyet'e geçiş ile birlikte gaza ve cihad anlayışını benimsemiş ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) sünnetlerini şiar edinerek onun sahabesinin yaşantıları ile yeni dünya görüşlerini tasarlamışlardır. Bu doğrultuda günümüzde oldukça az değinilen ve Allah Râsulü'nün (s.a.v.) övgülerine mazhar olan okçu sahabelerin kim olduğu ve ne gibi vasıfları taşıdıkları hakkında malumatın eksik kaldığını bizlere göstermiştir.

Bu araştırma tabiri caizse satır aralarındaki bilgilerden yola çıkarak dönem kaynaklarının incelenmesiyle birçok sahabenin okçuluk vasfıyla tanınmasını sağlamak ve yeni araştırmalara kaynak eser oluşturmak gayesiyle kaleme alınmıştır. Yapılan bu çalışma sonrasında, okçuluğun mevcut literatürün cılızlığının aksine farklı açılardan ve daha derinlikli olarak incelenmesi gereken bir konu olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle yaptığımız bu çalışma daha sonra yapılacak olan Asr-ı Saadet döneminde ok ve yay imalatının nasıl yapıldığı, okçuluk esnafının hangi prensiplerle çalıştığı gibi farklı konulara ve mevcut literatüre bir katkı olacaktır. Ayrıca Asr-ı Saadet sonrasında yine mevcut literatürün oldukça cılız olduğu anlaşılan okçuluğun İslam tarihindeki serüveni noktasında çalışma yapmayı düşünen araştırmacılara da bir katkı olacaktır. Zira kanaatimizce bu çalışmanın kendi anlatısı dışında mevcut literatüre en büyük katkısı okçuluğun farklı cephelerde incelenmesi gerektiğini araştırmacılara bir öneri olarak sunuyor olmasıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Ağırman, Mustafa (Der.). *İslam Tarihi ve Medeniyeti C.1*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2018.

Apak, Âdem. *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi C. 2*, 21 bs. İstanbul: Ensar Yayınları, 2018.

-----, Âdem. *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi C. 1*, 22 bs. İstanbul: Ensar Yayınları, 2018.

-----, Âdem. *Kur'an'ın Geliş Ortamında Arap Toplumu (Sosyal, Kültürel ve İktisadi Hayat)*, 1 bs. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2017.

Aycan, İrfan ve İbrahim Sarıçam, *Emevîler*, 9 bs. Ankara: TDV Yayınları, 2017.

Aykaç, Fettah. *K.A.C. Creswell'e Göre Erken İslâm Mimarisi*, İstanbul: MMG Yayınları, 2020.

Baykuzu, Tilla Deniz. *Asya Hun İmparatorluğu*. İstanbul: Kömen Yayınları, 2012.

Berki, Ali Himmet ve Osman Keskinoglu. *Hatemül Enbiya Hz. Muhammed ve Hayatı*, 30 bs. Ankara: DİB Yayınları, 2015.

Bey, Mustafa Kâni. *Telhîs-i Resâ'ilât-ı Rumât*. çev. Kemal Yavuz ve Mehmet Canatar. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları. 2010.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn, *es-sünenü'l-Kübrâ*. Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 2003.

Bozkurt, Nahide. *Abbâsiler*, 5 bs. Ankara: TDV Yayınları, 2018.

Buhâri, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's Sahîh*. Dârüs-Selâm, Riyad, 2003.

- , Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil b. İbrâhim el-Cu'fî, *el-Câmiu's Sahih. I-VIII*, (İstanbul, 1979)
- Canan, İbrahim. *Hiz. Peygamber'in sünnetinde Terbiye*. İstanbul: Işık Akademi Yayınları, 2008.
- Evliya, Çelebi. *Seyahatname*. Haz. S. A. Kahraman ve Y. Dağlı, İstanbul: YKY Yayınları, 2006.
- Dârimi, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân, *es-Sünen*, Dârü İbn Hazm, Beyrut, 2002.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *es-Sünen*, Dârü İbn Hazm, Riyad, 2000.
- es-Sallâbi, Muhammed. *Hiz. Ali (r.a)*. çev. Şerafettin Şenaslan. İstanbul: Ravza Yayınları, 2018.
- , Muhammed. *Hiz. Ebu Bekir (r.a)*. çev. Şerafettin Şenaslan. İstanbul: Ravza Yayınları, 2020.
- , Muhammed. *Hiz. Osman (r.a)*. çev. Ayhan Ak. İstanbul: Ravza Yayınları, 2018.
- , Muhammed. *Hiz. Ömer (r.a)*. çev. Mehmet Akbaş. İstanbul: Ravza Yayınları, 2018.
- Gadbân, Münir Muhammed. *Fıkhu's Sire Resûlullah'ın Hayatı ve Daveti*. çev. Mehmet Aydemir. İstanbul: Ravza Yayınları, 2015.
- Grakov, B. N. *İskitler*. 2 bs. çev. D. Ahsen Batur. İstanbul: Selenge Yayınları, 2008.
- Göksu, Erkan. *Okla Yükselen Millet*, 2 bs. İstanbul: Okçular Vakfı Yayınları, 2018.
- Hamidullah, Muhammed. *İslam Peygamberi*. çev. Mehmet Yazgan. Ankara: Beyan Yayınları, 2014.
- Havva, Said. *El Esas Fis-Sünne (Hadislerle İslam Tarihi)*. çev. M. Ahmet Varol vd. İstanbul: Hikmet Yayınları.

Herrigel, Eugen. *Yay ile Ok Atış Sanatında Zen*. 2 bs. çev. Sedat Umran. İstanbul, Ruh ve Madde Yayınları, 1994.

İbn Ebi Şeybe, *Kitâbü'l-Meğâzi Hz. Peygamber ve Dört Halife*. çev. Ramazan Önal ve Ahmet Şen. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019.

İbn Hacer El-Heytemi, *Ez-zevâcir an İktirâf'il-Kebâir (İslam'da Helaller ve Haramlar)*. çev. Ahmed Serdaroğlu vd. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1981.

İbn Hanbel, Ahmed. *Müsned*, Beytü'l-Efkâri'd-Devliyye, Lübnan, 2005.

İbn Hişam, *İslam Tarihi Siret-i İbn-i Hişam Tercemesi C.3*. çev. Hasan Ege. İstanbul: Kahraman Yayınları.

İbn Kesir, *Es-Siyretu'n-Nebeviyye (Hz. Peygamber'in (S.a.v) Hayatı)*. çev. Hanifi Akın. İstanbul: Çelik Yayınları 2014.

İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *es-Sünen*, Dârüs-Selâm, Riyad, 2000.

İbn Rûşen, *Fezâ'il-i Rem*. çev. Recep Salman Doğru. İstanbul: Okçular Vakfı Yayınları, 2020.

İbnü'l Esir, *İslam Tarihi el-Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi C. 2*. çev. Ahmet Ağırakça, vd. İstanbul: Hikmet Yayınları, 2016.

İmam Hafız İbn Kesir, *İbn Kesir Tefsiri C.5*. çev. Savaş Kocabaş. İstanbul: Polen Yayınları, 2011.

Kalay, M. Şerafettin. *Âlemlere Rahmet Muhammed Rasulullah*, 4 bs. İstanbul: Safa Yayınları, 2017.

Kandehlevi, M. Yusuf. *Hayâtü's Sahâbe C. 2*. çev. Ali Arslan. İstanbul: Kitaphane Yayınları, 2020.

Karaman, Hayrettin, Ali Özek, İbrahim Kâfi Dönmez, Mustafa Çağrııcı, Sadrettin Gümüş, Ali Turgut. *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*. Ankara: TDV Yayınları. 2007.

Karpowicz, Adam. *Osmanlı Türk Yayları İmali ve Tasarım*. çev. M. Yılmaz Akbulut. İstanbul: Okçular Vakfı Yayınları. 2018.

- Kazıcı, Ziya. *Misyonerlik ve Tebliğ Açısından İncil-Kur'an*, İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2013.
- Keay, Joan. *Çin Tarihi*. çev. Neşe Kays Tayanç ve Dinç Tayanç. İstanbul: İnkılap Yayınları, 2011.
- Klopsteg, Paul E. *“Türk Okçuluğu”*, çev. Ömer Seyfi Saruhanlıoğlu ve Uğur Kaşif Boyacı İstanbul: Okçular Vakfı Yayınları, 2019.
- Köksal, M. Asım. *Hız. Hüseyin ve Kerbelâ Faciası*, 4 bs. İstanbul: Köksal Yayınları, 2001.
- Köksal, M. Asım. *İslam Tarihi, Peygamberler Peygamberi Hz. Muhammed (a.s) ve İslamiyet C. 3*. İstanbul: Köksal Yayınları, 2005.
- , M. Asım. *İslam Tarihi, Peygamberler Peygamberi Hz. Muhammed (a.s) ve İslamiyet C. 4*, İstanbul: Köksal Yayınları, 2005.
- Mahmudov, Elşad. *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları*, 2 bs. Ankara: İSAM Yayınları, 2017.
- Meine, Thomas M. *Archery Through The Ages*. Published by Books on Demand GmbH, Norderstedt, 2014.
- Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc, *es-Sahih*, Dârüs-Selâm, Riyad, 2000.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, *es-Sünen (el-Müctebâ)*, Dârüs-Selâm, Riyad, 2000.
- Okudan, Gülseri. Saray, Askeri ve İdari Yönleriyle Karahanlı Devleti'nin Teşkilat Tarihi, edt. Ekrem Kalan. Ankara: İKSAD Yayınları, 2019.
- Onuma, Hideoharu and Dan DeProspero, Jackie DeProspero, *Kyudo The Essence and Practice of Japanese Archery*, USA: Kodansha, 2013.
- Önkal, Ahmet, Âdem Apak ve Bünyamin Erul. *Hız. Peygamberin İzinde*, Ankara: DİB Yayınları, 2015.
- Özafşar, Mehmet Emin vd. *Hadislerle İslam C. 7*. 1 bs. Ankara, Diyanet Yayınları 2014.

- Özveri, Murat. *Okçuluk Hakkında Merak Ettiğiniz Her Şey*, İstanbul: Umut Matbaacılık, 2006.
- Price, Bill. *Tutankamon - En Ünlü Mısır Firavunu*. çev. Elif Berk. İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2011.
- Sarıçam, İbrahim. “Uhud Gazvesi”, *İslam Tarihi*, edt. Eyüp Baş. Ankara: Grafiker Yayınları, 2016.
- , İbrahim. *Hiz. Ömer*, 8 bs. Ankara: TDV, 2017.
- Şahintürk. Hasan. “Osmanlı Devri Okmeydanları ve İstanbul Okçular Tekkesi”, *Nişangâh-ı İstanbul*, Ed. Ahmet Uçar. İstanbul: Gürsoy Grup Yayınları, 2019.
- Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir’üt-Taberî. *Tarih-i Taberi C. 3*. çev. M. Faruk Görtunca. İstanbul: Sağlam Yayınları, 2007.
- Taberânî, Ebu’l Kâsım Süleyman b. Ahmed et-Taberânî. *el-Mu‘cemü’s-Sağir*. thk. Muhammed Şekûr Mahmûd. 2 cilt. Beyrut, Mektebetü’l-İslâmi, 1985.
- Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *es-Sünen*, Dârüs-Selâm, Riyad, 2000.
- Tomihama, Nicholas. *The Impossible Bow 1*. Published By Levı Dream, 2011.
- Turan, Ahmet. *İslamiyet’te spor ve önemi*, Ankara: DİB Yayınları, 1985.
- Vâkıdî., Ebu Muhammed b. Ömer. *Hiz. Peygamber’in Savaşları (Kitabü’l Meğazi)*, çev. Musa K. Yılmaz. İstanbul: İlkharf Yayınları, 2013.
- Vecdi Akyüz, *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet’te İslam C.4*. İstanbul: Beyan Yayınları, 1994.
- Yeniçeri, Celal. *Hiz. Peygamberin Çevreciliği Spor Etkinlikleri ve Kur’an’da Çevrecilik*, 2 bs. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2004.
- Yıldırım, Muhammed Emin. *Arslan Pençesi/Hamaset Kahramanı Sad b. Ebi Vakkas (r.a)*, 3 bs. (İstanbul: Siyer Yayınları, 2016), 30-31
- Yıldız, Hakkı Dursun. *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi C. 1*, 1 bs. İstanbul: Çağ Yayınları, 1986.

Yücel, İrfan. *Peygamberimizin Hayatı*, 22 bs. Ankara: DİB, 2013.

Yücel, Ünsal. *Türk Okçuluğu*, 2 bs. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2015.

Makale \ Tez

Adam, Hüdaverdi. “İslam ve Spor”. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. S.6 (2003): 344-345.

Apak, Âdem. “Hâlid b. Velid (r.a)”. *Diyanet Aylık Dergi*. S. 201 (Eylül 2007): 62.

-----, Âdem. “Cennet Ehlinin Gençleri: Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin”. *Din ve Hayat Dergisi*. S. 24 (2014): 75-76.

Ataş, Hacı. “Hâlid b. Velîd’in Komutanlığı ve Azledilmesi”. *Din ve Bilim Dergisi*. S. 3, C. 1 (Haziran 2020): 38.

Aydınlı, Osman. “Hz. Peygamber’in Gönderdiği Seriyelerin Karakteristik Özellikleri ve Sîlfulbahr Seriyesi”. *Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmi Mecmuası*. (Aralık 2015): 16-19.

B. L. Bowden, The Origin and the Role of The Composite Bow. *Ancient Warfare Magazine*. (Ekim, 2020): 7-8.

Bayrakal, Sedat. “İstanbul’un Ünlü Okçularının Menzil (Nişan) Taşları- Range (Target) Stones Of The Renowned Archers In Istanbul”, *Nişangâh-ı İstanbul*, edt. Ahmet Uçar, (İstanbul, Gürsoy Grup Yayınları, 2019): 214-257.

Brown, Kyle S.; Marean, Curtis W. Jacobs Zenobia; Schoville, Benjamin J.;

Oestmo, Simen; Fisher, Erich C.; Bernatchez, Jocelyn; Karkanis, Panagiotis and Matthews, Thalassa, “An Early and Enduring Advanced Technology Originating 71.000 years ago in south Africa”, *Nature*, S. 491 (2012): 590-593.

Çayıroğlu, Yüksel. “Helâl ve Haramlarla İlgili Kaide ve İlkeler”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*. C. 18, S. 1 (2018): 611.

Çetin, Altan. “Memlûk Devletinde Okçuluk”. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*. C. 1, S. 9 (Güz 2011): 72-74

Erkocaaslan, Recep. “Kur’ân’da İsmi Zikredilen Tek Sahâbî Zeyd B. Hârise’nin

- Hayatı, Şahsiyeti ve İslâm'a Hizmetleri". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C. 11, S. 56 (2018): 987.
- Ertem, Hayri. "Hattiler ve Hititler Dönemi'nden Eski Türklere, Osmanlılara ve Günümüz Anadolusuna Kadar Uzanan Bazı Benzer Unsurlar – 1". *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri*. C. 6, S. 2 (2003): 44-45.
- Erul, Bünyamin. "Sahabenin Sünnete Bağlayıcılık Açısından Bakışları". *İslami Araştırmalar Dergisi*. C. 10, S. 1-2-3 (1997): 59.
- Furat, Ahmet Hamdi. "İslam Hukukunda Avcılık". *Ekev Akademi Dergisi*. S. 55 (Bahar 2013): 231.
- Kapar, Mehmet Ali. "Hâtı b. Ebû Beltea Hayatı ve Faaliyetleri". *İslam, Sanat, Tarih, Edebiyat ve Musiki Dergisi*. S. 33 (Yaz 2019): 2.
- , Mehmet Ali. "Hz. Peygamber-Sahabe İlişkisi". *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Dergisi*. C. 12, S. 12 (Güz 2011): 14.
- Keleş, Yunus. "Oyun-Eğlencede Ölçüler ve Dengeler". *Din ve Hayat Dergisi*. S. 36 (Aralık, 2018): 60.
- Lahr, M. Mirazon; Rivara, F.; Power, R. K.; Moinier, A.; Copsey, B.; Crivellaro, F.; Edung, J. E.; Fernandez, J. M. Maillo; Kiarie, C.; Mukhongo, D. M.; Van Baelen, A.; Schwenninger, J. L. and Foley, R. A., "Inter Group Violence Among Early Holocene Hunter-Gatherers of West Turkana". Kenya, *Nature*. S. 529 (January 2016): 394-398.
- Metin, Tülay. "Selçuklularda Okçuluğa Genel Bir Bakış". *Tarih Okulu Dergisi*. S. XVII (Mart 2014): 131-153.
- O'Driscoll, Corey A. and Thompson, Jessica C., "The Origins and Early Elaborating of Projectile Technology". *Evolutionary Antropology*. S. 27 (2018), 30-45.
- Oral, Osman. "İslâm'da Tavsiye ve Teşvik Edilen Oyunlar Ve Sportif Faaliyetler". *Uluslararası Rusya Araştırmaları Dergisi*. C.7, S.1 (2014): 33-34.
- Önal, Ramazan. "Hz. Hamza'nın İslam'dan Önceki Hayatı, Hz. Peygamber ile Olan

- Süt Kardeşliği Meselesi, Hidayeti ve Mücadelesi”. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. S. 40 (2018): 127.
- Öztürk, Mustafa. “Sahabe ve Kur’an”. *Karadeniz Teknik üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. C. 2, S. 2 (Güz 2015): 8.
- Pırlanta, İsmail. “Hz. Peygamber Döneminde Oyun ve Eğlence Hayatı”. *Din ve Hayat Dergisi*, S. 36 (Aralık, 2018): 34.
- Sabuncu, Ömer. "Suheyb er-Rûmî -Hayatı, Kişiliği ve Faaliyetleri". *İSTEM*. S. 7 (2006): 163-164.
- , Ömer. “Hz. Ömer Dönemi Kurumsallaşma Faaliyetleri”. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. S. 39 (Haziran 2018): 138-139.
- Sezer, Mustafa. “İslam Tarihinin Kaynaklarında Recî' Hadisesi Üzerine Bir Araştırma”. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Dergisi*. C.1, S.2 (2014): 110.
- Yıldırım, Taner “Abbasîler'de Sportif Faaliyetler ve Eğlence Kültürü”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. C. 26, S. 2 (2016): 358.
- Büyükarıslan, Burhan Mustafa. “Hz. Peygamber’in İstihbârî Faaliyetleri” Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.
- Tunç, Ali. “Osmanlı Devleti’nde Spor (Okçuluk)” Yüksek Lisans Tezi Niğde Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.
- Güvendi, Sümeyra. “Fıkıhta Levh (Oyun ve Eğlence” Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi. Selçuk Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Ansiklopedi Maddeleri

- Ahatlı, Erdinç. “Ukbe b. Âmir”, *DİA*, C. 42. Türkiye Diyanet Vakfı, (2012), 62.
- , “Utbe b. Gazvân”, *DİA*, C. 42. Türkiye Diyanet Vakfı, 2012.
- Algül, Hüseyin. “Hamza” *DİA*, C. 15. Türkiye Diyanet Vakfı, 1997.
- , “Ebû Eyyûb el-Ensârî”, *DİA*, C. 10. Türkiye Diyanet Vakfı, 1994.

- . "Gazve", *DİA*, C.13. Türkiye Diyanet Vakfı, 1996.
- Apak, Âdem. "Tay Heyeti" *DİA*, C. 40. Türkiye Diyanet Vakfı, 2011.
- Bakan, Tevhit. "Sehl b. Huneyf", *DİA*, C. 36. Türkiye Diyanet Vakfı, 2009.
- Bardakoğlu, Ali. "Kumar", *DİA*, C. 26 Türkiye Diyanet Vakfı, 2002.
- Bozkurt, Nebi. "Spor", *DİA*, C. 37. Türkiye Diyanet Vakfı, 2009.
- , Nebi. "Mancınık", *DİA*, C. 27. Türkiye Diyanet Vakfı, 2003.
- , Nebi. "Ok", *DİA*, C. 33. Türkiye Diyanet Vakfı, 2007.
- Canan, İbrahim. "Enes b. Malik" *DİA*, C. 11. Türkiye Diyanet Vakfı, 1995.
- Cirit, Hasan. "Seleme b. Ekva" *DİA*, C. 36. Türkiye Diyanet Vakfı, 2009.
- Çakan, İsmail Lütü ve Muhammed Eroğlu, "Abdullah b. Abbas" *DİA*, C. 1. Türkiye Diyanet Vakfı, 1988.
- Çakan, İsmail Lütü. "Abdullah b. Ebû Rebîa", *DİA*, C. 1. Türkiye Diyanet Vakfı, 1988.
- Çubukcu, Asri. "Hâris b. Sımme", *DİA*, C. 16. Türkiye Diyanet Vakfı, 1997.
- Dayhan, Ahmet Tahir. "Üseyd b. Hudayr" *DİA*, C. 42. Türkiye Diyanet Vakfı, 2012.
- Efendioğlu, Mehmet. "Kutbe b. Âmir", *DİA*, C. 26. Türkiye Diyanet Vakfı, 2002.
- Ertürk, Mustafa. "Mikdâd b. Amr" *DİA*, C. 30. Türkiye Diyanet Vakfı, 2005.
- Erul, Bünyamin. "Semüre b. Cündeb", *DİA*, C. 36. Türkiye Diyanet Vakfı, 2009.
- . "Zeyd b. Hârise", *DİA*, C. 44. Türkiye Diyanet Vakfı, 2013.
- Fayda, Mustafa. "Abdullah b. Cübeyr", *DİA*, C. 1. Türkiye Diyanet Vakfı, 1988.
- . "Ebû Bekir" *DİA*, C. 10. Türkiye Diyanet Vakfı, 1994.
- . "Bedir Gazvesi", *DİA*, C. 5. Türkiye Diyanet Vakfı, 1992.
- . "Hâlid b. Velîd" *DİA*, C. 15. Türkiye Diyanet Vakfı, 1997.
- . "Ömer" *DİA*, C. 34. Türkiye Diyanet Vakfı, 2007.
- Fırlalı, Ethem Ruhi. "Ali" *DİA*, C. 2. Türkiye Diyanet Vakfı, 1989.
- . "Hasan" *DİA*, C. 16. Türkiye Diyanet Vakfı, 1997.

-----. Hüseyin” *DİA*, C. 18. Türkiye Diyanet Vakfı, 1998.

Hatiboğlu, İbrahim. “Sa’d b. Ebû Vakkâs” *DİA*, C. 35. Türkiye Diyanet Vakfı, 2008.

Kandemir, M. Yaşar. “Ebû Talha el-Ensârî”, *DİA*, C. 10. Türkiye Diyanet Vakfı, 1994.

Önkal, Ahmet. “Ebû Ubeyde b. Cerrâh” *DİA*, C. 10. Türkiye Diyanet Vakfı, 1994.

Özcan, Abdülkadir. “Güreş”, *DİA*, C. 14. Türkiye Diyanet Vakfı, 1996.

Özkan, Halit. “Vehb b. Kâbûs “, *DİA*, C. 42. Türkiye Diyanet Vakfı, 2012.

Toksarı, Ali. “Katâde b. Nu’mân “, *DİA*, C. 25. Türkiye Diyanet Vakfı, 2002.

Sönmez Mehmet Ali. “Evs b. Havlî”, *DİA*, C. 11. Türkiye Diyanet Vakfı, 1995.

Uğur, Mücteba. “Âsım b. Sâbit”, *DİA*, C. 3. Türkiye Diyanet Vakfı, 1991.

Yardım, Ali. “Bişr b. Berâ”, *DİA*, C. 6. Türkiye Diyanet Vakfı, 1992.

Yiğit, İsmail. “Osman” *DİA*, C. 33. Türkiye Diyanet Vakfı, 2007.

-----. “Memlükler”, *DİA*, C. 24. Türkiye Diyanet Vakfı, 2009.

-----. “Emevîler”, *DİA*, C. 11. Türkiye Diyanet Vakfı, 1995.

İnternet Sitesi \ Katalog

Şahintürk, Hasan. Barış Can, Şükrü Seçkin Anık (haz.), *Okçular Tekkesi Müzesi*

Katalogu, İstanbul Okçular Vakfı Yayınları, 2021.

Şahintürk, Hasan. Barış Can, Şükrü Seçkin Anık, Ömer Uzunağaç (haz.), *Türk İslam*

Medeniyetinde Okçuluk Mirası, İstanbul Okçular Vakfı Yayınları, 2021.

“Okçuluk Tarihi”, [http:// kyudo.jp/howto/history.html](http://kyudo.jp/howto/history.html) [25.01.2022].

“The State Hermitage Museum”,

<https://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digital-collection/25.+archaeological+artifacts/3484109> [07.02.2022].

EKLER

Resim 2.1: Japon atlı okçuluğu yabusame av tasviri.⁴⁸⁸

Resim 2.2: Kore Yayı.⁴⁸⁹

Resim 2.3: 19. Yüzyıl Longbow.⁴⁹⁰

⁴⁸⁸ “Okçuluk Tarihi”, [http:// kyudo.jp/howto/history.html](http://kyudo.jp/howto/history.html) [25.01.2022].

⁴⁸⁹ Hasan Şahintürk, Barış Can, vd. (haz.), *Okçular Tekkesi Müzesi Kataloğu*, (İstanbul Okçular Vakfı yayınları, 2021): 31.

Resim 2.4: Kavsî Saadet.⁴⁹¹

Resim 2.5: Yay ve oklarıyla kuşanmış avlanan süvari⁴⁹²

Resim 2.6: İskit Ok Uçları.⁴⁹³

⁴⁹⁰ *Okçular Tekkesi Müzesi Kataloğu*, 32-33.

⁴⁹¹ *Okçular Tekkesi Müzesi Kataloğu*, 24-25.

⁴⁹² Fethah Aykaç, *K.A.C. Creswell'e Göre Erken İslâm Mimarisi*, fig. 587, C.1 (İstanbul: MMG Yayınları, 2020), 315.

Resim 2.7: İskit Gemi Tasviri Elektrrum Vazo.⁴⁹⁴

Resim 2.8: Hun tarzı yay, yay torbası, sadak ve oklar.⁴⁹⁵

⁴⁹³ “The State Hermitage Museum”,

<https://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digital-collection/25.+archaeological+artifacts/3484109> [07.02.2022].

⁴⁹⁴ B. N. Grakov, *İskitler*, çev. D. Ahsen Batur (İstanbul: Selenge Yayınları, 2008), Tablo VIII.

⁴⁹⁵ Tilla Deniz Baykuzu, *Asya Hun İmparatorluğu*, (İstanbul: Kömen Yayınları, 2012), 73.

Resim 2.9: Kara – yüs okçu avcılar tasviri kaya resimleri.⁴⁹⁶

Resim 2.10: Büyük Selçuklu Devleti hükümdarı Tuğrul Bey (1040-1063) Avlanırken.⁴⁹⁷

⁴⁹⁶ Göksu, *Okla Yükselen Millet*, 89.

⁴⁹⁷ Hasan Şahintürk, Seçkin Anık, vd. (haz), *Türk-İslam Medeniyetinde Okçuluk Mirası*,

Resim 2.11: Atlı ve Yaya olarak ok atışı yapan Memlûklü.⁴⁹⁸

Resim 2.12: Memlûk Atlı Okçularının Kabak Atışı.⁴⁹⁹

(İstanbul, Okçular Vakfı Yayınları, 2020): 49.

⁴⁹⁸ *Türk-İslam Medeniyetinde Okçuluk Mirası*, 53.

⁴⁹⁹ *Türk-İslam Medeniyetinde Okçuluk Mirası*, 54.

Resim 2.13: Kanuni Sultan Süleyman Avlanırken.⁵⁰⁰

Resim 2.14: II. Bayezid Avlanırken.⁵⁰¹

⁵⁰⁰ Ârifi Fethullah Çelebi, *Şehnâme-i Âl-i Osman*, TSMK, Hazine, Nr. 1517, Vr. 177a.

Resim 2.15: Yavuz Sultan Selim El Putasına Atış Yaparken.⁵⁰²

⁵⁰¹ Seyyid Lokmân, *Hünernâme*, TSMK. Hazine, Nr. 1523, Vr. 182B.

⁵⁰² Seyyid Lokman, *Hünernâme*, TSMK, Hazine Nr. 1523, Vr. 217a.

Resim 2.16: Okçular Tekkesi Müzesi'nde sergilenen, Okçular Tekkesi'nin padişah tarafından atanan ilk Şeyhi, Şeyh Hamdullah'a ait menzil taşı.^{503*}

⁵⁰³ Sedat Bayrakal, “İstanbul’un Ünlü Okçularının Menzil (Nişan) Taşları- Range (Target)

Stones Of The Renowned Archers In Istanbul”, *Nişangâh-ı İstanbul*, edt. Ahmet Uçar, (İstanbul, Gürsoy Grup Yayınları, 2019): 222. *(Bu menzil taşı 1505 yılında dikilmiş olup, İstanbul’un en eski menzil taşlarından biridir. Adam Karpowicz, *Osmanlı Türk Yayıları İmali ve Tasarım*, çev. M. Yılmaz Akbulut (İstanbul: Okçular Vakfı Yayınları, 2018), 65.

ÖZGEÇMİŞ

Gökhan ESER

A. EĞİTİM

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İslam Tarihi ve Sanatları
Anabilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı, 2021, İstanbul.

Lisans: Atatürk Üniversitesi İlahiyat Bölümü, 2016, Erzurum.

B. MESLEKİ DENEYİM

2011-2013 İstanbul MEB Din Kültürü \ İhl Meslek Dersleri Öğretmeni

2013 Haziran ayından itibaren Okçular Vakfı Camiinde İmam Hatip

C. BİLDİRİ \ YAYINLARI

1. 2020 İZÜ Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrenci Kongresi (Asr-ı Saadette Okçuluk ve Okçu Sahabeler)
2. 2021 İZÜ Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrenci Kongresi (İslam Tarihinde Ezan ve Hz. Peygamber'in (s.a.v) Müezzinleri)